

International periodic scientific journal

—*ONLINE*

www.moderntechno.de

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 84.35)

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Heutiges Ingenieurwesen und
innovative Technologien

Issue №12

Part 4

June 2020

Published by:
Sergeieva&Co
Karlsruhe, Germany

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 160 doctors of science. Full list on pages 4

UDC 08
LBC 94

DOI: 10.30890/2567-5273.2020-12-04

Published by:

Sergeieva&Co

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@modern techno.de

site: www.moderntechno.de

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Copyright
© Authors, 2020

About the journal

The International Scientific Periodical Journal "Modern Technology and Innovative Technologies" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English. The journal is registered in INDEXCOPERNICUS.

Sections of the Journal:

Library of Congress Classification Outline	Sections
Subclass TJ / TJI-1570	Mechanical engineering and machinery
Subclass TK / TK1-9971	Electrical engineering.
Subclass TA / TA165	Engineering instruments, meters, etc. Industrial instrumentation
Subclass TK / TK5101-6720	Telecommunication
Subclass TK / TK1-9971	Electrical engineering. Electronics. Nuclear engineering
Subclass TN / TN1-997	Mining engineering. Metallurgy
Subclass TS / TS1950-1982, TS2120-2159	Animal products., Cereals and grain. Milling industry
Subclass TS / TS1300-1865	Textile industries
Subclass TK / TK7800-8360	Electronics
Subclass T / T55.4-60.8	Industrial engineering. Management engineering
Subclass T / T351-385	Mechanical drawing. Engineering graphics
Subclass TA / TA1001-1280, Subclass TL / TL1-484, Subclass TE / TE1-450, Subclass TF / TF1-1620	Transportation engineering, Motor vehicles. Cycles, Highway engineering. Roads and pavements, Railroad engineering and operation
Subclass TH / TH1-9745	Building construction
Subclass T / T55-55.3	Industrial safety. Industrial accident prevention
Additional sections	<i>Innovative economics and management, Innovations in pedagogy, Innovative approaches in jurisprudence, Innovative philosophical views</i>

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

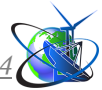
For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

Editorial board

- Bukharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Grebneva Nadezhda Nikolayevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Gritsenko Svetlana Anatol'yevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Russia
 Kalenik Tat'yana Kuz'minichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Knyazeva Ol'ga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Russia
 Kukhar Yelena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakhstan
 Moiseykina Lyudmila Guchayevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Nefed'yeva Yelena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Russia
 Sentyabrev Nikolay Nikolayevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Starodubtsev Vladimir Mikhaylovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Ukraine
 Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Tungushbayeva Zina Baybagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakhstan
 Fateyeva Nadezhda Mikhaylovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Akhmediyev Gabdulakhat Malikovich, Doctor of Veterinary Science, Professor, Russia
 Shevchenko Larisa Vasil'yevna, Doctor of Veterinary Science, Professor, Ukraine
 Animitsa Yevgeniy Georgiyevich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Russia
 Sukhova Mariya Gennad'yevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Russia
 Irzhi Khlahhula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Czech Republic
 Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ukraine
 Kokebayeva Gul'zhaukhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Otepova Gul'fira Yelubayevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
 Elezovich M. Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Serbia
 Vizir Vadim Anatol'yevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Ukraine
 Fedyanina Lyudmila Nikolayevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russia
 Orlov Nikolay Mikhaylovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Ukraine
 Velichko Stepan Petrovich, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Gavrilenko Nataliya Nikolayevna, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Gilev Gennadiy Andreyevich, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Dorofeyev Andrey Viktorovich, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Karpova Nataliya Konstantinovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Mishenina Tat'yana Mikhaylovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Nikolayeva Alla Dmitriyevna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Rastrygina Alla Nikolayevna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Sidorovich Marina Mikhaylovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Smirnov Yevgeniy Ivanovich, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Fatykhova Alevtina Leont'yevna, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Fedotova Galina Aleksandrovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Khodakova Nina Pavlovna, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Chigirinskaya Natal'ya Vyacheslavovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Churekova Tat'yana Mikhaylovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Latygina Natal'ya Anatol'yevna, Doctor of Political Sciences, Professor, Ukraine
 Sirota Naum Mikhaylovich, Doctor of Political Sciences, Professor, Russia
 Khebrina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Russia
 Voznegova Raisa Anatol'yevna, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Denisov Sergey Aleksandrovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Russia
 Zhovtonog Ol'ga Igorevna, doctor of agricultural sciences, Ukraine
 Kostenko Vasil'y Ivanovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Russia
 Morozov Aleksey Vladimirovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Patyka Nikolay Vladimirovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Rebezov Maksim Borisovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Russia
 Tarariko Yuriy Aleksandrovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Mal'tseva Anna Vasil'yevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Russia
 Stegnyy Vasil'y Nikolayevich, Doctor of Sociology, Professor, Russia
 Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, Russia
 Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Antonov Valeriy Nikolayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Goncharuk Sergey Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Zakharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Kalayda Vladimir Timofeyevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Kapitanov Vasil'y Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Kirillova Yelena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Kopey Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
 Kruglov Valeriy Mikhaylovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Kuderin Marat Krykbayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Lebedev Anatoliy Timofeyevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Lomoto Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Morozova Tat'yana Yur'yevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Pavlenko Anatoliy Mikhaylovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Parunakyan Vaagn Emil'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Pachurin German Vasil'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Piganov Mikhail Nikolayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Polyakov Andrey Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Rokochinskiy Anatoliy Nikolayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Romashchenko Mikhail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Sementsov Georgiy Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Sukhenko Yuriy Grigor'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Ustenko Sergey Anatol'yevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Khabibullin Rifat Gabulkhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Chervoniy Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shayko-Shaykovskiy Aleksandr Gennad'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shibayev Aleksandr Grigor'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Scherban' Igor' Vasil'yevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
 Bushuyeva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Volokh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Georgiyevskiy Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Senior Researcher, Ukraine
 Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Tikhonov Aleksandr Ivanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Shapovalov Valeriy Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Shapovalova Viktoriya Alekseyevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Blatov Igor' Anatol'yevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Russia
 Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russia
 Lya'l'kina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Russia
 Malakhov A.V., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
 Vorozhitova Aleksandra Anatol'yevna, doctor of philology, Professor, Russia
 Lytkina Larisa Vladimirovna, doctor of philology, assistant professor, Russia
 Popova Taisiya Georgiyevna, doctor of philology, Professor, Russia
 Kovalenko Yelena Mikhaylovna, doctor of philosophical science, Professor, Russia
 Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Russia
 Maydanyuk Irina Zinoviyeuna, doctor of philosophical science, assistant professor, Ukraine
 Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Russia
 Stovpets A.V., doctor of philosophical science, assistant professor, Ukraine
 Antrap'tseva Nadezhda Mikhaylovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
 Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Russia
 Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
 Yermagambet Bolat Toleukhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
 Angelova Polyu Georgiyevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Bulgaria
 Bezdenezhnykh Tat'yana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Burda Aleksey Grigor'yevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Granovskaya Lyudmila Nikolayevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
 Dorokhina Yelena Yur'yevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Klimova Natal'ya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Kochinev Yuriy Yur'yevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Kurmayev Petr Yur'yevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
 Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
 Mel'nik Alona Alekseyevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Ukraine
 Milyayeva Larisa Grigor'yevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Pakhomova Yelena Anatol'yevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Reznikov Andrey Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Savel'yeva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Sokolova Nadezhda Gennad'yevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Strel'tsova Yelena Dmitriyevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Batyrgareyeva Vladislava Stanislavovna, doctor of law, Ukraine
 Get'man Anatoliy Pavlovich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Kafarskiy Vladimir Ivanovich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Kirichenko Aleksandr Anatol'yevich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Stepenko Valeriy Yefremovich, doctor of law, assistant professor, Russia
 Tonkov Yevgeniy Yevgen'yevich, doctor of law, Professor, Russia
 Shepit'ko Valeriy Yur'yevich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Shishka Roman Bogdanovich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Yarovenko Vasil'y Vasil'yevich, doctor of law, Professor, Russia
 Kantarovich YU.L., Ph.D. in History of Arts, Ukraine
 Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Russia
 Tokareva Natal'ya Gennad'yevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Russia
 Demidova V.G., Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Mogilevskaya I.M., Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine
 Lebedeva Larisa Aleksandrovna, Candidate of Psychological Sciences, assistant professor, Russia
 Yatsenko Olexsandr Volodymyrovych, Candidate of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shapovalov Valentin Valer'yevich, Candidate of Pharmaceutical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Stovpets V.G., Candidate of Philology, assistant professor, Ukraine
 Ruslan Zubkov, Doctor of Economics, Associate Professor, Ukraine
 Tolbatov Andrey Vladimirovich, candidate of technical sciences, associate professor, Ukraine
 Sharagov Vasily Andreevich, Doctor of Chemistry, Associate Professor, Moldova

УДК [378.011.3-051:7]:001.891.5

RESULTS OF THE STUDY OF TRAINING OF FUTURE OUT-OF-SCHOOL TEACHERS IN THE FIELD OF ART**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ПОЗАШКІЛЬНИКІВ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА**

Filatyeva T. V. / Філатьєва Т.В.

с.р.с., аs.prof. / к.п.н., доц.

Анотація. У роботі представлено результати дослідно-експериментальної роботи з підготовки фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкілля. Автор демонструє умови підготовки педагогів-позашкільників, приклади завдань, форм та методів роботи, що пропонувалися студентам у ході формуючого експерименту. Надає статистичні данні, що підтверджують ефективність запропонованої методики.

Ключеві слова: педагог-позашкільник, результати дослідження, підготовка, педагогічні умови, формуючий експеримент, констатуючий експеримент.

Актуальність позашкільної освіти художньо-естетичної спрямованості зумовила організацію дослідження з підготовки педагогів-позашкільників до художньо-педагогічної діяльності. Ефективна підготовка фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних навчально-виховних закладах освіти можлива завдяки вдосконаленню навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Визначення композиції педагогічних умов, що забезпечують ефективність досліджуваного процесу, здійснювалося з урахуванням відповідних теоретичних засад, результатів констатувального етапу експерименту, експертної оцінки педагогів-практиків позашкільних закладів та фахівців вищих закладів освіти мистецького спрямування.

Розроблено та теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності у позашкільних закладах освіти: забезпечення спрямованості навчального процесу на оволодіння майбутніми фахівцями у галузі мистецтва знаннями, уміннями та навичками художньо-педагогічної діяльності в системі позашкілля на основі інтеграції різних форм художньо-творчої діяльності, використання інтерактивних методів навчання; розробки та впровадження у процес підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва системи творчих завдань художньо-педагогічної спрямованості, побудованих на засадах діалогу культур, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів; включення студентів до вирішення художньо-педагогічних ситуацій, адекватних особливостям художньо-педагогічної діяльності у позашкільних закладах освіти; взаємозв'язку навчально-виховного процесу у ВНЗ із практикою діяльності позашкільних закладів освіти, що забезпечує обізнаність фахівців з новітніми формами та методами роботи в галузі додаткових освітніх послуг.

Теоретичними засадами обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних навчальних закладах визначено: визнання педагогічного процесу як явища культури (С. Батракова), положення теорії мотивації (С. Занюк,

І. Льїн), діалогова концепція культури (М. Бахтін, В. Біблер), наукові положення про роль діалогу в освітньому процесі (В. Горшкова, М. Каган), інтегративний підхід у мистецько-художній освіті (А. Зісь, Л. Масол, О. Рудницька), теорія і практика арт-терапії (О. Копитін, Л. Лебедева), герменевтичні принципи інтерпретації художнього твору (Г. Гадамер, П. Рікйор); теоретичні підходи до визначення сутності художньо-педагогічних ситуацій (О. Рудницька), метод художньо-педагогічної драматургії (Л. Предтеченська), технології активного-ігрового навчання (О. Князєв, П. Щербань), проектного навчання (М. Пазюкова), інтерактивні технології навчання (О. Пометун, Л. Пироженко) та ін.

Розроблені та обґрунтовані педагогічні умови реалізовувалися у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва у процесі викладання таких спеціальних дисциплін, як „Малюнок”, „Живопис”, „Композиція”, „Історія образотворчого мистецтва”, „Робота в матеріалі”, „Спецкомпозиція”, „Інтерпретація символіки творів образотворчого мистецтва”, „Етномистецтвознавство”, „Художній аналіз творів декоративно-прикладного мистецтва”, а також курсу „Методики викладання образотворчого мистецтва”. Відповідно до завдань дослідження розроблено й упроваджено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Педагогіка позашкільних закладів освіти” для студентів спеціальності „Декоративно-прикладне мистецтво”, методичні рекомендації для викладачів щодо введення елементів педагогіки позашкілля в систему підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва, художньо-творчі завдання, художньо-педагогічні ситуації, спрямовані на оволодіння знаннями, уміннями та навичками в галузі позашкільної художньо-педагогічної діяльності тощо.

У ході впровадження запропонованих нами педагогічних умов ефективними були такі форми та методи: дискусії, інтерактивні технології (колективного групового навчання, ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань), мультимедійні арт-енциклопедії, підготовка та презентації творчих проєктів, розробка виховних заходів мистецького спрямування, підготовка стіннівок-звітів про творчу роботу студентів, розробка рекламних буклетів, власного портфолію та ін. На заняттях зі спеціальних та педагогічних дисциплін використовувалися художньо-творчі завдання різного типу (сугестивні; естетотерапевтичні; проблемно-евристичні, методи художньо-педагогічної драматургії (за Л. Предтеченською). Особлива увага приділялася включенню студентів у вирішення художньо-педагогічних ситуацій, адекватних особливостям художньо-педагогічної діяльності у позашкільних закладах освіти. Такі художньо-педагогічні ситуації можуть бути об'єднані окремими виховними завданнями та становити собою ланцюжок послідовних подій: художньо-творчі проєкти (групові, індивідуальні творчі покази), майстер-класи, виступ на семінарському занятті тощо.

Взаємозв'язок навчально-виховного процесу у ВНЗ із практикою діяльності позашкільних закладів освіти, що забезпечує обізнаність фахівців з новітніми формами та методами роботи в галузі додаткових освітніх послуг, реалізовувався під час безвідривної педагогічної практики в школі мистецтв.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дає можливість зробити висновок про можливість та ефективність запровадження запропонованої нами методики підготовки фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкілля. Зіставлення даних констатувального та формувального експериментів доводить ефективність запропонованої нами методики формування готовності фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних навчально-виховних закладах освіти. Це підтверджують статистичні дані: якщо в контрольній групі дані низького рівня фактично не змінилися (25,6 % на початку експерименту та 24,3 % – у кінці), то в експериментальній суттєво зменшилися (23,8 % та 3,5 % відповідно); порівняння результатів високого рівня готовності контрольної (від 10,3 % до 9,6 %) та експериментальної (від 10,8 % до 28,8 %) груп свідчить про результативні зміни в експериментальній групі.

Отже, зіставлення результатів навчання в експериментальній та контрольній групах підтвердило гіпотезу нашого дослідження й засвідчило ефективність формування готовності спеціалістів мистецьких факультетів до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах художньо-естетичного напрямку.

Література:

1. Філатьєва Т. В. Критерії готовності студентів мистецьких спеціальностей до професійної педагогічної діяльності в системі позашкілля / Т. В. Філатьєва // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2007. – № 12 (117). – С. 31 – 36.
2. Філатьєва Т. В. Показники та рівні готовності студентів мистецьких спеціальностей до художньо-педагогічної діяльності в системі позашкілля / Т. В. Філатьєва // Педагогіка. Психологія. Соціологія. – Донецьк : ДВНЗ „ДонНТУ”, 2008. – С. 358 – 362.
3. Філатьєва Т. В. Підготовка майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних навчальних закладах. – Дис. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Луганськ, 2013.

Abstract. The article presents the results of experimental work: developed and experimentally tested pedagogical conditions that facilitate the training of specialists in the field of art in artistic and pedagogical work in the extracurricular system. The identified criteria, indicators and levels of preparedness of future extracurricular teachers artistic and pedagogical work in preschool educational institutions; describes the forms and methods that contribute to the implementation of certain pedagogical conditions; developed recommendations to improve the level of training of specialists in the field of art in the artistic-pedagogical work in after-school artistic and aesthetic educational institutions. Statistical data of experimental work is provided, which confirms the effectiveness of the proposed pedagogical conditions for training out-of-school teachers.

Key words: out-of-school teacher, research results, training, pedagogical conditions, forming experiment, stating experiment.

Статья отправлена: 20.05.2020 г.

© Філатьєва Т.В.

УДК 159.9:37.015.3

**EXPRESSION INDIVIDUAL STYLE OF PEDAGOGICAL
COMMUNICATION IN FUTURE TEACHERS****ВИРАЖЕНІСТЬ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТИЛІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ****Teslyuk V.M./ Теслюк В.М.***c.psihol.s., as.prof. / к. психол.н.*

ORCID: 0000-0003-1112-428x

SPIN: 6504-4894

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense 15, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України**Київ, Героїв Оборони 15, 03041***Rosenfeld S.V./Розенфельд С.В.***senior lecturer/старший викладач***Shumkov I.O./Шумков І.О.***head of intelligence /начальник кафедри розвідки**Military Academy, Odessa, Fontanskaya road 10, 65009**Військова академія, Одеса, Фонтанська дорога 10, 65009*

Анотація. У статті висвітлено дослідження вираженості індивідуальних стилів педагогічного спілкування у майбутніх викладачів. При відборі ознак стилів спілкування враховані змістовні характеристики трьох узагальнених біполярних параметрів спілкування: «домінантність – залежність», «доброзичливість – ворожість», «формальність – особистісність». Здійснено аналіз та інтерпретацію відповідей студентів за результатами анкетування. У ході експерименту виявлено, що у респондентів переважають неефективні стилі педагогічного спілкування: авторитарний, конформний та формальний.

Ключові слова: майбутній викладач, педагогічне спілкування, індивідуальний стиль педагогічного спілкування.

Вступ. Педагогічне спілкування викладача зі студентами є одним із головних засобів забезпечення ефективного навчально-виховного процесу, важливою характеристикою якого виступає індивідуальний стиль педагогічного спілкування. Успішність професійно-педагогічної діяльності, взаємостосунки зі студентами, авторитет прямо залежать від сформованого індивідуального стилю педагогічного спілкування у викладача. У зв'язку з цим постає проблема – формування індивідуального стилю педагогічного спілкування ще під час навчання майбутнього викладача у закладі вищої освіти.

У психолого-педагогічній літературі розкривається ряд важливих аспектів проблеми педагогічного спілкування: сутність, загальна структура та функції професійно-педагогічного спілкування (О.Бодальов, В.Кан-Калик, Г.Ковальов, Я.Коломінський, О.Леонтєв, В.Семиченко, Х.Лійметс та ін.), психологічні основи діалогічного спілкування в контексті педагогічної взаємодії (Г.Балл, С.Братченко, Л.Петровська, С.Рябченко, І.Тодорова, А.Хараш та ін.), активні методи соціально-психологічної підготовки до педагогічного спілкування, формування та корекція комунікативних умінь (М.Баграмянц, В.Каплінський, А.Коломієць, В.Кручек, В.Пасинок, В.Сластьонін, Н.Творогова, Т.Яценко та

ін.), психологічні основи та формування комунікативної культури (В.Грехнев, К.Левітан, І.Тимченко, О.Уваркіна та ін.), навчання студентів професійному спілкуванню (А.Дьомін, Л.Барановська).

Основний текст. Експериментальне дослідження індивідуальних стилів педагогічного спілкування майбутніх викладачів здійснювалася на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, в якому взяли участь 98 майбутніх педагогів спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

Нашим завданням було – діагностувати вираженість індивідуальних стилів педагогічного спілкування майбутніх викладачів закладу вищої освіти. Для цього ми запропонували респондентам заповнити, розроблену нами анкету (див. табл.1). Респондентам потрібно було характерні ознаки стилів педагогічного спілкування (авторитарний, м'який, доброзичливий, агресивний, конформний, формальний, збалансований) оцінити за семибальною шкалою, залежно від того, наскільки дані ознаки характерні їм [1]. При відборі ознак стилів спілкування ми орієнтувалися на змістовні характеристики трьох узагальнених біполярних параметрів спілкування: «домінантність – залежність», «доброзичливість – ворожість», «формальність – особистісність». Залежно від того, яка група ознак мала вищу сумарну оцінку, такий стиль спілкування ми приписували майбутньому педагогу: I – авторитарний, II – м'який, III – формальний, IV – конформний, V – доброзичливий, VI – агресивний, VII – збалансований [1; 2; 3; 4].

Таблиця 1

Анкета

Стиль педагогічного спілкування майбутнього викладача

	Характерні ознаки стилів	Оцінка від 1 до 7
I	1. Строгість 2. Принциповість 3. Жорсткість 4. Завжди вимогливий 5. Постійно даю вказівки та рекомендації 6. У конфліктних ситуаціях ігнорую думку співрозмовника	
II	1. Терпимість 2. Делікатність 3. Поступливість 4. Рідко вдаюся до вимог, зауважень 5. Унікаю дій, які могли б викликати невдоволення співрозмовників 6. У конфліктних ситуаціях погоджуюсь із думкою іншого	
III	1. Офіційність 2. Дистантність 3. Особистісна відстороненість 4. Закритість 5. Стриманість та серйозність 6. У вирішенні спірних питань завжди делікатний та тактовний	
IV	1. Індивідуалізованість 2. Відвертість 3. Відкритість у вираженні своїх думок та почуттів	

	4. Всепощення та поступливість 5. Намагаюсь завжди схвалювати дії інших 6. Визнаю свої помилки та недоліки	
V	1. Доброзичливість 2. Ігнорування статусно-рольової дистанції 3. Розуміння студентів 4. Готовність завжди надати допомогу 5. Підтримую та підбадьорюю інших 6. У конфліктних ситуаціях завжди розумію студента	
VI	1. Агресивність 2. Самовпевненість 3. Критичність до інших 4. Збудливість 5. Розкутість та прямолінійність 6. У конфліктній ситуації завжди лишаюсь на своїй позиції	
VII	1. Поєднання вимогливості, строгості із доброзичливістю 2. Не приховую у спілкуванні своїх справжніх почуттів 3. Спілкуюся зі студентами на особисті теми 4. Справедливість 5. Цікавлюся проблемами студентів, стараюсь завжди надати допомогу та підтримку 6. У конфліктних ситуаціях дивлюсь на вирішення проблеми «очима» студента	

Проведене анкетування дозволило виявити, що великій кількості майбутніх педагогів ЗВО характерні неефективні стилі педагогічного спілкування, найпоширенішими є авторитарний, конформний та формальний стилі спілкування (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Розподіл індивідуальних стилів педагогічного спілкування
серед майбутніх викладачів (у %)**

№	Стилі педагогічного спілкування	Респонденти n=98
1	Авторитарний	24
2	М'який	10
3	Формальний	20
4	Конформний	22
5	Доброзичливий	12
6	Агресивний	4
7	Збалансований	8

Висновки. Таким чином, дослідження показало, що серед респондентів переважають неефективні стилі педагогічного спілкування. Це підтверджує потребу у проведенні спеціальної роботи з формування індивідуального стилю педагогічного спілкування з майбутніми викладачами.

Література:

1. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача : теоретико-методичний аспект : [монографія] / В. М. Теслюк. – ПП Савлук М. М., 2015. – 252 с.

2. Теслюк В.М. Психологічні засади формування індивідуального стилю професійно-педагогічного спілкування у майбутніх викладачів вищого аграрного навчального закладу : Автореф. дис.... канд. психол. наук : 19.00.07 / В.М. Теслюк ; Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2007. – 20 с.

3. Теслюк В.М. Психологічні засади формування індивідуальних стилів професійно-педагогічного спілкування у майбутніх викладачів вищого аграрного навчального закладу // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. Випуск 31. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 202-205.

4. Теслюк В.М. Структурні компоненти індивідуального стилю професійно-педагогічного спілкування // Науковий вісник Національного аграрного університету : Збірник наукових праць. Випуск 88. – К., 2005. – С. 245-255.

5. Теслюк В.М. Технології соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник / В.М. Теслюк. – К. : НАУ, 2008. – 431 с.

6. Теслюк В.М. Технології соціально-педагогічної діяльності : термінологічний словник-довідник / В.М. Теслюк. – К. : НАКККіМ, 2011. – 145 с.

References:

1. Indyvidualnyi styl pedahohichnoho spilkuvannia vykladacha : teoretyko-metodychnyi aspekt : [monohrafiia] / V. M. Tesliuk. – PP Savluk M. M., 2015. – 252 s.

2. Tesliuk V.M. Psykholohichni zasady formuvannia indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuvannia u maibutnikh vykladachiv vyshchoho ahrarnoho navchalnoho zakladu : Avtoref. dys.... kand. psykhol. nauk : 19.00.07 / V.M. Tesliuk ; Tsentralnyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity APN Ukrainy. – K., 2007. – 20 s.

3. Tesliuk V.M. Psykholohichni zasady formuvannia indyvidualnykh styliiv profesiino-pedahohichnoho spilkuvannia u maibutnikh vykladachiv vyshchoho ahrarnoho navchalnoho zakladu // Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia : Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 31. – K. : Vyd. tsentr KNLU, 2006. – S. 202-205.

4. Tesliuk V.M. Strukturni komponenty indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuvannia // Naukovyi visnyk Natsionalnoho ahrarnoho universytetu : Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 88. – K., 2005. – S. 245-255.

5. Tesliuk V.M. Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi diialnosti : navchalnyi posibnyk / V.M. Tesliuk. – K. : NAU, 2008. – 431 s.

6. Tesliuk V.M. Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi diialnosti : terminolohichni slovnyk-dovidnyk / V.M. Tesliuk. – K. : NAKKKiM, 2011. – 145s.

Abstract. *The article highlights the study of the severity of individual styles of pedagogical communication among future teachers. In the selection of signs of communication styles, the substantial characteristics of three generalized bipolar communication parameters were taken into account: "dominance - dependence", "goodwill - hostility", "formality - personality". The analysis and interpretation of students' answers based on the results of the survey. During the experiment, it was revealed that the respondents were dominated by ineffective styles of pedagogical communication: authoritarian, conformal and formal.*

Key words: *future teacher, pedagogical communication, individual style of pedagogical communication.*

Стаття відправлена: 05.06.2020 р.

© Теслюк В.М., Розенфельд С.В., Шумков І.О.

УДК 378

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING ASTRONOMY ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АСТРОНОМІЇ

Mokhun S.V. / Мохун С.В.*s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-7215-6977

Fedchyshyn O.M. / Федчишин О.М.*s.p.s. / к.п.н.*

ORCID: 0000-0003-3050-3584

*Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University,**Ternopil, Kryvonosa, 2, 46027**Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,**Тернопіль, Кривоноса, 2, 46027*

Анотація. У зв'язку з останніми подіями світового масштабу жваво оновлюється та вдосконалюється система дистанційного навчання. В закладах освіти астрономії відводиться недостатня кількість годин на практичний зміст цієї дисципліни, що унеможливорює належним чином організувати астрономічні спостереження в звичному режимі навчання, не кажучи вже про дистанційну форму. Саме тому в роботі наведено ряд завдань з використанням сучасних технологій, які саме в умовах непередбачуваного сьогодення та дистанційного навчання зможуть допомогти педагогу та учневі при навчанні та вивченні цієї навчальної дисципліни відповідно.

Ключові слова: астрономія, спостереження, дистанційне навчання.

Вступ. У сучасному суспільстві головною метою освітнього процесу є підготовка учнів та студентів до самостійного життя в сучасному суспільстві, тому необхідно навчити їх вчитися, здобувати знання, ставити перед собою конкретні завдання та вирішувати їх, застосовуючи найоптимальніший алгоритм.

У зв'язку з останніми подіями світового масштабу (пандемія COVID-19) жваво оновлюється та вдосконалюється система дистанційного навчання.

Система дистанційного навчання базується на: 1) індивідуально орієнтованому підході до навчання; 2) використанні комп'ютерних та мультимедійних технологій; 3) модульно-блоковій системі навчання; 4) рівноцінності змісту дистанційного і традиційного навчання [1].

Основний текст. Фундаментальна підготовка вчителів астрономії, які б змогли вирішувати основні завдання шкільного курсу астрономії, була завжди актуальною, особливо сьогодні, в умовах бурхливого розвитку космічних технологій. Астрономія має важливе прикладне значення – її засобами можна стимулювати учнів до вивчення інших шкільних предметів [2].

Як свідчить практика, астрономічні спостереження не завжди можна організувати у навчальному процесі, а тим більше в умовах дистанційного навчання. Тому пропонуємо скористатися можливостями «віртуальних планетаріїв», серед яких можна відзначити Stellarium – це програма, яка відображає реалістичне небо, таким, яким його можна побачити неозброєним оком, у бінокль або телескоп.

З допомогою цієї астропрограми пропонуємо розробити цікаві

астрономічні завдання, які можна запропонувати учням чи студентам під час дистанційного навчання. Такими завданнями можна не тільки зацікавити їх власне до цього навчального предмету, але і проявити в них дух дослідника, першовідкривача та науковця. Stellarium не вимагає інтернет-з'єднання, працює в режимі офлайн і є абсолютно безкоштовною – вона доступна будь-якому учневі чи педагогу (необхідна лише наявність комп'ютера, ноутбука, планшета чи іншого гаджета).

Наведемо декілька завдань, які дозволяє виконати середовище згаданої вище астропрограми.

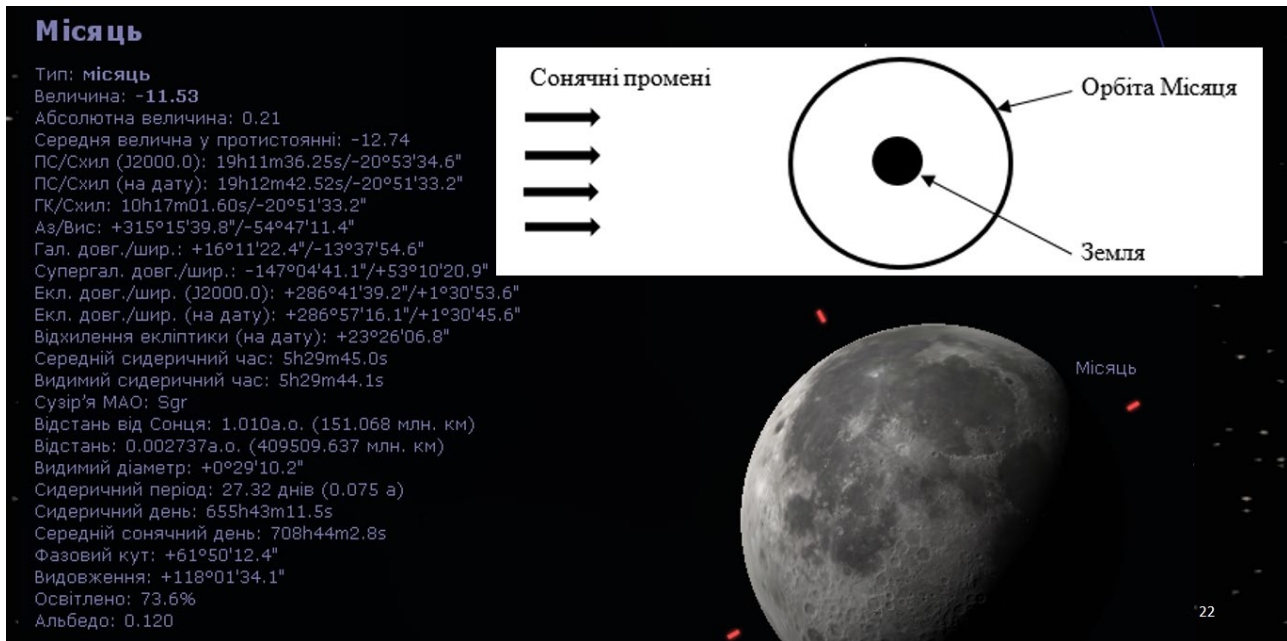

Рис. 1. Середовище програми Stellarium (до визначення фази Місяця)

Рис. 2. Середовище програми Stellarium (дослідження деяких характеристик діп-скай об'єктів)

1. *Визначення фази Місяця.* Користуючись програмою Stellarium (рис. 1), дізнайтесь, яка фаза Місяця буде (була) певної дати. Зобразіть приблизне взаємне розташування Сонця, Землі та Місяця в цей день.

2. *Дослідження деяких характеристик дін-скай об'єктів (англ. Deep sky object – DSO).* За допомогою програми Stellarium (рис. 2) знайдіть далеку галактику. Визначте за допомогою даних, що з'явилися у верхньому лівому кутку програми (відстань до галактики та її кутові розміри), швидкість її віддалення та лінійні розміри.

3. *Дослідження деяких характеристик екзопланет.* За допомогою програми Stellarium (рис. 3) виберіть одну з екзопланет. Використовуючи дані, що з'явилися у верхньому лівому кутку екрана, знайдіть: час, необхідний у майбутньому, щоб долетіти від Землі до даної екзопланети, якщо міжзоряний корабель летить із постійною швидкістю 30000 км/с; світність материнської зорі екзопланети у світностях Сонця; вашу вагу на цій планеті.

Kepler-62

Тип: планетна система
 Величина: 14.00
 ПС/Сжил (J2000.0): 18h52m50.90s/+45°20'59.6"
 ПС/Сжил (на дату): 18h53m27.35s/+45°22'35.4"
 ГК/Сжил: 6h21m29.99s/+45°22'35.4"
 Аз/Вис: +306°11'47.3"/+29°55'56.1"
 Гал. довг./шир.: +75°02'15.2"/+18°41'44.8"
 Супергал. довг./шир.: +27°13'13.7"/+60°21'20.0"
 Екл. довг./шир. (J2000.0): +294°58'56.9"/+67°38'47.9"
 Екл. довг./шир. (на дату): +295°16'07.5"/+67°38'39.7"
 Відхилення екліптики (на дату): +23°26'11.5"
 Середній сидеричний час: 1h14m58.5s
 Видимий сидеричний час: 1h14m57.3s
 Сузір'я МАО: Lyr
 Спектральний тип: K2V
 Металічність [Fe/H]: %2
 Маса: 0.690 $M_{\text{Сонце}}$
 Радіус: 0.63000 $R_{\text{Сонце}}$
 Ефективна температура: 4869 K

Екзопланета	b	c	d	e	f
Назва	—	—	—	—	—
Період (днів)	5.71	12.44	18.16	122.39	267.29
Маса ($M_{\text{Юп}}$)	0.03	0.01	0.04	0.11	0.11
Радіус ($R_{\text{Юп}}$)	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1
Велика піввісь (а.о.)	0.0553	0.0929	0.1200	0.4270	0.7180
Ексцентриситет	—	—	—	—	—
Нахил орбіти (°)	89.2	89.7	89.7	90.0	89.9
Кутова відстань (")	—	—	—	—	—
Рік відкриття	2013	2013	2013	2013	2013
Клас планети	—	—	—	K-Тепла Більша Землі	K-Тепла Як Земля
Рівноважна температура (°C)	—	—	—	-7.15	-68.15
ESI	—	—	—	0.83	0.69

Рис. 3. Середовище програми Stellarium (дослідження деяких характеристик екзопланет)

Висновки. Астрономічні спостереження як спосіб активізації учнів до вивчення астрономії несуть в собі потужний емоційний заряд, виховують почуття прекрасного, сприяють розвитку наукового мислення, демонструють могутність людського розуму і його здатність пізнавати світ, адже, висновки зроблені з власних спостережень, закріплення вивчених законів спостереженнями роблять цікавішим процес пізнання і допомагають глибше зрозуміти природу і явища навколишнього світу [2].

В роботі наведено ряд завдань з використанням сучасних технологій, які саме в умовах непередбачуваного сьогодення та дистанційного навчання зможуть допомогти педагогу та учневі при навчанні та вивченні відповідно.

Саме такі завдання, на нашу думку, спонукатимуть учнів та студентів до пошуку нової інформації, розвиватимуть критичне мислення, формуватимуть дух дослідника і, водночас, вчитимуться ставити перед собою завдання та шукатимуть шляхи їх вирішення.

Література:

1. Т.Д. Дидора, С.В. Мохун, В.В. Иванко. Организация и дидактическое обеспечение дистанционной формы обучения в вузе. Образовательные технологии. г. Москва, 2010. № 2. С. 36-52.

2. Мохун С.В., Федчишин О.М. Астрономічні спостереження та методика проектування сонячного годинника. STEM-інтеграція як важлива передумова управління результативністю та якістю фізичної освіти. 2018. Випуск 24. С. 159-164.

References.

1. T.D. Dydora, S.V. Mokhun, V.V. Yvanko. Orhanyzatsyia y dydaktycheskoe obespechenye dystantsyonnoi formy obucheniya v vuze. Obrazovatelnye tekhnolohyy. h. Moskva, 2010. № 2. S. 36-52.

2. Mokhun S.V., Fedchyshyn O.M. Astronomichni sposterezhennia ta metodyka proektuvannia soniachnoho hodynyyka. STEM-intehratsiia yak vazhlyva peredumova upravlinnia rezultatyvnistiu ta yakistiu fizychnoi osvity. 2018. Vypusk 24. S. 159-164.

***Abstract.** In connection with the last events of world scale smartly the controlled from distance departmental teaching renovates and improves. In establishments of formation of astronomy the insufficient amount of hours is taken on practical maintenance of this discipline that does impossible properly to organize astronomic supervisions in the usual mode of studies, not to mention about the controlled from distance form. A row over of tasks with the use of modern technologies, that in the conditions of unforeseeable present time and controlled from distance studies will be able to help a teacher and student at studies and study of this educational discipline, is in-process brought for this reason.*

Key words: astronomy, observation, distance learning.

Стаття відправлена: 10.06.2020 г.

© Мохун С.В., Федчишин О.М.

УДК 378.147

**ACTIVE COGNITION AS THE PREMISE FOR PROFESSIONAL
FORMATION OF PERSONALITY**
**АКТИВНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

Kliuchka S.I./ Ключка С.І.*s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID 0000-0001-5702-6840

Starovoytenko N.V./ Старовойтенко Н. В.

ORCID 0000-0003-0377-5111

*s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.**Cherkasy state technological university, Cherkasy, Shevchenka, 460, 18000**Черкаський державний технологічний університет, Черкаси, Шевченка, 460, 18000*

Анотація. Як категорія, діяльність вивчається різними науками, проте єдиного, чіткого визначення немає: представники різних напрямів тлумачать сутність цієї категорії по-різному. Залежно від багатоманітності потреб людини і суспільства існують конкретні види діяльності (духовна і матеріальна, виробнича, трудова і нетрудова тощо), кожний з яких включає елементи практичної і теоретичної діяльності. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є визначення людської діяльності як специфічної людської форми активного ставлення до оточуючого світу на основі освоєння і розвитку наявних форм культури. Тому, в своїй роботі ми акцентували саме на інтерактивних технологіях навчання, що передбачають постановку мети, спрямованої на засвоєння відповідного змісту освіти, виокремлення необхідних методів та форм навчально-пізнавальної діяльності, взаємодії педагога та студентів. Серед засобів навчання наголос робили на використанні під час освітнього процесу технічних й медіа засобів. В свою чергу діяльність студентів передбачала активну, самостійну роботу, що сприяло формуванню їх професійної обізнаності.

Ключові слова: потреби людини, види діяльності, інтерактивні технології навчання, зміст освіти, методи та форми навчально-пізнавальної діяльності, педагог та студент, освітній процес, самостійна робота.

Лише активна пізнавальна діяльність людини є умовою її успішного професійного становлення, розвитку її креативного потенціалу, набуття необхідних життєвих та виробничих вмінь та навичок. Свідома діяльність, за визначенням С.Рубінштейна, є форма буття та спосіб існування людини: “Наявність свідомості і дії є фундаментальна характеристика людського існування в світі”. Тут діяльність – це практика [12, с. 167]. За висловом А.Леонтьєва, діяльність – особлива цілісність. Вона містить різні компоненти: мотиви, мету, дії [13, с. 44].

Сутність людської діяльності успішно вирішена в рамках діяльнісної парадигми, початок якої закладено в працях Г.Гегеля, І.Фіхте, Л.Фейєрбаха. При цьому, якщо у філософії Г.Гегеля діяльність виступала, як чиста діяльність мислення, то для Л.Фейєрбаха це – насамперед предметна діяльність: людина завжди має справу з предметом і з предметним освоєнням навколишнього світу: “Людина не тільки змінює форму того, що дано природою; в тому, що дано природою, вона здійснює разом з тим і свою свідому мету” [9]. Головну роль він відводить духовній діяльності і вищій її формі – рефлексії, тобто

самосвідомості. Такий підхід дозволив Гегелю побудувати цілісну концепцію діяльності, у рамках якої центральне місце займає робота духу [10, с. 84].

Інтенціональний зміст (те, що переживається) в діяльність вкладає німецький філософ Є.Гуссерль. Якість акту сприймання виражається у формі інтенції, що становить пізнавальне, емоційне, вольове і тому подібні акти свідомості. За Гуссерлем, пізнання не зводиться до розсудкового мислення і чуттєвого споглядання, а має ще й надчуттєве споглядання. Відтак інтенціоналізм слід визначити як учення про дію, що розглядається тільки з точки зору самого діючого суб'єкта. Тому інтенціональність є суттєвою ознакою всього психічного [19, с. 67]. За визначенням І.Фіхте: людська діяльність являє собою результат складної взаємодії явної і неявної, чуттєвої і духовної сфери [24, с. 347]. Філософська думка знову повертається до твердження про природну, чуттєву основу людської сутності. Антропологічний принцип у філософії, прийнятий Л.Фейербахом, припускає, що своєрідність людської діяльності й історичний розвиток людини виводиться з природності самої людини [9, с. 349].

Специфіка людського способу дії, за визначенням К.Абульханової-Славської, визначається способами зв'язку і відношеннями учасників процесу діяльності. В рамках цих відносин і відбувається дія людей один на одного, що складає необхідну передумову їх діяльнісного відношення до природи, як сукупному предмету діяльності [6, с. 67].

Отже, з точки зору філософії, діяльність – це специфічно людська форма активного відношення до оточуючого світу, зміст якої складає його цілеспрямовані зміни і перетворення в інтересах людей. Будь-яка діяльність включає в себе ціль, засоби, результат, сам процес діяльності, і, тоді, невід'ємною характеристикою є її усвідомлення. Діяльність є реальною рушійною силою суспільства, прогресу і умовою самого існування суспільства.

Діяльність в психології, зокрема за П.Гайденко, ототожнюється з творчістю, що перетворює природний і соціальний світ відповідно до цілей і потреб людини і людства на основі об'єктивних законів дійсності [11, с. 43].

Психологічне вивчення діяльності, як особливого предмета було розпочато вітчизняними психологами Л.Виготським, С.Рубінштейном, А.Леонтьєвим. Серед компонентів діяльності дослідники виділяють: мотиви, спонукаючі суб'єкт до діяльності; мету, як прогнозовані результати цієї діяльності, що досягаються за допомогою дій; операції, за допомогою яких діяльність реалізується залежно від умов цієї реалізації.

Принцип діяльності, як джерела походження багатоманітних продуктів культури та форм соціального життя, розкрито в культурно-історичній теорії Л.Виготського. Мислення було розглянуто як результат інтеріоризації практичних дій і властивою їм логіки [1, с. 37].

Свідома діяльність, за визначенням С.Рубінштейна, є форма буття та спосіб існування людини: “Наявність свідомості і дії є фундаментальна характеристика людського існування в світі”. Дослідник зазначав, що поняття “діяльність” вживається в дуже широкому і невизначеному сенсі. Можна зафіксувати, принаймні, чотири різних тлумачення, які вкладаються в це

поняття: діяльність як сукупність результатів і наслідків – продуктів, досягнень, творів і т.п. У цьому розумінні діяльність постає, як виробництво; діяльність, як процес подолання труднощів, як вирішення проблем і завдань. У цьому сенсі діяльність постає як праця в істинному розумінні цього слова; діяльність як процес самозміни людини в ході зміни обставин свого життя; діяльність як така, поза її результативності, як спосіб відносини до умов свого життя, як діяння. Тут діяльність – це практика [12, с. 167].

Одним з основоположників діяльнісного підходу в психології виділяють А.Леонтьєва, який виходив з розрізнення зовнішньої і внутрішньої діяльності. Зовнішня діяльність – це чуттєво-предметна, матеріальна діяльність. Внутрішня – це діяльність до оперування образами, уявленнями про предмети або ідеальна діяльність свідомості. Відповідно до поглядів А.Леонтьєва, внутрішня діяльність вторинна: вона формується на основі зовнішньої предметної діяльності. Процес переходу зовнішньої предметної діяльності у внутрішню психічну діяльність позначається в психології терміном “інтеріоризація”. При цьому підкреслюється, що інтеріоризація полягає не в простому переміщенні зовнішньої діяльності у внутрішній план свідомості, а в формуванні цієї свідомості. Існує і зворотний перехід – від внутрішньої діяльності до зовнішньої. Такий перехід позначається терміном “екстеріоризація”. Опредметнення наших уявлень, створення предмета за задалегідь розробленим планом – приклади екстеріоризації. За висловом А.Леонтьєва, діяльність – особлива цілісність. Вона містить різні компоненти: мотиви, мету, дії. Джерелом активності людини, її діяльності виступають різноманітні потреби. У психології потреби людини розглядаються як переживання потреби в тому, що необхідно для підтримки життя його організму і розвитку її особи. Предмет потреби є її дійсний мотив. Мотив – це форма прояву потреби, спонукання до певної діяльності, той предмет, заради якого здійснюється дана діяльність [13, с. 44].

Як категорія, діяльність вивчається різними науками, проте єдиного, чіткого визначення немає: представники різних напрямів тлумачать сутність цієї категорії по-різному. Одні пояснюють її, як форму прояву активності людини, скерованої мотивом (О.Леонтьєв, Г.Щукіна) [13; 20]; інші – розуміють під цим терміном працю, спілкування, пізнання, гру, учіння, спорт, самодіяльність різних видів (Б.Ананьєв, А.Бодальов, Н.Кузьміна) [21]; треті – ототожнюють діяльність з психічним розвитком, вважаючи, що діяльність є умовою розвитку особистості (В.Давидов) [25]; четверті – уявляють діяльність у вигляді намагань особистості з перетворень зовнішнього світу у внутрішнє надбання (знання) (Ю.Бабанський, І.Підласий) [3]; А.Киричук, В.Роменець основним проявом діяльності вважають вчинок [22].

Також, діяльність розглядається як системно-структурне утворення. В результаті дослідження діяльності філософами визначена її структура, що складається з таких компонентів: 1) потреба людини, на задоволення якої спрямована діяльність (ціль її); 2) предмет діяльності; 3) дії з предметом; 4) засоби діяльності; 5) її результат. Залежно від багатоманітності потреб людини і суспільства існують конкретні види діяльності (духовна і матеріальна,

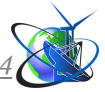
виробнича, трудова і нетрудова тощо), кожний з яких включає елементи практичної і теоретичної діяльності. Діяльність є органічним синтезом усіх трьох сфер дійсності: природа – її предмет, суспільство – суб'єкт, мислення – ідеальна сторона діяльності [23, с. 146].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна підсумувати, що діяльність охоплює як зовнішні, матеріально-практичні операції, тобто проявляється у формі активного ставлення людини до оточуючої дійсності, так і внутрішні психічні процеси інтелектуально-емоційної сфери особистості – сприймання, мислення та ін. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є визначення людської діяльності як специфічної людської форми активного ставлення до оточуючого світу на основі освоєння і розвитку наявних форм культури.

Таким чином, враховуючи філософський та психолого-педагогічний досвід, щодо питання діяльності в процесі формування особистісних якостей людини, ми в своїй роботі акцентували увагу саме на інтерактивних технологіях навчання як рушійній силі формування творчої компетентної особистості. Оскільки, за висловом І. Дичківської, головною функцією освіти є розвиток людини [15, с. 4], то запроваджуючи вищезгадані технології в навчально-виховному процесі, ми намагались враховувати різноманітні варіанти, які виступають як причина і засіб розв'язання виробничих проблем. Сучасна дидактика, звертаючись до активних форм навчання, справедливо вбачає в них можливість ефективної взаємодії педагога та студентів, продуктивної форми їх спілкування з наявними елементами змагання, безпосередності, природного інтересу.

В своїй роботі, під час викладання дисциплін “Педагогіка та психологія вищої школи”, “Психологія”, ми акцентували увагу на такі інтерактивні форми роботи, як “Сучасні принципи менеджменту освіти”, “Комунікативні здібності викладача вищої школи”, “Конкурс педагогічних ситуацій”, “Ефективний викладач”, “Який я організатор групового спілкування” “Педагогічна майстерність й підвищення рівня професіоналізму викладача” тощо. У процесі реалізації поставлених завдань нами було зроблено висновок, що саме активна участь у навчально-виховному процесі сприяє формуванню у майбутніх фахівців креативних якостей. Так, у процесі реалізації завдань тематичного заняття “Психолого-педагогічні умови ефективності професійного діалогу” формуються такі складові креативної особистості:

- усвідомлене, конструктивне відношення до впливу зовнішніх факторів на виробничі об'єкти та ризики, що оточують в реальному житті;
- об'єм знань (технологічні процеси та антропогенні фактори, з якими реально стикають в повсякденному житті);
- розвиток індивідуальності – вміння самостійно поглиблювати знання (рефлексія індивіда, як індикатор впливу зовнішніх факторів);
- інтеграція інформації – аналіз і синтез інформації, що отримується з різних джерел, вироблення єдиної точки зору;
- особистісний досвід в сфері заданої компетенції – досвід виявлення проблеми, співставлення з наявними знаннями, досвід теоретичного

аналізу, раціональне оцінювання проблеми.

Однією з умов реалізації запропонованого алгоритму є наявність відомих для студентів даних, які сприяють створенню і розвитку ситуації, в процесі якої реалізується компетенція. Відповідно до цього слід розробляти навчальні заходи, що спираються на логічне розгортання проблеми, в процесі вирішення задач пошуково-дослідницького характеру. В результаті чого засвоюються нові елементи знань, умінь, способи пошуку нової інформації, забезпечується раціональний контроль результатів своєї діяльності. Разом з тим, необхідно володіти інтелектуальними вміннями, навичками, застосовувати раціональні прийоми мисленнєвої діяльності в нових ситуаціях, що потребують творчого підходу. Необхідно використовувати способи, які сприяють пошуку потрібної інформації і прийняття рішення (вміння порівнювати, класифікувати). Такий підхід вимагає враховувати підбір відповідних методів.

Використання інтерактивних технологій забезпечує, насамперед, комплексність впливу на емоційно-ціннісну, когнітивну, діяльну сферу особистості. Беручи активну участь у пропонованих завданнях, студенти знаходили шляхи вирішення в педагогічних ситуаціях психологічного змісту, приймали рішення, брали на себе відповідальність за той чи інший випадок тощо. Інтерактивний процес вимагав від учасників максимальної віддачі енергії, мобілізації їх інтелектуальних здібностей, винахідливості, витримки, самостійності. При цьому враховувались вікові особливості аудиторії, соціальний досвід молоді. Широкого використання набув метод роз'яснення – емоційно-словесного впливу на студентів. Застосування цього методу вимагає знань про особливості академічних груп та окремих вихованців. Щоб досягти необхідного результату чимало понять потрібно студентам роз'яснювати. Звичайно, в роботі з молоддю потрібна мотивація, особистісний підхід, врахування попереднього досвіду. Ми широко використовували бесіди на психолого-педагогічну тематику, які сприяли залученню молоді до вироблення відповідної поведінки в реальних умовах, оцінки та аналізу різноманітного характеру. Наприклад, пропонувалась наступна тематика бесід: “Новітні інформаційні технології в сучасному освітньому просторі”, “Бар’єри професійно-педагогічного спілкування, їх причини та шляхи подолання”, “Взаємини “викладач – студент” як чинник становлення і розвитку особистості майбутнього фахівця та їх оптимізація”, “Конфлікти у взаєминах “студент – викладач”, “Основні напрями реалізації виховних функцій у вищій школі” та ін.

Таким чином, впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес вищої школи забезпечує різнобічне висвітлення ситуації на основі підготовчої роботи (студенти попередньо опрацьовують добірки статей, або готують мікрориступ на певну тему, попередньо продумують управлінські ситуації та проектують шляхи їх вирішення, тощо). Застосування такого підходу у процесі навчання сприяє поглибленню знань, розширенню світогляду студентів та їх особистого інформаційного простору, а також формуванню відповідних креативних якостей. Інтерактивні технології навчання передбачають постановку мети, спрямованої на засвоєння відповідного змісту освіти, виокремлення необхідних методів та форм навчально-пізнавальної діяльності, взаємодії

педагога та студентів. Серед засобів навчання увага акцентувалась на використанні під час навчального процесу технічних й медіа засобів. В свою чергу діяльність студентів передбачала активну, самостійну роботу, що сприяло формуванню їх професійної обізнаності. Першочерговим завданням зазначеного підходу є формування креативних якостей в майбутніх фахівців, уміння вдало поєднувати здобуті теоретичні знання з відповідною практичною діяльністю. Оволодіння необхідним досвідом відбувається в тому випадку, коли студент самостійно в достатній мірі виявляє інтерес до знань і докладає відповідних зусиль, гармонійно поєднуючи теоретичний матеріал з вирішенням конкретних виробничих та життєвих завдань.

Література:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психол. очерк : кн. для учителя / Л. С. Выготский. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання / К. Д. Ушинський // Вибр. пед. твори : у 2-х т. / К. Д. Ушинський ; редкол.: В. М. Столетов [та ін.]. – К. : Рад. школа, 1981. – Т. 1. – С. 142-472.
3. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий // К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616с.
4. Педагогика Под ред.. Пидкасистого П.И. // Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. — М.: Педагогическое общество России, 2006. – 680с.
5. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень В.Г //– К.: Грамота, 2003. – 216 с.
6. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко // – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / С.О. Сисоєва // НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
8. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант // Кант И. Соч. : в 6-ти т. / И. Кант. – М., 1964. – Т. 3. – 360 с.
9. Фейербах Л. Сочинения : в двух томах / Л. Фейербах. – М. : Наука, 1995. – Т. 2. – 345 с.
10. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории / Георг Вильгельм Фридрих Гегель. – Спб. : Наука, 1993. – 480 с.
11. Гайденко П. П. Бытие и разум / П. П. Гайденко // Вопросы философии. – 1997. – № 7. – С. 43-51.
12. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика. – 1989. – Т. 1. – 488 с.
13. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – С. 44-46.
14. Кузьменко В.В., Храпко Т.А. Вплив ігрової діяльності на розвиток особистості учнів / Кузьменко В.В. // Нові технології навчання. - 2009. - № 56. -

С. 64.

15. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2014. – 218 с.

16. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 року № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>

14. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України 1992, № 12, ст.165. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.

17. Алфімов Д.В. Інноваційна освітня система вищої школи: шляхи відродження // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. Наук. Пр. / Ред. кол. Л.І. Даниленко та ін. К.: Логос, 2010. – С. 158–160.

18. Гречаник Б.В. Інноваційний потенціал вітчизняних ВНЗ: особливості та проблеми його формування // Інвестиції: практика та досвід. – К., 2010. – №11. – С. 24 – 27.

19. Гуссерль Э. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. – Новочеркасск : Сагуна, 1994. – 246 с.

20. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. – Москва : Просвещение, 1979. – 160 с.

21. Кузьмина Н. В. Уровни педагогических способностей и проблемы социальной перцепции / Н. В. Кузьмина // Теоретические и прикладные проблемы психологии познания людьми друг друга / под общ. ред. А. А. Бодалева. – Краснодар, 1975. – С. 251-253.

22. Роменець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.

23. Виховання в контексті соціальної адаптації студентства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції семінару керівників ВНЗ та вчених-дослідників в сучасних умовах : у 2 ч. / ред. В. І. Астахова. – Харків, 2003. – Ч. 2. – 220 с.

24. Фихте И. Г. Сочинения : в 2-х томах / И. Г. Фихте. – М. : Мифрил, 1993.

25. Деятельностный подход в психологии : проблемы и перспективы : сб. науч. трудов / под ред. В. В. Давыдова, Д. А. Леонтьева. – М. : 1990. – 180 с.

***Abstract.** As a category, cognitive activity is studied by different sciences, and there is no single, clear definition: representatives of different areas interpret the essence of this category differently. Depending on the diversity of human and social needs, there are specific activities (mental and physical, productive, labor and non-labor, etc.); each of them includes elements of practical and theoretical activities. We believe, the most reasonable is the definition of human activity as a specific human form of active attitude to the surrounding world on the basis of the exploration and development of existing forms of culture. Therefore, the paper is devoted to interactive learning technologies, which provide a goal aimed at mastering the relevant content of education, identifying the necessary methods and forms of educational and cognitive activities, the interaction of teachers and students. Among the means of education, it has been stressed on the use of technical and media tools during the educational process. In turn, the students' activities involved effective, independent work, which contributed to the formation of their professional awareness.*

Key words: *human needs, activities, interactive learning technologies, the content of education, methods and forms of educational and cognitive activities, teacher and student, educational process, independent work.*

Стаття відправлена: 11.06.2020 г.

© Ключка С.І.

УДК 37.015.3.091.2:378.147.016:81'243

INTEGRATION INTO THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE EDUCATIONAL EVENT AS ONE OF THE ELEMENTS OF LANGUAGE TRAINING FOREIGN STUDENTS**ІНТЕГРАЦІЯ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ВИХОВНОГО ЗАХОДУ ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ****Kravchenko Y.V. / Кравченко Ю.В.***s.f.s., as.doc. / к.т.н., старший викладач***Gnatenko S.A. / Гнатенко С.А.***as. doc. / старший викладач**Zaporizhzhya State Medical University, Zaporozhe, Mayakovski Avenue, 26, 69000**Запорізький державний медичний університет, Запоріжжя,**проспект Маяковського, 26, 69000*

Анотація. У статті йдеться про один із аспектів виховного процесу, організованого кафедрою мовної підготовки Запорізького державного медичного університету, який має певні складнощі, зумовлені зі психофізіологічними та лінгвальними факторами. Перші пов'язані з подоланням відмінностей у сфері освіти, вимог і системи контролю, а також освоєнням нового соціально-культурного, освітнього просторів та морально-етичних норм поведінки, другі – з повною відсутністю або ж недостатністю мовної підготовки. Усі ці та інші проблемні питання перебувають у полі уваги викладача-куратора під час навчально-виховної роботи. Зазначені два види діяльності є взаємопов'язаними, оскільки навчальний процес спрямований на отримання знань, професійних умінь і навичок, а виховний – сприяє особистісному вдосконаленню студента. Виховна позааудиторна робота дає змогу студентам поліпшити знання з української мови, розвинути комунікативні здібності, розкрити внутрішній потенціал, відчути командний дух. А це, в свою чергу, поліпшує якість двосторонньої комунікації викладач → студент, студент → викладач.

Ключові слова: виховний процес, позааудиторна робота, психофізіологічний чинник, мовленнєвий фактор, комунікативна компетенція, українізація.

Глобальна українізація суспільства та прийняття Закону України про мову № 5670-д від 25.04.2019 р. «Про забезпечення функціонування української мови як державної» сприяли швидкому переходу навчання у вишах з російської на українську мову. Цей процес створив певні труднощі саме для іноземних студентів, які обрали Україну місцем для навчання. Оволодіти державною мовою студентам-іноземним громадянам досить складно, хоча вони й виявляють інтерес до її вивчення та демонструють певні успіхи. «Серед умов, що забезпечують інтенсивне засвоєння української мови як іноземної, є, перш за все, додержання принципів полікультурного підходу, багатоканального сприйняття інформації» [1]. Це спонукає викладачів-мовників не лише вдосконалювати традиційні методики викладу матеріалу, а й створювати нові: розробляти презентації, електронні підручники з аудіозаписами до окремих тем, мультимедійними презентаціями, різнотипними таблицями, ілюстраціями, онлайн-курсами тощо. Усі ці форми сприяють удосконаленню процесу двобічної комунікації викладач – студент, студент – викладач. Додаткове ж залучення до цього процесу й виховної роботи має позитивний вплив на розвиток не лише навичок говоріння, а й розуміння почутого.

Значення виховної роботи не можна недооцінювати – це найскладніший

напрямок у навчальній практиці як із вітчизняними, так і з іноземними студентами в закладах освіти різного рівня. Виховний процес із представниками першої категорії триває в більш комфортних умовах, оскільки об'єднувачими чинниками є менталітет, національність та мова. Іноземні студенти – особливий контингент, який вимагає спеціального підходу. Як зазначає Д. Кацапов, виховна робота серед іноземних студентів має більш індивідуальний характер. Вона зумовлена тим, що ці студенти мають різний рівень та звичаї виховання, є представниками різних країн світу, культури і суттєво відрізняються один від одного за релігійними і національними традиціями [6, с.75].

Мета статті – проаналізувати й теоретично обґрунтувати вплив виховних заходів на мовленнєві компетенції іноземних студентів медичного закладу освіти.

У досягненні зазначеної мети вагому роль відіграє не лише навчальний процес, а й позааудиторна робота з іноземними студентами. Відповідний аспект проблеми привернув увагу багатьох вчених-методистів, у межах досліджень яких умовно можна виділити два напрямки.

Перший об'єднує роботи лінгвокраїнознавчої проблематики (З. Василько, І. Васильцова, О. Гринчишин, Д. Добрусенець, І. Дорожко, Л. Засекіна, О. Кровицька, О. Кузнєцова, Л. Онуфрієва, О. Палка, С. Пілішек, А. Солодка, В. Співак, О. Чепіль, Н. Ядловська та ін.). Лінгвокраїнознавчий аспект – це конгломерат філологічного (аналіз мови з метою виявлення національно-культурної семантики) та лінгводидактичного (пошук викладацьких прийомів презентації, закріплення та активізації національно-специфічних мовних одиниць та культурологічного прочитання текстів на практичних мовних заняттях [9]).

Другий напрямок репрезентують розвідки, метою яких є дослідження виховного аспекту та його впливу на розвиток мовної компетенції іноземних студентів медичних вишів (О. Деньга, І. Захарків, І. Золотарьова, О. Пономарьов, О. Хом'якова та ін.). Значна кількість праць є свідченням неабиякого інтересу науковців до проблеми впливу виховних заходів на розвиток і вдосконалення мовленнєвих здібностей студентів-іноземців. Окремі з пов'язаних із проблемою питань на сьогодні залишаються дискусійними, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Засади перебування іноземних студентів у новій країні пов'язані насамперед з двома основними чинниками психофізіологічним та мовленнєвим.

Психофізіологічний фактор знаходить вияв у навчально-пізнавальних труднощах подолання відмінностей у системах освіти; нових вимогах і системі контролю знань; труднощах освоєння нового соціально-культурного та освітнього простору закладу вищої освіти; морально-етичних нормах поведінки та співіснування, складнощах побутового рівня.

Мовленнєвий фактор виявляється головним чином у недостатній мовній підготовці (або її відсутності). С. Г. Тер-Мінасова вважає, що іноземні мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що розмовляють цією мовою, як засобу комунікації між представниками різних

народів і культур [8, с. 39]. Дійсно, на цьому етапі виникають певні складнощі, які полягають, зокрема, в тому, що в окремих регіонах українську мову іноземці чують лише на заняттях, а в побуті – переважно російську. Тому, найголовнішим завданням викладача є враховувати специфіку мовного середовища, а відтак – показувати красу мови, поступово і ненав'язливо залучати студентів до комунікації, знайомити їх із культурою і традиціями українців. Такі завдання дозволяє успішно виконати не лише навчальна, а й виховна робота, яка здійснюється у двох формах:

- 1) навчально-виховна, яка проводиться під час заняття;
- 2) власне виховна (позаурочна/позааудиторна).

Цей процес у закладах вищої освіти є цілеспрямованим і залежить від багатьох чинників: професіоналізму викладацького складу, його духовно-моральних, етичних та ділових якостей, рівня взаємодії зі студентами-іноземцями і впливу на їхню свідомість з метою формування у них виваженої життєвої позиції, вміння сприймати, використовувати, поширювати і здобувати необхідний досвід, здатності бути носіями провідних ідей тощо. З. Курлянд зазначає, що процес виховання – це закономірна, послідовна, неперервна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів. Основним системоутворювальним елементом цього процесу виступає педагогічна взаємодія [7, с.168].

Виховна робота є багатовекторною й охоплює різні напрямки, починаючи з-позааудиторної комунікації (залучення етикетних форм, розмовної лексики тощо) й закінчуючи розумінням соціокультурних особливостей певного регіону. Реалізація соціокультурного складника забезпечує міжкультурну комунікацію, у якій іноземний студент є повноправним носієм культурної інформації і стає учасником «діалогу культур» [1].

Головною метою цього процесу є:

- 1) допомога іноземним студентам в адаптуванні на певній території;
- 2) створення умов для самореалізації;
- 3) формування норм та навичок поведінки в різних життєвих умовах українського суспільства;
- 4) прищеплення поваги до національних цінностей тощо.

Усі виховні заходи мають відповідне тематичне спрямування.

Вагомого значення набувають ті з них, що орієнтовані на **професійну підготовку** студентів медичного закладу освіти, як-от доповіді-дискусії на теми «Етикет та манери поведінки медичного працівника», «Культура спілкування лікаря з пацієнтом». Ці заходи проводяться як під час заняття (закріплення матеріалу), так й позааудиторно (вміння окреслювати коло проблем і здатність їх вирішення, висловлення власної думки, дебати). Г. Шелест зазначає: «Завдання викладача – шукати шляхи залучення учня/студента до комунікативної взаємодії, знаходити такі шляхи і прийоми, щоб змусити вести бесіду.

Одним із засобів вирішення такого завдання є створення на заняттях навчальних мовленнєвих і проблемних ситуацій, за яких учень/студент стає впевненим у своїй здатності самостійно висловити свої думки, бажання, прагнення, вільно спілкуватися з викладачем та один з одним. Учень/студент

має сам (без підтримки викладача або зразків вправ) обмінюватися думками, вітаннями, розповідати про свої успіхи» [12, с. 54].

Виняткове пізнавальне значення мають виховні заходи **українознавчого спрямування**, наприклад: бесіда «Знайомство зі Святим Миколаєм»; флешмоб: «Привітання зі святом Нового року»; відвідання театру (концерт-фантазія «Чарівна ніч» за мотивами твору М. Гоголя «Ніч перед Різдвом», «Різдвяна зірка» та ін.); організація концертів Світ українських щедрівок: пісні «Добрий вечір тобі, пане господарю», «Щедрик» композитора М. Леонтовича; відеоекскурсія «Культура і традиції українського та індійського народів»; концерт до Дня української писемності (виконання пісень «Несе Галя воду», «Червона рута», «Україна-мати», «Маніфест»).

Органічно доповнюють українознавчий матеріал виховних заходів і відомості про історію та культуру Запорізького регіону, використані в бесідах «Людина. Культура. Історія», «Дух козацтва – запорізький дух», «Хортиця – колиска козацтва». Ці заходи супроводжуються музичним матеріалом: студентам пропонується прослухати уривки пісень й висловити свої думки, розповісти, які відчуття викликала пісня. В. Бадер зазначає, що одним із ефективних засобів формування лінгвоукраїнознавчої, а відповідно й комунікативної компетенцій є автентичний пісенний матеріал. Саме українська пісня – один із основних, досить ефективних засобів навчання усіх видів мовленнєвої діяльності іноземною мовою, засвоєння мови й культурного фону країни, розвитку естетичних смаків (Т.Арендаренко, І.Коршунова, Н.Королева, О.Куликова, І.Маренкова, Т.Потапенко та ін.) [2].

Краєзнавчий аспект мають і інші виховні заходи: зустріч із запорізьким письменником та журналістом Валентином Терлецьким у книгарні «Є» до Дня українського козацтва; вікторина «Козаки на Запоріжжі»; перегляд анімаційних фільмів «Як козаки у футбол грали», «Як козаки весілля гуляли»; екскурсія до історико-культурного комплексу «Запорізька Січ»; у межах теми «Місто в якому я живу і навчаюся» відвідання музею експериментів.

Особливого значення для мовної інтеграції студентів-іноземців набувають виховні заходи **лінгвістичного спрямування**, зокрема, бесіда «Українська мова від «А» до «Я»»; конкурси-вікторини кращий знавець української мови «Мова єднає всіх», «Вищий і найвищий ступінь порівняння прикметників»; міні-конкурси скоромовок «Хто зможе повторити»; утворення нових слів «Хто більше?», «Лінгвістичний ігроленд», «Загадки». Мовні конкурси – особливий вид виховних заходів, який формує дух перемоги, підтримки, лідерства, колективізму.

Значні можливості для вдосконалення мовної підготовки студентів-іноземців мають виховні заходи **літературознавчого спрямування**: художнє читання гуморесок Павла Глазового: «Звідки гроші у студента», «Сміх і сльози», «Наші хлопці»; виставки організовані за сприяння студентів різних курсів «Слово до слова – зложиться мова»; до 205-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка; декламування віршів (святкування дня народження письменниці й поетеси Ліни Костенко); конкурси авторських віршів «Весна-2019», читців («Поезія – свобода серця»); зустріч-інтерактив від Тетяни

Кондик.

А. Царук зауважує: «Адекватно підібраний поетичний матеріал, що відповідає рівню знань, умінь і навичок студентів на даному етапі навчання, підвищує мотивацію, дозволяє розкрити не тільки комунікативну, пізнавальну, але й експресивну функцію матеріалу. ... Створення в аудиторії доброзичливої атмосфери слугує каталізатором впевненості студентів у своїх силах, підвищує успішність та можливості творчої самореалізації» [11].

Мистецький напрямок виховної роботи також може стати дієвим інструментом в оволодінні українською мовою студентами-іноземцями: конкурс авторських віршів; концерт «День щасливого викладача»; конкурс: Обласний конкурс малюнків «Мальовничий Запорізький край», присвячений 80-річчю з дня утворення Запорізької області.

Так, під час музичних виступів студенти мають можливість самовиразитися, відбувається культурно-інформаційний обмін між усіма групами комунікантів. Ними, зазвичай, обирається 50% музично-пісенного супроводу українською мовою, під час якого вони демонструють розуміння дібраного матеріалу, відчуття такту, емоційне наповнення. Студенти виявляють різні музичні вподобання.

На думку Л. Щерби, добір пісенного матеріалу залежить від вікових, гендерних, національних, етнопсихологічних особливостей тих, хто навчається [цит. за Харитоновною Н. В., с. 168]. Слід зазначити, що є досвід вивчення граматичних конструкцій, лексичних одиниць і фраз за піснями сучасного українського гурту «Океан Ельзи», який подобається більшості іноземних студентів своєю слов'янською мелодійністю [там само].

Проведені заходи допомагають розкрити внутрішній світ студента, його потенціал, дають змогу відчувати командний дух, краще узнати один одного, що, в свою чергу, сприяє інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних студентів, розвитку й удосконаленню навичок використання мови в реальних життєвих ситуаціях.

Перспективним, на наш погляд, є напрям створення сучасного забезпечення навчально-виховного процесу, який сприяє мотивації та інтересу до опанування української мови іноземними студентами.

Таке комплексне поєднання освіти й виховання дає суттєві позитивні результати, які відбиваються як на комунікативному, так і на культурному рівнях. На противагу навчальній – вузькопрофільній системі отримання інформації, соціокультурна (виховна) дає можливість сформувати уявлення про історію, культуру, традиції як єдине ціле, в якому всі елементи перебувають у тісному взаємозв'язку, утворюючи певний хронологічний ланцюг.

У навчально-виховному процесі важлива роль належить кураторові. Саме він через різноманітні види виховної діяльності організовує систему відносин в академічній групі, що створює умови для творчого самовираження кожного студента, збереження його унікальності й розкриття потенційних здібностей та здійснює індивідуальну корекцію процесу оволодіння мовними компетенціями. Куратор першим серед викладачів кафедри приєднується до процесу адаптації іноземних студентів. Саме він виступає організатором різних заходів і залучає

студентів до активної участі в них.

На базі кафедри мовної підготовки ЗДМУ створено авторську програму позааудиторних заходів, результатом реалізації якої має стати поглиблення мовленнєвої компетенції іноземних студентів. Зміст програми для іноземних студентів сприяє набуттю мовленнєвих навичок і вмінь, що забезпечують можливість практичного користування українською мовою як засобом спілкування й отримання освіти.

Як засвідчила практика, виховні заходи з навчальним складником, є ефективним засобом формування мовленнєвої компетенції студентів-іноземців, але разом із тим потребують постійного пошуку нових форм і способів реалізації.

Література:

1. Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні / Укладачі : Ковалик Б. П., Сіткар О. А. [Електронний ресурс]. – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2018. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/25105>

2. Бадер В. І. Українська пісня як засіб формування лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Портал сучасних п... intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n2_2008_st_9/?print

3. Денга О. Використання пісень на уроках української мови як іноземної [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16994/2/Conf_2016_Denga_O-Using_songs_on_the_lessons_175-177.pdf

4. Золотарьова І. М., Пономарьов О. С., Хом'якова О. В. Внеаудиторная работа как средство активизации учебной деятельности иностранных студентов [Електронний ресурс] // Публікації кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету ім. О. М. Бекетова. – 2016. – Режим доступу: <https://mp.kname.edu.ua/index.php/ru/nauka/nashi-publikatsiji>

5. Капустник В. А. Керівництво роботою іноземних студентів медичних ВНЗ в сучасних умовах навчання / В. А. Капустник, В. Д. Марковський, Д. В. Кацапов [та ін.] // Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції, присвяченої 55-річчю Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України «Впровадження нових технологій за кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ III-IV рівнів акредитації» (26-27 квітня 2012 р.). – Тернопіль : ТДМУ, 2012. – С. 77-78.

6. Кацапов Д. В. Оптимізація виховної роботи з англomовними студентами на сучасному етапі навчання у ХНМУ / Д. В. Кацапов, С. М. Потапов, О. В. Васильєва, А. О. Олейник // Матеріали XLVI навчально-методичної конференції «Педагогічна культура викладача вищої школи» (21 листопада, ХНМУ, Харків, 2012) [Електронний ресурс]. – С. 75-77. – Режим доступу: <https://scholar.google.com/citations?user=M0Xt6HoAAAAJ&hl=ru>

7. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк,

А. В. Семенова. – К.: Знання, 2007. – 495 с.

8. Методи та засоби підвищення мовленнєвих компетенцій з іноземної мови в практичній діяльності майбутніх економістів: [колект. наук. монографія] / за заг. ред. О.В. Керекеші [Електронний ресурс]. – Одеса, Атлант ВОІ СОІУ, 2017. – 147 с. – Режим доступу:

<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7957/1/Методи%20та%20засоби%20підвищення%20мовленнєвих%20компетенцій%20з%20іноземної%20мови%20в%20практичній%20діяльності%20майбутніх%20економістів.pdf>

9. Місце лінгвокраїнознавства у вивченні іноземної мови в середній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.km.ru/referats/1D26C74E453644DF99E0940E8499F0DA>

10. Харитоновна Н. В. Деякі аспекти викладання української мови як іноземної (на прикладі пісенного матеріалу) / Н. В. Харитоновна [Електронний ресурс]. – Харків: Видавництво НФаУ, 2018. – 276 с. – Режим доступу:

https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/15875/1/ЗБІРНИК_Латынь.pdf

11. Царук А. П. Психологічний аспект використання поетичного слова в процесі викладання української мови іноземним студентам // А. П. Царук [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_3/stat_10_3/12.pdf

12. Шелест Г. Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи [Електронний ресурс] / Г. Ю. Шелест // Закарпатські філологічні студії. – Вип. 3. – Т.1. – С.51-55. – Режим доступу:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24963/1/вивчення%20української%20мови%20як%20іноземної.pdf>

References

1. Pressing questions of organization of studies of foreign students in Ukraine / Compiler : Kovalik BP, Sitkar OA [Electronic resource]. – Ternopil national technical university of the name of Ivan Pulyuy, 2018. – Access mode: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/25105>

2. Bader B. I. The Ukrainian song as means of forming of linguistics competence of foreign students [Electronic resource]. – Access mode: Portal of modern p. of intellect-invest.org.ua/pedagog editions e-magazine pedagogical science arhiv pn n2 2008 st 9/?print

3. Denga O. The Use of songs on the lessons of Ukrainian as foreign [Electronic resource]. – Access mode: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16994/2/Conf_2016_Denga_O-Using_songs_on_the_lessons_175-177.pdf

4. Zolotareva I. M., Ponomarev O.S., Khomyakova O.V. Extracurricular work as a means of activating the educational activities of foreign students [Electronic resource] // Publications of the Department of Language Training, Pedagogy and Psychology of Kharkiv National University. OM Beketova. – 2016. – Access mode:

<https://mp.kname.edu.ua/index.php/ru/nauka/nashi-publikatsiji>

5. Kapustnyk VA Management of foreign students of medical universities in modern learning conditions / VA Kapustnyk, VD Markovsky, DV Katsapov [etc.] // Proceedings of the All-Ukrainian educational and scientific conference dedicated to The 55th anniversary of Ternopil State Medical University named after I. Gorbachevsky Ministry of Health of Ukraine «Introduction of new technologies in the credit-module system of organization of the educational process in VM (F) NZ III-IV levels of accreditation» (April 26-27, 2012). – Ternopil: TSMU, 2012. – P. 77-78.

6. Katsapov D.V. Optimization of educational work with English-speaking students at the present stage of study at KhNMU / D.V. Katsapov, S.M .Potapov, O.V.Vasilieva, A.O. Oleynik //

Proceedings of the XLVI educational and methodical conference «Pedagogical culture of a higher school teacher» (November 21, KhNMU, Kharkiv, 2012) [Electronic resource]. – P. 75-77. – Access mode: <https://scholar.google.com/citations?user=M0Xt6HoAAAAJ&hl=ru>

7. Courland Z.N. Pedagogy of higher education / Z.N.Courland, R.I.Khmelyuk, A.V.Semenova. – К.: Knowledge, 2007. – 495 с.

8. Methods and means of improving speech competencies in a foreign language in the practice of future economists: [collection. Science. monograph] / for the general. ed. O.B. Kerekeshi [Electronic resource]. – Odessa, Atlant WIPO SOIU, 2017. – 147 p. – Access mode: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7957/1/Методи%20та%20засоби%20підвищення%20мовленнєвих%20компетенцій%20з%20іноземної%20мови%20в%20практичній%20діяльності%20майбутніх%20економістів.pdf>

9. The place of linguistics in the study of a foreign language in high school [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.km.ru/referats/1D26C74E453644DF99E0940E8499F0DA>

10. Kharitonova N.V. Some aspects of teaching the Ukrainian language as a foreign language (on the example of song material) / N.V.Kharitonova [Electronic resource]. – Kharkiv: NUPH Publishing House, 2018. – 276 p. – Access mode: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/15875/1/ЗБІРНИК_Латынь.pdf

11. Tsaruk A.P. Psychological aspect of using the poetic word in the process of teaching the Ukrainian language to foreign students // A.P.Tsaruk [Electronic resource]. – Access mode: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_3/stat_10_3/12.pdf

12. Shelest G. Yu. Study of the Ukrainian language as a foreign language: problems, new methods, prospects [Electronic resource] / G. Yu. Shelest // Transcarpathian philological studies. – Vip. 3. – Vol.1. – P.51-55. – Access mode: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24963/1/вивчення%20української%20мови%20як%20іноземної.pdf>

***Abstract.** An attempt to analyses and in theory ground influence of educator work on the language competences of foreign students, choosing Ukraine a country for educating is undertaken in the article. It is well-proven that educational and extracurricular work associate: the first gives an opportunity to purchase professional skills, second - to expose internal potential and human qualities. In this process of one of the most meaningful roles there is a role of teacher-counsel that unites students round the put aim. As practice testifies, educator work gives certain results: unites students, forms a command spirit, exposes human qualities, improves bilateral communication (teacher → student, student → teacher), and, that most important, - promotes the level of knowledge of Ukrainian and interest in his study.*

***Key words:** educator process, extracurricular work, psychophysiological factor, language factor, communicative competence, ukrainization.*

Стаття відправлена: 12.06.2020 р.
© Кравченко Ю.В., Гнатенко С.А.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-036>

DOI: 10.30890/2567-5273.2020-12-04-036

FORMATION OF PRACTICAL SKILLS OF HAIRDRESSERS-FASHION DESIGNERS IN THE CLASSROOM Special COMPOSITIONS

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ У ПЕРУКАРІВ-МОДЕЛЬЄРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ЗІ СПЕЦКОМПОЗИЦІЇ

Vishchenko O. V. / Віщенко О.В.

candidate of pedagogics/ кандидат педагогических наук

*OP "Brianka College LNU named after Taras Shevchenko», м. Lisichansk
ВП «Брянківський коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка», м.Лисичанськ*

Анотація. У статті автор розкриває теорію і практику виконання композицій зачісок різними способами та методами. Методологічні принципи формування умінь на заняттях зі спеціальної композиції покладені в процес виконання практичних завдань на різні теми. Практичною значимістю дисципліни автор визначає основу формування професійного світогляду перукаря-модельєра. На основі аналізу практики окреслено зміст практичної роботи, форми, методи та основні напрями формування практичних умінь студентів спеціальності 022 Дизайн. Авторка вказує на необхідні компоненти, що сприяють формуванню практичних умінь у перукарів-модельєрів на заняттях з курсу «Спецкомпозиція», наводить приклади творчих завдань.

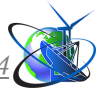
Ключові слова: *уміння, композиція, спецкомпозиція, практичне завдання, художній образ, зачіска.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції в розвитку освіти, з'явилася нагальна потреба суспільства у творчих, діяльних, інтелектуально і духовно розвинених громадянах. Звідси одним із пріоритетних завдань сучасної освітньої системи є удосконалення практичних умінь студентів дизайнерського напрямку, що передбачає розвиток здібностей особистості, її самовизначення, соціальну адаптацію та культурне становлення. Формування практичних умінь на заняттях зі спецкомпозиції є актуальною проблемою для студентів напрямку 022 Дизайн (перукарське мистецтво та декоративна косметика), оскільки в процесі засвоєння системи фахових знань сучасна освіта має за мету забезпечити формування у майбутніх перукарів професійних умінь та навичок.

Актуальність даної теми полягає в тому, що перукар-модельєр – це висококваліфікований фахівець, який повинен вміти працювати не тільки з косметичними засобами та інструментами, але вправно виконувати роботи по розробці композицій зачісок, різних за стилістичним напрямком; розробляти та виконувати складні декоративні вироби зі штучного та натурального волосся; індивідуально створивши образ кожного клієнта, підходячи творчо до виконання комплексного завдання зі створення художнього образу[5].

Значний внесок у теорію та методику композиції зробили видатний теоретик образотворчого мистецтва академік М.Алпатов та доктор педагогічних наук, професор, досвідчений художник-аквареліст М.Волков[1]. Композиція вбирає в себе фактично увесь творчий процес, не випадково до вивчення цього феномену підключились естетики, філософи, фізіологи, соціологи, психологи, педагоги. Про принципи виховання художньої творчості в молоді, про корисність вивчення основ композиції писали ще

А.Бакушинський і А. Гинзбург. Дослідники, В. та А. Щербакови, Г.Лобанська, приділяли увагу проблемі композиційно-творчої діяльності студентів. Питання формування практичних умінь на заняттях з композиції в своїх дослідженнях розглянула О.Кайдановська, О. Голубева та ін.[2, 7].

Мета статті полягає в розкритті особливостей формування практичних умінь у перукарів-модельєрів в процесі засвоєння теорії та практики виконання композицій зачісок (різними способами та методами) в різних техніках.

«Уміння – здатність на належному рівні виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною знань і навичок» [6, 83].

Г. Костюк й С. Гончаренко вважають знання складовою вмінь. Без знань немає вмінь. Але вміє той, хто не тільки знає, але й може застосовувати свої знання на практиці, користуватися ними у змінюваних ситуаціях. Уміння — це знання в дії [3, с. 318-319; с. 338].

Основою формування умінь студентів спеціальності «Перукарське мистецтво та декоративна косметика» є курс спецкомпозиції, який дає знання, необхідні для розвитку художньої творчості, мислення, творчої уяви та фантазії. Спецкомпозиція в перукарському мистецтві пов'язана з необхідністю передати основну ідею, створити художній образ.

Спецдисципліна має велике значення для розвитку образного мислення студентів, підготовки їх до самостійної творчої й педагогічної роботи. Не менш важливо це для виховання особистості студентів, формування їх, світогляду і суспільних, ідейних устремлень. Предмет включає лекції та практичні заняття. На практичних заняттях зважується задача формування здібностей майбутніх перукарів до творчої роботи. Однією з важливих задач формування практичних умінь є спеціальні, тематичні композиційні завдання. Теоретичні основи дисципліни (закони, правила, прийоми й засоби композиції), зрозумілі й закріплені в процесі надбання практичних навичок. Для закріплення знань і умінь за курсом спец композиції студенти виконують практичні завдання над створенням художніх образів.

Сьогодні роль зачіски у формуванні індивідуального образу кожної людини украй важлива.«Зачіска — краса і стиль, що створює дизайнер». Чи змінює зачіска вигляд людини? Правильно підібрана зачіска здатна не лише приховати недоліки обличчя чи підкреслити його достоїнства, а й докорінно змінити звичний вигляд людини [5].

Однією з найважливіших задач майбутніх дизайнерів зачіски є стимулювання процесів пізнавальної діяльності, перш за все, розвиток образного мислення взагалі й окремих його видів. У період навчання студенти спеціальності перукарське мистецтво та декоративна косметика спочатку освоюють курс «Основи композиції» (вивчають закони, правила, засоби та прийоми композиції), а потім в межах курсу «Спецкомпозиція» приділяють особливу увагу практичним завданням на розвиток художньо-конструкторських навичок зі створення зачісок.

У процесі виконання практичного завдання студент повинен показати високий рівень фантазійного сприйняття навколишнього світу, спроможність до креативного мислення, здатність творчого пошуку нестандартного підходу

до трансформації зачіски за призначенням. Практичне завдання складається з методів створення моделей зачісок та варіантів макіяжу за мотивами першоджерела ескізів на основі декоративної переробки елементів, мотивів живої природи.

Практичні завдання передбачають таку послідовність виконання:

I крок – стилізація зображення живої природної форми під форму зачіски, що розробляється за призначенням;

II крок – створення композиції зачіски, передача образу стилізованого зображення;

III крок – перетворення асоціативних аналогій на задану тему по створенню сучасної прогресивної зачіски;

IV крок – виконання композицій зачісок різними способами та методами в різних техніках: акварель, гуаш, аплікація, туш, гелеві ручки, кольорові олівці, пастель.

Розглянемо кожен з етапів більш детально. I етап роботи: В процесі стилізації зображення фрагмента живої природи, необхідно скласти прості геометричні форми, що є в основі побудови заданого елемента.

II етап роботи: Створену декоративну форму та елементи необхідно взаємопов'язати з зовнішніми даними моделі (кольоровий тип зовнішності моделі) та композиційним центром головного елемента зачіски.

III етап роботи: Кольорове рішення повинно бути виконано в тональній гаммі, що присутня на картці завдання та відповідати кольоровому типу зовнішності моделі.

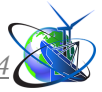
IV етап роботи: Під час стилізації, трансформації зображення елемента живої природи в задану тему для створення сучасної зачіски, необхідно враховувати напрямок моди та стиль моделі зачіски, продемонструвавши неординарні ідеї.

Прикладом одного з практичних завдань зі спецкомпозиції є таке: на основі природної форми та кольорової гами «троянди» створити стиль зачіски та підібрати макіяж по заданому шаблону обличчя.

В процесі виконання роботи необхідно враховувати стиль та призначення зачіски, основні характерні риси образного мислення. Різноманітність стилів зачісок дає можливість створити власний художній образ, який відображає внутрішнє світовідчуття і надає неповторного вигляду. Зачіски поділяються на дві групи – це зачіски побутові та святкові. Побутові зачіски індивідуальні, лаконічні, прості в процесі трансформації, але саме такі зачіски формують стиль та неповторний вигляд людини. Зачіски для свят складніші, за технологією виконання та конструктивними даними, вимагають додаткового використання матеріалів, інструментів та декоративних елементів. Стилів у зачісках існує безліч, вони створюються залежно від призначення, віку, статі, життєвих уподобань і захоплень кожної людини [5].

Спецкомпозиція є основою для розвитку образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів під час виконання практичних завдань. Для набуття умінь та навичок з даного курсу необхідно:

- знати основні закони, правила композиції; компоненти образного

мислення;

- визначати об'єктивні вимоги до мислення, закладені в різних формах наочного матеріалу, що використовується в процесі засвоєння знань. Лише на цій основі може бути розроблена система вправ, що розвиває образне мислення перукарів-модельєрів.

На підставі аналізу теоретичних матеріалів і результатів дослідження, Були розроблені методичні рекомендації, спрямовані на формування та підвищення рівня розвитку практичних умінь на заняттях зі спеціалізації:

- застосовувати завдання і вправи, що розкривають структурні й просторові особливості образів шляхом перетворення й видозміни;

- використовувати в процесі навчання завдання, що розвивають навички стилізації, трансформації та комбінаторики;

- враховувати специфіку художнього образу як основи образного мислення в процесі створення сучасної прогресивної зачіски;

- у процесі формування практичних умінь зі створення та виконання зачіски приділяти особливу увагу розвитку графічно-конструкторських і художніх навичок;

- при виборі й складанні завдань необхідно орієнтуватися на основні засоби виразності: форму, лінії, силует та колір композиції зачіски;

- виявити у студентів творчі здібності, вміння мислити асоціативними художніми образами, що відображає індивідуальне бачення світу та здатність до творчого пошуку;

- використовувати різні засоби художньої виразності, за допомогою яких можлива передача характеру образу.

Висновки. Таким чином, проблема формування практичних умінь студентів розглядається у контексті підготовки їх до самостійної, індивідуальної, професійної самореалізації в сфері обслуговування. Практичні вміння ми визначаємо як здатність особистості цілеспрямовано, якісно та успішно здійснювати практичну діяльність, що ґрунтується на усвідомленому застосуванні знань, навичок, досвіду й цінностей у галузі перукарського мистецтва.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними залишаються питання організаційно-методичної підготовки до формування умінь зі спеціалізації; застосування особистісно орієнтованих практичних технологій у межах фахових дисциплін на спеціальності 022 Дизайн (перукарське мистецтво та декоративна косметика).

Література:

1. Волков И. П. Учим творчеству: педагогический поиск / И. П. Волков. – М. : Педагогика, 1988. – 45 с.

2. Голубева О. Л. Основы композиции : учеб. пособие / О. Л. Голубева. – 2-е изд. – М. : Издат. Дом „Искусство”, 2004. – 120 с.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Грегори Р.Л. Глаз и мозг: Психология зрительного восприятия / Р.Л.

Грегори.– М.: Прогресс, 1970.–279 с.

5. Лубянська С. П. Дизайн зачіски : навч. посіб. для проф. підготовки студ. у вищ. навч. закл. мистецького профілю / С. П. Лубенська. – К. : Кондор, 2012. – 216 с.

6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти/ М.М.Фіцула. – К.: Видавничий центр "Академія", 2000. – 544 с.

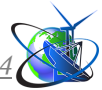
7. Якиманская А. С. Основные направления исследования образного мышления / И.С. Якиманская // Вопросы психологии : издается с 1955 года / А.В. Брушлинский ; Ред. А.М. Матюшкин. – 1985. – №5 сентябрь-октябрь 1985. – с. 5-17.

***Annotation.** In the article, the author reveals the theory and practice of performing compositions of hairstyles in various ways and methods. Methodological principles of forming skills in special composition classes are put into the process of performing practical tasks on various topics. The practical significance of the discipline determines the basis for the formation of a professional worldview of a hairdresser-fashion designer. Based on the analysis of practice, the content of practical work, forms, methods and main directions of formation of practical skills of students of the specialty 022 Design are revealed. The author points out the necessary components that contribute to the formation of practical skills for hairdressers-fashion designers in the course "special Composition", gives examples of creative tasks.*

Keywords: skill, composition, special composition, practical task, artistic image, hairstyle.

Статья отправлена: 11.06.2020 г.

© Вищенко О.В.

UDK 821.111

MEDIA EDUCATION IN EFL TEACHING МЕДІА - ОСВІТА У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Chaikovska O.V. / Чайковська О.В.*PhD in Philological Sciences / кандидат філологічних наук**ORCID: 0000-0001-9161-4574**State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi, Shevchenko, 13, 32316**Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13, 32316*

Abstract. Today mass media offers a variety of visual, audio, and written texts that can be used in EFL classroom contexts to develop foreign language skills. EFL educators all over the world use such up-to-date authentic sources as newspapers, magazines, advertisements, Internet sites, films, comic strips, podcasts. Such digitalization of the learning process involves developing media literacy skills of both teachers and students. In a rapidly changing world, the ability of individuals to critically evaluate and creatively produce representations in a variety of media is a must-have skill. In particular, this study aims to show the importance of media literacy in EFL teaching and for teacher education and career training. The present study provides an evaluation of media literacy, explores the competencies of media literacy. The paper also offers recommendations for the best media literacy practices in EFL classrooms.

Keywords: media literacy, skills, EFL, learning, information, evaluate

Introduction.

Today our life is influenced by powerful information flow. Every minute we process a lot of various information. And we get more and more messages daily. Our task is to perceive only truthful facts.

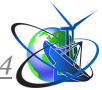
These digital processes are important, first of all, for education staff because our students sometimes know more about modern information technologies than their teachers. That is why media education or media literacy is extremely important for a teacher. We have to learn about all the possible dangers digital technologies can cause and to be aware of information pressure. It is extremely important for both teachers and students to critically evaluate and to use only those media resources that can benefit your life and to be able to avoid social media dangers.

The purpose of the present study is to evaluate the importance of developing media literacy skills, to highlight media literacy competencies. The paper also gives recommendations for best media literacy practices in EFL classrooms.

Media literacy is considered to be one of the essential skills that students need to be prepared for 21st-century life and work. In European countries, the discipline “media literacy” is embedded in school and university curriculum. Media literacy is focused on two basic skills: analyzing media and creating media products. In contrast, media literacy has been taught in Ukrainian schools only for several years.

It is undeniable that to teach students media literacy a teacher should:

- Understand the origin of the information and the role of the media in its widespread;
- Realize that an individual is under constant information pressure;
- Have skills in critical thinking and media message analysis;

- Distinguish opinions and scores from facts;
- Be able to protect himself from manipulation;
- Be able to create your media content.

The question is where can Ukrainian teachers acquire information on media literacy and develop mentioned skills. Ministry of education and Science of Ukraine created distance career development courses for teachers that deal with media literacy for educators. These courses are Ukrainian analogues of famous courses of education Edx platform [4]. The format of "Media literacy for education workers" is simple and interesting: video lectures and tests that are automatically checked. If a participant answers a certain number of questions gets 61% he gets a certificate of completion. Following the Ministry of Education and Science of Ukraine, every teacher must attend a refresher course once every five years.

Global digitalization has not only influenced how people communicate worldwide but has given higher education institutions the task of preparing learners for the global market.

The issue of media literacy with the foreign language teachers is very important because the Internet is the main source of getting authentic information, country material, news from the life and traditions of native speakers, articles from newspapers and magazines. The questionnaire among the teachers of our department showed that teaching EFL is taught using:

- e-mail;
- online conferences, webinars (Pearson and Dinternal Webinars, National Geographic Learning, Cambridge English,), conversation online, chat boxes
- creating social media groups, homepages;
- excess to Internet resources (books, magazines, news, films and songs, on-line language courses, online-dictionaries);
- reference directories (Yahoo, InfoSeek, UltraSmart, LookSmart, Galaxy);
- search engines (AltaVista, HotBob, OpenText, WebCrawler, Excite);

The possibility to use Internet resources, adopt experience of your foreign colleagues via webinars and on-line conferences made it possible to use up-to-date teaching techniques. Our department, for example, works both at foreign language career development through participating in different webinars and on-line courses and at increasing students' progress in foreign language learning. We conveyed the surveys on the effectiveness of using comics and podcasts in EFL learning with the students of High School. The experiment carried out among students of mechanical and engineering department proved the fact that English language learners with a mathematical way of thinking easily operate with images and numbers and have top results. To organize the studying process with the help of comics the teacher should choose comic strips with care, paying attention to language and topics [2, p.8].

Teaching with podcasts can be rewarding and interesting. English language podcasts can be used either at schools and universities, English language courses, speaking clubs, extra curriculum activities or professionally-based English language courses. Such characteristics of podcasts as authenticity, multi-functionality, ability to motivate, flexibility and quick-absorbing of information make it a very perspective

teaching strategy” [1, p.145-146].

All these learning strategies help the students to achieve good outcomes but allow us to ensure the authenticity of EFL learning. However, not all information a teacher can use is professional and reliable. We can't but remember that a teacher should be responsible for the information in comic strips and podcasts he is going to share with the students. That is why in order not to be manipulated and not to spread false information a teacher must think critically. But how can a teacher evaluate media message in the video, audio or printed format? We tried to make a list of rules to avoid the transition of wrong information.

1. Try to use only checked language resources. For example, we shouldn't believe all information in Wikipedia. Partly, because the information can be written by any volunteer. As far as we're concerned, teachers in our department prefer to use the only authoritative source of information. If we talk about online dictionaries, we recommend Cambridge Dictionary (the words are given in the context and American and English variants of pronunciation are given), Merriam-Webster (gives an explanation of the word only in English, word origin, synonyms and antonyms), Longman Dictionary and Macmillan Dictionary. If we want to use video fragments and podcasts it's better to start with “The English we speak” of BBC (British Broadcasting Corporation), podcasts by British Council, “English class 101 by innovative language” and “This American Life” (the most popular podcast in the United States).

2. Gerbner, Gross, Morgan, and Signorielli (1986) compared media influence on individuals with the process of cultivation. “Designed primarily for television and focusing on its pervasive and recurrent patterns of representation and viewing, cultivation analysis concentrates on the enduring and common consequences of growing up and living with television: the cultivation of stable, resistant, and widely shared assumptions, images, and conceptions reflecting the institutional characteristics and interests of the medium itself” [3, p.23]. That is why the context analysis of the information should be done to teach the students the right values.

3. Before using the authentic resource in EFL classroom a teacher must carefully analyze vocabulary. The publication mustn't contain discriminatory vocabulary that humiliates certain groups of people, encourages hostility and hatred. It's preferable to use neutral vocabulary that does not humiliate certain social, ethnic, political, sexual, etc. groups of people. We would like to mention another important fact.

4. Abstract or paper writing activities are frequent in university life. Most research workers consider such activities to be damaging to our young generation because it supports plagiarism. If a teacher insists on writing a paper, he must teach students to cite the authors, because it's legal and ethical. We prefer project work and writing essays to traditional “rewriting other people's points of view”.

Conclusion.

Media has become an effective tool for EFL learning. However, educators should work at developing media literacy skills to use the appropriate information in the EFL classroom. Because learning the foreign language is not focused only on developing linguistic skills but on an understanding of the social and cultural practices that influence students' access to the world language community.

References:

1. Chaikovska O. Podcasts in teaching ESL // Scientific Herald of the Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences. 2018. -№ 16. – P.142-146.
2. Chaikovska O. V. Benefits of teaching ESL through comic strips / Web of Scholar. 2018. - № 1 (19). – P. 8-12.
3. Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., & Signorielli, N. Living with television: The dynamics of the cultivation process. In J. Bryant & D. Zillman (Eds.) / Perspectives on media effect. 1986. P. 17–40.
4. Media education for educators / On-line course for educators. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about

***Анотація.** Сьогодні засоби масової інформації пропонують різноманітні візуальні, звукові та письмові тексти, які можна використовувати у викладанні іноземної мови. Педагогічні працівники по всьому світу використовують такі найсучасніші автентичні джерела, як газети, журнали, рекламні оголошення, Інтернет-сайти, фільми, комікси, подкасти. Така комп'ютеризація навчального процесу передбачає розвиток навичок медіа-грамотності як викладачів, так і студентів. У світі, що швидко змінюється, здатність людей критично оцінювати і переосмислювати почуте і побачене в різних засобах масової інформації є обов'язковими навичками. Зокрема, це дослідження має на меті показати важливість медіа-грамотності у навчанні іноземних мов та викладацькій практиці та кар'єрного зростання. Наше дослідження висвітлює основні складові медіа-грамотності, досліджує компетенції медіа-грамотності. Ця стаття також пропонує рекомендації щодо кращого впровадження медіа-грамотності на заняттях з іноземної мови.*

***Ключові слова:** медіа-грамотність, навички, іноземна мова, навчання, інформація, оцінка*

УДК 373.2.016:796-028.31]:338.48

THE PECULIARITIES OF APPLICATION OF DIFFERENT FORMS OF CHILDREN'S TOURISM IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ****Lisnevskaya N.V./Лісневська Н.В.***s.p.s., senior lecturer /к.п.н., ст. викладач*

ORCID:ID 0000-0001-7910-7932

*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university,**Gluhov, Kyevo-Moskovska, 22, 41400**Глухівський національний педагогічний університет**імені Олександра Довженка, Глухів, вул. Києво-Московська, 22, 41400*

Анотація. У статті розкривається значення туризму для фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дошкільників, їхнього фізичного й розумового розвитку. Визначаються та розглядаються функції туризму. Здійснюється детальний аналіз і характеристика форм дитячого туризму, які можна застосовувати у практиці роботи ЗДО.

Ключові слова: дитячий туризм, форми туризму, форми дитячого туризму, туристсько-краєзнавча діяльність, функції туризму.

Постановка проблеми. Дошкільний вік – період активного становлення особистості дитини, її фізичного та психічного розвитку, закладки фундаменту всіх видів здоров'я. Одним з найбільш ефективних і цікавих засобів фізичного виховання, який здійснює не тільки комплексний вплив на особистість дітей дошкільного віку, але й сприяє збереженню й зміцненню їхнього здоров'я, загартуванню, фізичному та розумовому розвитку, підвищенню рухової активності, активному відпочинку, пізнанню рідного краю є туризм, у ході якого діти активно виконують різні рухові дії, граються в рухливі та спортивні ігри, навчаються ставити намет, користуватися компасом, орієнтуватися на місцевості тощо. Варто відзначити, що у ЗДО використовують різні за змістом і тривалістю форми туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що серед зарубіжних науковців, що займаються проблемою використання туризму у фізичному вихованні дітей дошкільного віку, слід відзначити праці російських педагогів: Т. Зав'ялової (2001), Н. Бочарової (2004), польських: М. Skrobacz (2002), Т. Lobozewicz (1996), Т. Wolanska (1994). Виокремлення та обґрунтування змісту форм дитячого туризму, які можна широко застосовувати у практиці роботи ЗДО знаходимо у працях Т. Грицишиної, Т. Зав'ялової, Н. Пангелової, О. Пинзеник та ін. Так, Т. Зав'ялова у своєму дослідженні відмічає позитивний вплив туризму на розвиток фізичних якостей і координаційних здібностей дошкільників, взаємостосунки між дітьми, засвоєння знань із фізичної культури та правил поведінки у природі [3]. Як зазначають Н. Пангелова та Д. Мазоха краєзнавчо-туристична робота у дошкільному закладі здійснює комплексний вплив на всебічний розвиток дітей, активне пізнання ними довкілля та самих себе.

Формами організації даного процесу виступають екскурсії, цільові прогулянки, походи, мандрівки, міні-подорожі тощо [6]. У той же час важливим є виказування І. Палатного та А. Палатної відносно того, що у процесі занять туризмом міцно переплітаються та ефективно вирішуються задачі фізичного, розумового, морального, естетичного та трудового виховання. Автори відзначають, що це досягається у процесі підготовки та проведення різних форм туризму, як-от: туристичних прогулянок, мандрівок [5].

Аналіз програм з навчання та виховання «Дитина», «Базовий компонент», «Впевнений старт» показав, що вони не передбачають застосування дитячого туризму у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку. Однак у них звертається увага на важливість проведення піших переходів, цільових прогулянок, екскурсій з дошкільниками. Лише у програмі «Українське довкілля» починаючи з другої молодшої групи пропонується проведення дитячого туризму один раз на тиждень [10].

Мета статті. Охарактеризувати функції туристсько-краєзнавчої діяльності та визначити форми туризму. Дати характеристику тим формам туризму, які можна застосовувати у практиці роботи ЗДО з метою оздоровлення та фізичного розвитку дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм – це вид активного відпочинку у природі, під час якого в дітей розвиваються фізичні якості, вдосконалюються основні рухи, підвищується рухова активність, відбувається загартування, а все це сприяє зміцненню їхнього фізичного здоров'я. У процесі виконання спільних рухових дій, естафет, змагань тощо діти вчаться узгоджувати свої дії з діями інших, активно спілкуватися, домовлятися між собою, що сприяє зміцненню соціального здоров'я дошкільників. Гарне позитивне налаштування, настрої дітей сприяють зміцненню їхнього психічного здоров'я, а виховання моральних якостей – товариськості, взаємодопомоги, поступливості, чесності, чуйності, поваги, не жадібності тощо – сприяє зміцненню духовного здоров'я.

Виходячи з того, що туризм – це не лише спосіб проведення вільного часу, а й форма виховного впливу на особистість і засіб формування життєвої компетентності дошкільника можна виокремити такі його функції: - *пізнавальна* (пізнання навколишнього світу, накопичення досвіду, формування світогляду, отримання знань про географічні, історичні, екологічні особливості довкілля, вчаться їх зберігати); - *рекреаційна, або оздоровча* (поліпшення здоров'я, отримання нових вражень що позитивно впливає на фізичне та психічне здоров'я, загартування); - *політична* (туризм допомагає країнам поліпшувати відносини між собою); - *економічна* (забезпечується розвиток окремих галузей народного господарства, забезпечуються робочі місця для тих, хто працює в галузі туризму); - *культурологічна* (пов'язана з розвитком культури, відродженням традицій і ритуалів); - *соціалізуюча* (відбувається оволодіння навичками взаємодії з іншими людьми, правилами поведінки в колективі); - *виховна* (набуття певного досвіду, долання незручностей, загартує дух, виховує любов і повагу до людей, рідного краю); - *розвивальна* (розвиток пізнавальної активності, забезпечення можливості адекватного

самопізнання, озброєння комунікативними вміннями й навичками; - *екологічна* (стимулює охорону природи, сприяє відновленню пам'яток природи, охороні лісових масивів, турботі про чистоту водосховищ); - *освітня* (вчить шанобливо ставитись до традицій, вірувань, світогляду інших народів, набувають навичок похідного життя) [5; 8, с. 22; 9, с. 14].

За формою та змістом туристична діяльність дуже різноманітна: походи, прогулянки, екскурсії, експедиції, секції, гуртки, краєзнавчі товариства, туристсько-краєзнавчі клуби, табори, зльоти. Однак у закладах дошкільної освіти не всі перелічені форми ми можемо застосовувати. На нашу думку, доступні для проведення з дітьми дошкільного віку такі форми туризму: туристичний похід, прогулянка (піший перехід), екскурсія, можливо зліт, гурток, клуб, табір. У своїх працях Т. Грицишина [2, с. 91] виділяє такі форми дитячого туризму: прогулянки-походи, цільові прогулянки, переходи, екскурсії, екостежки, які, у залежності від тривалості та інтенсивності, наявності різних перешкод, розвивають у дітей витривалість. А перебування дошкільників упродовж тривалого часу на свіжому повітрі в русі загартовує їхній організм; проведення на місці привалу ігор-естафет, рухливих ігор, змагань, подолання смуги перешкод та інших рухових завдань на маршруті удосконалює рухові вміння дітей, розвиває їхні фізичні якості, зацікавлює їх до занять спортом. Однак О. Пинзеник [9, с. 12] серед форм ознайомлення дошкільників з рідним краєм визначає цільові прогулянки та екскурсії і відмічає, що, нажаль, організація цих форм роботи в ЗДО зведена лише до проведення спостережень, дидактичних ігор, збору природного матеріалу тощо.

У Законі України «Про туризм» (нова редакція) (2015) [4] у статті 4 визначаються різні організаційні форми туризму. Так, формами є міжнародний, до якого належать в'їзний і виїзний туризм, і внутрішній туризм. В'їзний туризм передбачає подорожі осіб у межах України, які постійно не проживають на її території, а виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території. На нашу думку, означені форми можна віднести до видів туризму. Отже, як бачимо, автори по-різному визначають форми дитячого туризму. Розглянемо їх детальніше.

Туристичні походи, хоча й складніші в підготовці, однак є найбільш цікавою, доступною та масовою формою. Вони передбачають активний спосіб пересування, якщо пішки, на лижах (взимку) або на велосипедах, або пасивний – машиною, автобусом, потягом, які здійснюються як на прилеглу до закладу територію (парк, луки, річка, озеро, ліс), так й у віддалені від місця проживання райони (гори, ліса, море). Походи здійснюються з освітньою, виховною, розвивальною, пізнавальною, рекреаційною, оздоровчою, спортивною, досліджувальною метою. За тривалістю походи бувають одноденні (походи одного дня без ночівлі, різної тривалості в часі), дводенні (з ночівлею), середньої тривалості (до тижня), багатоденні, категорійні, однак для дітей дошкільного віку ми можемо використовувати одноденні, дводенні, середньої тривалості. Одноденні походи можна проводити в будь-яку пору року: літо,

осінь, весна, зима. Як зазначає Б. Пангелов [8] їх можна поділити на прогулянково-оздоровчі, навчально-екскурсійні, тренувально-спортивні й розрізняються вони за відстанню, швидкістю руху, характером дороги та природних перешкод, метою проведення. Дводенні передбачають ночівлю, а це значить, що вимагають більш ретельної підготовки у порівнянні з одноденними без ночівлі, оскільки слід підготувати та взяти з собою ще й намети, каремати, більше теплого одягу, їжі та питної води. Походи середньої тривалості проводяться від 3 днів до тижня, за підготовкою вони суттєво відрізняються від одно- та дводенних. Наприклад, в одному із приватних ЗДО м. Лодзь (Польща) влітку дітей всіх дошкільних груп вивозять у гори на тиждень, де вихованці в умовах походу отримують харчування, сплять у наметах, знайомляться з флорою та фауною місцевості, активно рухаються, загартовуються, фізично розвиваються у природних умовах.

Якщо передбачається піший перехід, то довжина шляху від місця дислокації до бівуаку не повинно перевищувати для дітей 4-5 років – 1,5 км, для старших дошкільників – 2 км. Причому після кожних 15 хв. ходьби необхідно робити короткочасні (4-5 хв.) зупинки для відпочинку, у ході яких дітям заборонено рухатись (вони мають відпочивати).

Вихователь заздалегідь має обрати маршрут походу, попередньо його пройти, щоб не було нічого небезпечного, намалювати карту, за якою старші дошкільники пересуваються. Також вихователь перевіряє одяг дітей і наявність капелюха (влітку) перед виходом. Вибір маршруту, його складність залежить від віку дітей і фізичної підготовленості. Пересуваються діти парами – у межах міста (села), і зграйкою – за межами населеного пункту, позаду мають бути сильні діти та дорослий. Також вихователь розробляє зміст роботи в поході з використанням природних умов і рельєфу місцевості: фізичні вправи, ігри, завдання, естафети, змагання, збирання лікарських рослин, спостереження за флорою або фауною тощо.

Виходять діти в похід зранку після сніданку, а повертаються або перед обідом, який вони отримують у ЗДО, або після денного сну (тоді потрібні або намети, або каремати, або спальні мішки) та полуденку. Якщо похід з ночівлею, то повертаються діти на наступний день до обіду або після полуденку.

Прогулянка (піший перехід) являє собою пересування на місцевості з освітньою, розвивальною, пізнавальною, оздоровчою, зокрема загартовувальною, метою, яка здійснюється в першу половину дня. У залежності від пори року та підготовленості дітей прогулянки можуть бути піші, лижні, велосипедні. Це найбільш проста та доступна короткотривала форма туризму (декілька годин), яка спрямована на формування рухових і туристичних умінь і навичок, умінь збирання лікарських рослин, навичок догляду за природою тощо. Вимоги подібні до вимог проведення туристичного походу. Зміст роботи також подібний до походів, однак за обсягом роботи набагато менший.

На думку Н. Бочарової, туристичні прогулянки мають потужний оздоровчий ефект, оскільки діти багато рухаються, загартовуються, а тривале виконання помірного навантаження сприяє розвитку витривалості, що в сукупності забезпечує формування механізмів ефективного захисту від

серцево-судинних і респіраторних захворювань. Туристична прогулянка до лісу, річки, озера, на луки, як уважає автор, це завжди позитивні емоції, радісне спілкування, можливість оцінити свої сили та здібності у подоланні нових перешкод, а позитивні емоції – найважливіші фактори оздоровлення [1, с. 6].

Екскурсія – це колективне відвідування конкретних об'єктів з пізнавальною або освітньою метою, які передбачають розширення знань, світогляду, загального культурного розвитку. Оскільки під час екскурсій важливим є показ об'єктів і розповідь про них, тому дітей знайомлять з пам'ятками історії, культури, природи, місцями історичних подій, предметами, процесами, явищами тощо.

Наступна форма туризму, яку можна застосовувати в ЗДО – це зліт, який проводять на початку навчального року у вигляді Дня фізкультурника. Готуючись до зльоту обов'язковим є вибір місця, визначення конкурсної комісії, розробка умов конкурсу, сценарію, змісту туристичних змагань.

Серед не дуже поширених в ЗДО форм туризму є гурток, клуб, табір. Гурток – об'єднання дітей з метою поглибленого вивчення одного з напрямів туристсько-краєзнавчої роботи. Клуб – найвища форма організації туристсько-краєзнавчої діяльності. Табір є місцем літнього відпочинку, зміцнення здоров'я учасників, здійснення трудових, дослідницьких і суспільно корисних справ.

Крім вище зазначених форм туризму з метою покращення й зміцнення здоров'я дітей старшого дошкільного віку можна проводити туристичні свята, змістом яких може бути проведена робота у двох напрямках: - туристсько-краєзнавча, яка передбачає орієнтування дошкільників на місцевості за допомогою карти та компасу, розпалювання вогнища під керівництвом вихователя, напінання намету, складання рюкзаку, збирання лікарських трав; - фізкультурно-оздоровча – виконання різноманітних основних рухів, участь у рухливих іграх, естафетах, змаганнях, ігрових завданнях. При проведенні таких свят особливу увагу слід звертати ще й на взаємостосунки дітей, уміння їх спілкуватись і домовлятись між собою, що разом сприяє зміцненню всіх видів здоров'я.

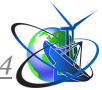
Аналіз даних науково-методичної літератури [7; 9] дозволив встановити, що у фізкультурно-оздоровчу роботу засоби туризму включаються у ранкові і вечірні прогулянки не менше двох разів на тиждень і представлені топографічними прогулянками, рухливими іграми з включенням пошукових ситуацій.

Висновки. Дитячий туризм є одним із значущих засобів фізичного виховання дітей дошкільного віку. Різноманітність його форм дозволяє активно впливати на фізичний, розумовий розвиток дітей, сприяти їх моральному, естетичному, культурному вихованню в комплексі.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробці змісту фізичних вправ, які можна застосовувати в різних формах дитячого туризму в закладах дошкільної освіти.

Література

1. Бочарова Н.И. Туристские прогулки в детском саду: пособие для

практических работников дошкольных образовательных учреждений М. : АРКТИ, 2004. 116 с.

2. Грицишина Т.І. Маленькі туристи. Краєзнавство і туризм у дошкільному закладі / упор. Т. Вороніна. К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. 128 с.

3. Завьялова Т.П. Дошкольный туризм: проблемы, поиски, решения. *Физическая культура*: воспитание, образование, тренировка. 2001. №2. С.45-50.

4. Закон України «Про туризм», нова редакція. Київ, 2015. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>

5. Палатний І. А., Палатная О. Н. Умовля ефективного використання туристсько-краєведчої діяльності в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. *Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності*, 2016. С. 229-241.

6. Пангелова Н. Є., Мазоха Д. С. Фізична підготовка дітей старшого дошкільного віку в процесі занять з елементами туризму. *Гуманітарн. вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2008. С. 98-100.

7. Пангелов Б. П. Організаційно-методичні засади туристсько-краєведчої роботи з дітьми в умовах дошкільної освітньої установки. *Вісник Запорізького національного університету* №1(3). 2010. С. 184-186.

8. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєведчих подорожей. К. : Академвидав, 2010. 245 с.

9. Пинзеник О.М. Краєведчо-туристська діяльність в дошкільному закладі. *Освіта та педагогічна наука*. № 5-6 (154 –155). 2012. С. 11-16.

10. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». /О. І. Білан. За заг. ред. О. В. Низковської. 2017. 256 с.

Abstract. *The article reveals the importance of tourism for the physical, mental, social and spiritual health of pre-schoolers, their physical and mental development. The functions of tourism are defined and considered. An overview of forms of tourism is given. There are highlighted a detailed analysis and characterization of forms of children's tourism, which can be used in the practice of PSI in order to improve the health of children, physical and mental development, physical fitness, moral, aesthetic, cultural education.*

Key words: *children's tourism, forms of tourism, forms of children's tourism, tourist and local lore activity, functions of tourism.*

Стаття отримана: 12.06.2020 р.

© Лісневська Н.В.

УДК 378.1

**ENGINEERING TRAINING OF MASTER'S DEGREES IN HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE**
**ІНЖЕНЕРНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**

Stavytska I.V. / Ставицкая И.В.

*s.p.s., as. prof. / к.п.н., доц.**d.t.s., prof. / д.т.н., проф.*

ORCID: 0000-0003-4915-0141

*Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, prospect Peremohy 37**Київський Політехнічний Інститут ім. Ігоря Сікорського,**Київ, проспект Перемоги 37*

Анотація. У тексті розглядаються основні тенденції розвитку вищої інженерної освіти, аналізується термінологія, описуються причини негативного стану машинобудівної галузі. Останні тенденції розвитку освітнього середовища свідчать про необхідність систематичної розробки нових методичних підходів до кваліфікованої підготовки магістрантів. Слід зазначити, що в Україні зростає кількість вищих навчальних закладів, які готують майбутніх фахівців. З кожним роком збільшується кількість магістрів, які отримують підготовку до вищої освіти.

Ключові слова: машинобудування, інженер, технічний університет, магістратура, вища освіта

Вступ.

Прискорений технологічний розвиток суспільства та його глобалізація здійснюють особливий вплив на підготовку фахівців машинобудівної галузі. Сучасні інженери повинні вільно володіти новітніми технологіями, іноземними мовами та бути здатними поглиблювати міжнародну співпрацю з іноземними фахівцями.

Останні тенденції розвитку освітнього середовища вказують на те, що варто системно розробляти нові методичні підходи до кваліфікованої підготовки магістрантів.

Згідно з Дублінськими дескрипторами магістратура належить до другого циклу вищої освіти. Кваліфікації, що означають завершення другого циклу, присуджуються студентам, які:

– демонструють та поглиблюють знання і розуміння, що зазвичай асоціюються з рівнем бакалавра і які становлять основу чи можливість для прояву оригінальності при розробці або застосуванні ідей, часто в межах дослідного контексту;

– можуть застосовувати свої знання, розуміння і здатність розв'язувати проблеми в нових і незнайомих сферах у межах більш широких (міждисциплінарних) проєктів, пов'язаних з навчанням;

– здатні інтегрувати знання і виконувати складні завдання та формулювати судження на основі неповної чи обмеженої інформації, що передбачає врахування соціальної та етичної відповідальності, пов'язаної із використанням їх знань і суджень;

– спроможні поширювати свої висновки і використані для їх

формування знання та обґрунтування в середовищі фахівців та серед нефахівців чітко і несуперечливо;

– володіють вміннями і навичками, що дають можливість продовжувати навчання значною мірою самостійно і незалежно [6].

Основний текст.

Теоретичний аналіз наукових праць засвідчує, що професійна підготовка магістрантів досліджується науковцями в різних галузях. Вчені вивчають проблеми підготовки магістрантів як викладачів вищої школи (Ю. Ірхіна), формування проєктивних умінь у майбутніх викладачів педагогіки за умов магістерської підготовки (Н. Тітаренко), формування комунікативної компетенції магістрантів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (К. Касярум), підготовку магістрантів педагогічних університетів до організації кредитно-модульного навчання (Н. Оськіна), підготовку магістрантів гуманітарних спеціальностей до застосування засобів математичної статистики (В. Павлова), формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки (Р. Цокур), теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти (С. Вітвицька).

Дослідники вивчають формування професійно-моральних цінностей майбутніх магістрів вищих навчальних закладів економічного профілю в процесі психолого-педагогічної підготовки (О. Коваль), теоретико-методичні основи фахової підготовки магістрів з менеджменту освіти (В. Берека), формування професійно-комунікативної компетенції магістрантів технічних спеціальностей у вищих навчальних закладах (К. Балабанова), методику підготовки магістрантів створювати професійно орієнтовані проєкти на основі німецькомовних текстів (О. Кіршова), навчання професійно орієнтованого читання наукових англомовних текстів студентів-магістрів аграрних спеціальностей (О. Малюга).

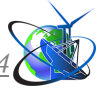
Різні аспекти підготовки фахівців інженерного профілю розглядали відомі науковці, зокрема, О. Алексєєв, Е. Алісултанова, Х. Вьюег, А. Гуржій, М. Згуровський, Г. Козлакова, К. Корсак, Е. Лузік, В. Манько, Т. Саєнко, Б. Сусь та ін.

У «Національному освітньому глосарії» уточнено, що «магістр – це назва академічного ступеня (кваліфікації), що присуджується після завершення другого етапу (підрівня) 5-го рівня за Міжнародною стандартною кваліфікацією освіти або другого циклу вищої освіти в болонській класифікації» [3].

У науковій літературі дослідники по різному визначають поняття «магістрант». За словниками, магістрант – той, хто готується захищати дисертацію на ступінь магістра [1, с. 348]. Магістрант (лат. *magistrandus* (*magistrantis*) – той, хто готується стати магістром. Особа, яка склала екзамени на звання магістра, але не захистила магістерської дисертації [4].

Варто зазначити, що в Україні зростає кількість вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців. З кожним роком збільшується кількість магістрів, які отримують підготовку у вищих навчальних закладах.

Можна відзначити збільшення кількості абітурієнтів, зарахованих до вищих навчальних закладів для навчання на платній основі.

Спеціальність – вид трудової діяльності, яка здійснюється на основі відповідної профільованої теоретичної і практичної підготовки. У порівнянні з базовою професійна діяльність має вузький характер і в її рамках іноді менш стійкий. Поряд з поняттям «спеціальність» згідно з виконуваною роботою існує поняття «спеціальність» за освітою.

Найбільш значущими і такими, де протягом багатьох років кількості студентів залишається досить значною, є спеціальності «Технології машинобудування», «Металорізальні верстати та системи», «Інструментальне виробництво» (галузь знань – «Машинобудування і матеріалобробка»), «Компресори, пневмоагрегати, і вакуумна техніка», «Холодильні машини і установки», «Енергетичний менеджмент» (галузь знань – «Енергетика і енергетичне машинобудування»).

Машинобудування – це виробництво машин; галузь промисловості, що виробляє машини. Машинобудівний – такий, що займається виробництвом машин, за допомогою якого здійснюється виробництво машин, з якого виробляють машини [2].

Однією з причин негативного стану машинобудівної галузі є те, що власники машинобудівних підприємств недостатньо приділяли уваги технічному переозброєнню й інноваційному розвитку виробництва, пошукам нових ринків збуту та налагодженню співробітництва зі споживачами та потенційними партнерами. Перспективи стабілізації машинобудування лежать у площині відновлення попиту на продукцію. Серед внутрішніх факторів, на які можна впливати, імпортозаміщення, стимулювання інвестиційної діяльності. Можливим напрямом міжнародного співробітництва є виготовлення для виробничих підприємств закордонних партнерів окремих вузлів і агрегатів, переважно технологічно простих, але трудомістких і матеріалоемних. Технічне переозброєння й інноваційний розвиток галузі перейшли з категорії бажаних до категорії необхідних. Актуальним є формування високотехнологічних науково-виробничих комплексів корпоративного типу за прямої організаційної участі та фінансової підтримки держави [5, с. 59–60].

Підготовка фахівців машинобудівних спеціальностей здійснюється у більшості технічних університетів України, зокрема, у КПІ ім. Ігоря Сікорського, Національному університеті «Львівська політехніка», Одеському національному політехнічному університеті, Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» та ін.

КПІ ім. Ігоря Сікорського – вищий технічний навчальний заклад, що вже кілька років поспіль займає провідні місця в національних та навіть міжнародних рейтингах. Механіко-машинобудівний інститут – це один з найбільших підрозділів університету, що об'єднує вісім спеціалізованих кафедр. Механіко-машинобудівний інститут здійснює підготовку магістрантів за спеціальностями 8.05050101 «Динаміка і міцність машин», 8.05050201 «Технології машинобудування», 8.05050301 «Металорізальні верстати та системи», 8.18010011 «Інтелектуальна власність», 8.05050302 «Інструментальне

виробництво», 8.05050203 «Обладнання та технології пластичного формування конструкцій машинобудування», 8.05050204 «Обробка металів за спецтехнологіями», 8.05050205 «Гідравлічні машини, гідроприводи та гідропневмоавтоматика».

Досить важливим є те, що магістранти університету всіх спеціальностей вивчають іноземну мову. Нині студенти більшості технічних університетів вивчають іноземну мову лише на першому та другому курсах. Враховуючи світові тенденції мовної підготовки, прагнення України стати членом європейської спільноти та необхідність сучасного фахівця у вільному володінні однією або кількома іноземними мовами, можна стверджувати, що вивчення іноземної мови потребує системного підходу. Саме магістранти, які готуються застосовувати іноземну мову у професійній діяльності, особливо потребують вивчення іноземної мови.

Висновки.

Однією з причин негативного стану машинобудівної галузі є те, що власники машинобудівних підприємств недостатньо приділяли уваги технічному переозброєнню й інноваційному розвитку виробництва, пошукам нових ринків збуту та налагодженню співробітництва зі споживачами та потенційними партнерами.

Література

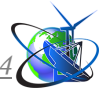
1. Биби́к С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Биби́к, Г. М. Сюта. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
3. Національний освітній глосарій: вища освіта / [авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.]. – К. : Плеяди, 2011. – 100 с.
4. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / [за ред. С. Я. Ярмоленка]. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с.
5. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: нац. доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
6. Dublin Descriptors [electronic resource]. – Режим доступу : http://www.tcd.ie/teaching-learning/academic-development/assets/pdf/dublin_descriptors.pdf.

***Abstract.** The text considers the main trends in the development of higher engineering education, analyzes the terminology, describes the causes of the negative state of the engineering industry. Recent trends in the development of the educational environment indicate that it is necessary to systematically develop new methodological approaches to the qualified training of undergraduates. It should be noted that the number of higher education institutions that train future specialists has increased in Ukraine. Every year the number of masters who receive training in higher education increases.*

***Key words:** mechanical engineering, engineer, technical university, master 's degree, higher education*

Стаття надіслана: 12.06.2020 р.

© Ставицька І.В.

УДК 159.9.316.6

DIAGNOSIS OF REFLECTIVE-ROLE DETERMINANTS OF SOCIAL MATURITY IN THE TRAINING OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS ДІАГНОСТУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНО-РОЛЬОВИХ ДЕТЕРМІНАНТ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Нароненко Л.О. / Гапоненко Л.О.

PhD, docent / к.пед.н., доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3040-671X>Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, 54 Gagarin Avenue
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, 54, 50086

Анотація. Висвітлюється авторський підхід адаптації методик за рефлексивно-рольовим виміром соціальної зрілості. Встановлено: розвинена рефлексія корелює з рольовою поведінкою соціальної зрілості; недорозвинена рефлексія (інтроспекція) корелює з подоланням неадаптованих рольових позицій; домінуючий прояв егоцентризму відстежується в квазірефлексії і корелює з асоціальними ролями.

Ключові слова: соціальна зрілість, рефлексивно-рольові детермінанти, інтроспекція, квазірефлексія, соціально зрілі рольові позиції, незрілі рольові позиції, асоціальні рольові позиції

Вступ.

Підготовка студента до професійної діяльності психолога передбачає сформовану соціальну зрілість як ознак усвідомленого розуміння соціальної природи, генези та розвитку людської психіки, а також розпізнання соціально-психологічних перешкод, які спричиняють патологічне світосприймання «Я» в соціальному середовищі. Ця проблема набуває особливої актуальності на фоні сучасної кризи з інтеграції людини в суспільство як відповідальної й самостійної людини за якість професійного навчання (Adam, Barbara (2000); Beck, Ulrich, (2002); Леві Даніель і Натан Шнайдер (2001), И. Гофман, (2000); Д.О.Леотьев (2014) та інші). Виходячи з вище означеного, пошуки відповідних методик з вимірювання ознак соціальної зрілості студента протягом навчання у вищому навчальному закладі, логічно обґрунтовано.

Основний текст.

Сучасні теорії з рефлексії збагатили уявлення про генезу розвитку рефлексивної свідомості, рефлексивного мислення, рефлексивного спілкування. Оригінальний підхід, за нашим баченням, вносить Ульрих Бек в роботі «Теорія рефлексивної модернізації: проблеми, гіпотези та дослідницька програма». Автор розкриває роль рефлексії у визначенні мереж соціальних стосунків, координації різноманітних спроб намалювати ці мережі в спілкуванні, взаємодії [4]. Аналіз ролі рефлексивних процесів у саморегуляції доводить, що існує «добра» рефлексія, завдяки якій особа здібна гнучко адаптуватися у самовизначенні власної неповторності та соціальної цінності. Наприклад, Д.О.Леотьев запропонував модель і пояснив диференціацію соціально адаптованого світосприймання «позитивної» рефлексії (системне відображення) та «негативної» з різновидами (квазірефлексія, самоаналіз) [, с.]. Незважаючи на те, що автори рефлексивних теорій майже не торкаються рольових позицій (ми пояснюємо це умисним обмеженням предмету

дослідження для більш достовірного опису рефлексивних процесів), вважаємо за можливе об'єднати ці два підходи в одну – це рефлексивно-рольова концепція у вимірі соціальної зрілості.

Логічно, за нашим переконанням, скористатися рольовими теоріями видатних представників рольової структури особистості (Дж. О'Ніл, Т. Бір, Дж. Спенс, Р. Хелмріх, Ю. Фоа, Е. Фоа, С. Бем, Дж. Дойл, Р. Мур). Теоретичний аналіз дозволив сформулювати рефлексивно-рольову концепцію (Л.О.Гапоненко []) у вимірі функціонування соціальних ролей. Ідея полягала в тому, що:

- чим вищий рівень *рефлексії*, тим вірогідніше в перебігу в емоційно-мотиваційній, когнітивній сфері, рольових позиціях визначається стійкість ознаку **соціальної зрілості**, яка розпізнається в ознаках дотримання соціальних цінностей, громадянської відповідальності, гідності власного Я, раціональним судженням, суб'єктивним контролем, збереження здоров'я, комунікативність;

- чим більше частота *системної інтроспекції*, тим вірогідніше в перебігу емоційно-мотиваційній, когнітивній сфері, рольових позиціях визначається сильний прояв захисних механізмів функції «Я», які блокують суб'єктивний контроль, проектування соціальної зрілості, що свідчить про **інтроспективний рівень соціалізації**;

- чим більше частота *системної квазірефлексії*, тим вірогідніше в перебігу емоційно-мотиваційній, когнітивній сфері, рольових позиціях визначається блокування реального сприймання власного «Я», соціалізація відбувається за механізмом *егоцентризму*, що унеможлиблює інтеріоризацію соціальних норм, блокуються різнопланові напрямки саморозвитку, домінує зверхнє ставлення до людей, що дає підставу визначити **квазірефлексивний рівень**.

На наступному етапі були обрані чотири методики, які потребували додаткових знакових позначень:

- «+» - рефлексія у визначені емоційно-мотиваційних когнітивних і рольових позиціях;
- «+/-» - «інтроспекції (І) + квазірефлексія (К)» з іншими видами рефлексії у визначені емоційно-мотиваційних когнітивних і рольових позиціях;
- «-» квазірефлексія у визначені емоційно-мотиваційних когнітивних і рольових позиціях;

У дослідженні були використані стандартизовані методики.

1. *Багатовимірна шкала сприйняття соціальної підтримки (MSPSS) Д. Зімента (в адаптації В. Ялтонського, Н. Сироти)*. Методика дозволяє виявити ознаки суб'єктності / об'єктності у розв'язанні особистісних труднощів за 12-бальним рейтингом. Методика призначена для обстеження підлітків і дорослих. Оцінюється стратегія визначеності соціального «джерела» щодо отримання соціальної підтримки: або особа здійснює *суб'єктивний контроль* («+») за власними діями в ситуації, або *об'єктом* («-») соціальних обставин. Частота прояву суб'єктивного контролю визначалась балами: більше 8 балів – це системний прояв; менше 7 балів – проміжний перебіг.

Користуючись методом семантичного диференціалу, нам вдалося виміряти

соціальну спрямованість за оцінками біполярних градуїзованих шкал, полюси яких визначаються вербальними антонімами.

* допомога від сім'ї – неспроможність суб'єктивного сприймання себе в ситуації визначена рольовими позиціями «Утриманець» (-), «Дитина» (-);

* допомога від друзів – неспроможність до системного сприймання себе суб'єктом ситуації, покладання на інших, – рольові позиції «Невпевнений» (+/-);

* самостійне вирішення проблеми або підтримка від компетентних осіб – суб'єктивний самоконтроль, рольова позиція «Тямущий» (+).

2. *Тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха* [9]. Тест має 5-ть шкал: 1) *мотиваційна орієнтація* на соціально-значимі життєві цілі, прагнення до самореалізації, самостійності, ініціативності, лідерства, або уникнення від активності і соціальної зорієнтованості; 2) *ставлення до свого «Я»* - впевненість віра в свої потенціали, або навпаки, протилежні ознаки; 3) *соціальний обов'язок* – адекватне сприйняття дійсності, прийняття себе таким як єсть, діловий стиль, свіжість раціонального мислення, та навпаки, протилежні властивості; 4) *життєва позиція* – патріотична, громадянська позиція, небайдужість до інших, почуття спільності та навпаки, протилежні властивості; 5) *здібність до психологічної близькості з іншою людиною* – духовність, моральність, людяність, емпатія, толерантність, рефлексія у спілкуванні. Інтерпретація проводиться за шкалами: оцінкою особистісної зрілості служить алгебраїчна сума балів, набрана за всіма 33 питань тесту. (Отже, ця оцінка може перебувати в межах від +99 до -99 балів). Оцінками біполярних шкал здійснюється за асоціація та вербальним прототипом за підбору антонімів.

- від +99 до +50 – *рефлексивний рівень соціальної зрілості* в рольових позиціях «Відповідальний» (+), «Діловий» (+), «Дружній» (+), «Комунікативний» (+), «Раціональний» (+), «Тямущий» (+);

- від +49 до +25 – *інтроспективний рівень соціалізації особи* в рольових позиціях «Унікаючий», «Безпорадний», «Дитина», «Нераціональний» (+/-);

- від +24 і -55 – *квазірефлексивний рівень* (асоціальна спрямованість) в рольових позиціях «Утриманець» (-), «Дитина (капризна)» (-), «Агресивний», «Конформіст» («-»), «Егоїст» (-).

3. *Опитувальник рівня розвитку рефлексивності (ОРРР) (А. В. Карпова)*. Доцільність і достовірність методики ОРРР (А. Карпов) доведений багаторічним використанням вітчизняних та зарубіжних дослідників. У якості найважливішої цінності цієї методик є конструктивно складені питання, які розкривають психічну реальність внутрішніх і зовнішніх компонентів у трьох базових аспектах, що відповідають трьом основним модусам психічного: 1) емоційна обумовленість психічних процесів та мотивацій; 2) психічні властивості; 3) поведінкові дії, що дають можливість розпізнати рольовий репертуар респондента. Інтерпретація:

- від 140 до 162 балів - *рефлексивний рівень соціалізації особи* в рольових позиціях «Відповідальний» (+), «Діловий» (+), «Дружній» (+), «Комунікативний» (+), «Раціональний» (+), «Тямущий» (+);

- від 122 до 139 балів - – *інтроспективний рівень* соціалізації особи в рольових позиціях – це «Унікаючий», «Безпорадний», «Нераціональний» «Дитина», «Тихушник» (+/-);
- від 93 до 121 балів - *квазірефлексивний рівень* в рольових позиціях «Утриманець» (-), «Дитина» (-), «Агресивний» (-), «Егоїст» (-).

4. *Шкала локусу рольового конфлікту (П.П. Горностая)* [, с.264-265]. Автор однієї із рольових теорій П.П.Горностай запропонував методику з виявлення конфліктності в рольових позицій, завдяки якій отримується матеріал з визначення видів рефлексії. Інтерпретація:

а) від 16 до 24 балів - *рефлексивний рівень*, рольові позиції «Відповідальний» (+), «Діловий» (+), «Дружній» (+), «Комунікативний» (+), «Раціональний» (+);

б) від 11 до 15 балів – *інтроспективний рівень*, рольові позиції «Корисний» (+/-), «Тихушник», «Дитина» (+/-);

в) від 0 до 10 балів - *квазірефлексивний рівень* соціалізації особи, рольові позиції: «Утриманець» (-), «Дитина (капризна)» (-), «Агресивний», «Конформіст» («-»), «Егоїст» (-).

Статистична обробка даних і графічна презентація результатів дослідження здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 19.0).

Проведене емпіричне дослідження на базі КДПУ (м.КривийРіг) із студентами-психологами перших курсів, 75 осіб (55 жінок, 25 чоловіків) і студентів-бакалаврів – 43 особи (38 жінок, 5 чоловіків), які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія», доведено: рефлексія корелює з нормативними рольовими позиціями (частота використання рефлексивно-рольових позицій в розв'язанні проблем ($U=6354$; $p<0,001$). Особи з негативною рефлексією (інтроспекція) більше орієнтуються на допомогу із зовнішнього середовища (батьки, друзі), сподіваються на вдачу, щасливий випадок, підтримку та найменше проявляються активність, суб'єктну позицію (від $16,63\pm 0,42$ до $13,54\pm 0,39$) середні значення копінг-стратегії дистанціювання ($U=8745$; $p<0,001$). Особи, в яких виявлений високий рівень квазі-рефлексії, вважали прийнятним займати рольові позиції «Конфліктний», «Дитина», «Агресивний» ($U=8326$; $p<0,001$).

Висновки.

Психодіагностика рефлексивно-рольової позиції дозволяє виявити репертуар моделей поведінки студента-психолога в різноманітних навчально-виробничих ситуаціях, їх емоційно-вольові прояви готовності переборювати науково-навчальні та соціально-культурологічні труднощі. Визначено, що «добра» рефлексія є результатом розумових здібностей оцінювати себе в трьох вимірах: внутрішньоіндивідуальній психологічній реальності (внутрішня рефлексія); соціальній системі стосунків як особа, що бере відповідальність за свої думки, дії та вчинки на себе; метаіндивідуальна, що виходить за межі як тілесного існування, так і його стосунків з іншими. Виміри інтроспекції (самопоглядання) показують боротьбу між соціально нормативним та егоїстично орієнтованими цінностями, що призводить до втрати психічної

енергії та зниження рівня соціальної активності. Квазірефлексія свідчить про неспроможність особи без додаткових зовнішніх зусиль адекватно оцінити свої егоцентричні наміри та вчинки.

Перспективою подальших досліджень є вивчення діагностичного інструментарію перехресних зв'язків між рефлексією, інтроспекції та квазірефлексії в професійній освіті студентів-психологів.

Література:

1. Гапоненко Л. О. Постмодернізм: рефлексія в розвитку антропологічного мислення студента-психолога / Л.О.Гапоненко // Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали II Міжнародної наукової конференції. 27-28 березня 2020 р., м.Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. – С. 293 - 295.

2. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / И. Гофман; пер. с англ. – М. : «Канон-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2000. – 304 с.

2. Леонтьев, Д.А. Рефлексия «добрая» та «плохая»: от объяснений до дифференциации оценки / А.Д.Леонтьев, Е.Н. Осин. *Психологія. Журнал Вищої школи економіки*, 2014, № 11 (4), 110-135

3. Beck U The Theory of Reflexive Modernization Problematic, Hypotheses and Research Programme Ulrich Beck, Wolfgang Bonss and Christoph Lau // The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Ulrich Beck, Wolfgang Bonss and Christoph Lau Research Programme. <http://tcs.sagepub.com/cgi/content/abstract/20/2/1>

5. Biddle B. J. Recent developments in role theory / B. J. Biddle // Annual Review of Sociology. – 1986 – V. 12. – P. 67–92.

6. Gross N. Explorations in role analysis: Studies of the school superintendency role / N. Gross, W. S. Mason, A. W. McEachern. – N. Y. : Wiley, 1958. – 379 p.

References

1. Gaponenko LO Postmodernism: reflection in the development of anthropological thinking of a student-psychologist / LO Gaponenko // Education and science in a changing world: problems and prospects of development. Proceedings of the II International Scientific Conference. March 27-28, 2020, Dnipro. Part II. / Science. ed. O.Yu. Vysotsky. - Dnipro: SPD "Hunter", 2020. - 293 – 295 s.

2. Hofman Y. Predstavlenye sebya druhym v povsednevnoy zhyzny / Y. Hofman; per. sanhl. – М. : «Канон-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2000. – 304 с.

3. Leontiev, DA Reflection "good" and "bad": from explanations to the differentiation of evaluation / AD Leont'ev, EN Aspen. Psychology. Journal of the Higher School of Economics, 2014, № 11 (4), 110-135 s.

4. Mid Dzh. H. Dukh, samist' i suspil'stvo. Z tochky zoru sotsial'noho bikheviorysta / Dzh. H. Mid; per. z anhl. – К. : Ukrayins'kyy tsentr dukhovnoyi kul'tury, 2000. – 374 s.

5. Beck U The Theory of Reflexive Modernization Problematic, Hypotheses and Research Programme Ulrich Beck, Wolfgang Bonss and Christoph Lau // The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Ulrich Beck, Wolfgang Bonss and Christoph Lau Research Programme. <http://tcs.sagepub.com/cgi/content/abstract/20/2/1>

5. Biddle B. J. Recent developments in role theory / B. J. Biddle // Annual Review of Sociology. – 1986 – V. 12. – P. 67–92.

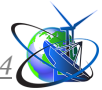

6. Gross N. Explorations in role analysis: Studies of the school superintendency role / N. Gross, W. S. Mason, A. W. McEachern. – N. Y. : Wiley, 1958. – 379 p.

Abstract. *The author's approach of adaptation of methods on reflexive-role measurement of social maturity is covered. It is established: the developed reflection correlates with role behavior of social maturity; underdeveloped reflection (introspection) correlates with overcoming unadapted role positions; the dominant manifestation of egocentrism is traced in quasi-reflection and correlates with antisocial roles.*

Key words: *social maturity, reflexive-role determinants, introspection, quasi-reflection, socially matures role positions, immature role positions and antisocial role positions.*

УДК 37.035.6

EDUCATIONAL WORK OF UKRAINIAN WRITERS AT TARAS SHEVCHENKO LVIV ELEMENTARY SCHOOL OF THE RIDNA SHKOLA UKRAINIAN PEDAGOGICAL SOCIETY (1898-1939)**ОСВІТНЯ ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ВИДІЛОВІЙ ШКОЛІ ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА «РІДНА ШКОЛА» (1898-1939 РР.)****Pantuyk T. I. / Пантюк Т. І.***d.p.s., prof. / д.п.н., проф.*

ORCID ID 0000-0003-0672-9663

*Drohobych State Pedagogical University of Ivan Franko, Drohobych, Franko, 24, 82100**Дрогобицький державний педагогічний університет**імені Івана Франка, Дрогобич, Франка, 24, 82100*

Анотація. У статті розкрито освітню працю українських письменників, які працювали в приватних навчальних закладах Українського педагогічного товариства «Рідна школа», зокрема у Львівській виділовій жіночій школі ім. Т. Шевченка. К. Малицька, І.Петрів, В. Вільшанецька-Жуковецька, М.Пастернакова, Микола Матіїв-Мельник та інші вагомо спричинилися до створення навчально-методичного забезпечення, укладання навчальних планів та програм, підручників, друкували твори для дітей, започатковували освітні інновації, дбали про національне виховання дітей та юнацтва.

Ключові слова: українські письменники, освітня діяльність, педагоги, Львівська виділова школа імені Т. Шевченка, УПТ «Рідна школа», навчальні програми, плани.

Вступ.

Сучасна українська педагогічна біографістика засвідчує: учені активно досліджують широкий спектр персоналій, що своєю подвижницькою працею за різних історичних періодів мали вплив на розвиток української педагогічної думки. Зазвичай автори досліджують знані персоналії в ділянці освіти, однак поза увагою науковців є маловідомі постаті педагогів-письменників, які наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. у Галичині активно долучилися до процесу розбудови національного шкільництва. Вони не лише відображаючи актуальні проблеми тогочасного суспільного життя, а й порушували комплекс злободенних освітніх питань, проблем національного виховання і розвитку особистості. Працюючи в освітніх закладах різного типу, зокрема у Львівській виділовій жіночій школі ім. Т. Шевченка, вони як літератори представили у своїх торах безліч яскравих художніх образів учителів, учнів, які стали своєрідним способом вираження власних педагогічних ідей та поглядів.

Основна частина.

Українське приватне шкільництво в Галичині уособлюється з діяльністю Руського товариства педагогічного (РТП), яке було створене 1881 р. у Львові, з 1912 р. змінило назву на Українське педагогічне товариство (УПТ), а з 1926 р., згідно зі статутом, стало називатися Українське педагогічне товариство «Рідна школа». З його еволюцією відбувалася й еволюція пошуків педагогів щодо вдосконалення системи національного виховання та освіти дітей та юнацтва. До цього процесу вагомо спричинилися українські педагоги-письменники, які працювали у Львівській жіночій виділовій школі ім. Т. Шевченка (вища

початкова, 5-7-класна), створення якої 1898 р. започаткувало новий етап у розвитку освіти в Галичині, а саме: ця дата є точкою відліку народження та розвитку української приватної освіти.

Виділові школи були покликані відіграти важливу роль у становленні і розвитку українського жіночої освіти: на них українська громадськість покладала функції «боронителів» дівчат від спольщення, позаяк чинні державні виділові школи проводили політику асиміляції українців, насаджували польську мову та всіляко стимулювали процеси «спольщення українців». Автор статті «Боронімо виділову школу» Богданський у часописі «Діло» від 14 квітня 1914 року писав: «... наша молодіж лишена всякої опіки, польщить ся, бо в школі чує лиш висьміване все рідного, а захвалюване чужого. Уратують ся лиш ті одиниці, котрі вже з народної школи винесли деяку, хоть обкросну, національну свідомість [2].

Саме із цього погляду яскраву сторінку в розвиток українського шкільництва початку ХХ ст. вписала п'ятикласна (пізніше – семикласна) дівоча виділова школа ім. Т. Шевченка у Львові, що 1908/09 н.р. мала 154 учениць: з них 29 були вихідцями із селян, 18 – учителів, 32 – священників, 8 - ремісників, 2 – «професорів», 1 - адвоката, 5 - урядників, 34 - підурядників, 16 - сторожів і «зарубників», 9 - інших професій. Про її популярність засвідчує високий рівень освіти та професійний педагогічний склад: навчально-виховний процес забезпечувало 17 учителів, з-поміж них А. Алиськевич, М. Арданівна, К. Малицька, М. Матіїв-Мельник, О. Бередницька, К. Вишневська, М. Коцюба; Гр. Мартинюк, І. Мартиняк, Ю. Рудницький, О. Янів та ін. [4], чимало з яких були письменниками та публіцистами. Так, відома українська письменниця-педагог К. Малицька не тільки вчителювала тут, а тривалий час очолювала цей відомий за того часу навчальний заклад. «Скромні були початки нашої школи, але кожне велике діло виростає з дрібного горчичного зерна», - зазначала вона [5]. «Матір'ю всіх пізніших шкіл «Рідної школи» як у Львові, так і в краю» назвав цю школу відомий педагог й освітній діяч С. Шах у своїй книзі спогадів «Львів – місто моєї молодости» [10].

Окрім К. Малицької, за різних часів тут працювали педагоги, які проявили себе на письменницькій ниві, як публіцисти, громадські діячі (М. Білецька, Т. Огоновська, О. Барвінська-Бачинська, О. Паньківська В. Білецький, М. Коцюба, О. Макарушка, М. Петрів, о. Т. Горникевич, П. Банах, П. Біланюк та ін., які «з повною посвятою в повнім розумінні ваги новозаснованої школи жертвували безкорисливо свій труд для ідеї» [5].

Справжньою реформаторкою вищої початкової освіти (виділової) для дівчат на початку ХХ ст. виступила Володимира Вільшанецька, громадсько-просвітницька діячка, педагог, науковець і письменниця. Її педагогічний нарис «Будуча жіноча виділова школа», який опублікував журнал «Учитель» за 1912-1913 рр. (у дванадцяти числах). Педагогічно вартісними є запропоновані авторкою освітні інновації в цій ділянці: «наука для життя, ось де зміст і ціль кожної школи», замість прагнення підготувати «образовану, многоязичну панну...») [3]. Вивчення освітнього досвіду західноєвропейських країн (зокрема німецьких «Burgerschule») уможливив В. Вільшанецькій означити мету і

завдання такого типу навчальних закладів: «дати суспільности новочасний тип міщанки, розумної, чесної, відповідно до свого стану просвіченої і самостійної, свідомої своїх обов'язків культурної одиниці, газдині дому і горожанки» [3].

Українські педагоги-письменники на шляху до формування національно свідомої особистості дитини стикалися з низкою труднощів, з-поміж яких – відсутність навчальної літератури, цю проблему вони кваліфікували як «справжню трагедію української школи» [9, с. 181]. Це питання особливо загострилося після реформування шкільництва 1932 р., коли, згідно з новим курсом розвитку освіти в Польщі, «основою навчання ставала «виключно культура власного народу», втілення принципу зв'язку школи із життям, підготовки дітей до практичного життя [9, с. 182]. Тому українські письменники-педагоги, що гуртувалися в УПТ «Рідна школа», «Взаємній допомозі українського вчительства», «Учительській громаді», докладали всіх зусиль, щоб за гарячими слідами проведення реформи 1932 р. забезпечити їй науково-методичний супровід [7]. Так, зокрема, часописи «Шлях виховання і навчання», «Рідна школа» кінця 1920 - початку 1930-х рр. рясніють науково-методичними розробками «лекцій» української мови, історії, географії, ручних робіт, співів, науки господарства, а також сценаріями виховних заходів тощо, авторами яких були Ярослав Кузьмів, Марія Пастернакова, Денис та Іванна Петрів, Марійка Підгірянкa, Костянтина Малицька та інші педагоги, що засвідчує про велику увагу українських педагогів-письменників до проблем національного виховання дітей та юнацтва. Такими, що не втратили і до нині педагогічну вартість, є методичні напрацювання педагогів, що репрезентували Львівську виділову жіночу школу ім. Т. Шевченка УПТ «Рідна школа», - Іванни та Дениса Петрівих, Ярослава Кузьміва, Костянтини Малицької. Їхні розробки стосуються різних класів (до прикладу, І. Петрів - лекції з "жіночих робіт" для учнів III і IV класів народних шкіл були присвячені виготовленню хустинок; Я. Кузьмів «лекцію» з ручних робіт адресував для хлопців IV класу народної школи, на якій учні розглядали розробку технологічної картки з розписаними почергово операціями та кресленнями виробу [1], тощо).

За результатами вивчення низки тогочасних джерел [6; 7; 8], які увиразнюють розвиток науково-методичної думки Галичини, стверджуємо: УПТ «Рідна школа» дбала про практичну підготовку юнаків та дівчат, «утилітарно-господарське виховання» посідало важливе місце з-поміж інших напрямів національного виховання - релігійно-морального, суспільно-громадянського, патріотичного, фізичного, естетичного, екологічного та, звісно, лежало в основі освітнього процесу. Проілюструємо сказане фрагментами із документа «Наукові програми в народних школах третього степеня для дітей української національності», опублікованого в часописі «Шлях виховання й навчання» 1934 року (Ч.1) [6]:

«VII кляса. Утилітарно-господарське виховання.

Пошанування народнього промислу. Попирання краєвої продукції. Змагання до самовистарчальности. Плянова господарка. Нотування (приходів, розходів, узгіднюваня). Пошана праці рільника. Вибір звання».

«Бесіди. ...День ліса – з викладом про значення лісів. Цвітами обсадити

(тривалими, щоб потім кожного оку самі виростили) громадські будинки, читальню, кооперативу, цвинтар, каплиці; громадську толоку поправити й обсадити деревами. Камінням або цеглою виложити стежку коло школи, щоб у болото не лізти. Це роблять діти на ручних роботах. А найважливіше - шкільний город і сад, щоб був взірцевий. Обгороження направити, сад вичистити, кожне вільне місце засадити овочевими деревами. Насадити нових ярин і дітей із ними познайомити. Досвідні поля.

Травень – місяць, присвячений перевірненню любови батьків, Пропаганда нового, інтенсивного господарства. Місяць збирання шкідливих хрущів та гусениць. Другий місяць охорони пташиних гнізд.

Кличі: свій до свого тягне.

Про новітнє господарство – в часописі «Сільський Господар». Балачка на тему: Твій дідо мав 30 моргів землі, розділив і тато дістав 7. Тато поділить і ти дістанеш 1 або 2. Як будеш жити? Мусиш якомсь два рази краще господарювати, як дідо і як батько, бо не вижиєш. Вчитися в господарській школі. Школи в Миловані. Янчині. Черниці. А хто не був у школі, нехай читає господарські книжки й часописи: «Господарський порадник», видання «Сільського Господаря» та інші.

... Вересень: - Клич: пильність, працьовитість і чистота. Кличі: Хто пильний, буде вміти. Лїнивого всюди бють. Вчуся для себе. «Що тепер засієш, збереш в осени» (Б. Грінченко). Чистота – половина здоров'я. – Вірші: «До праці!» Б. Грінченка. «Учися, дитино!» В. Масляка. М. Підгірянкa: Наша школа. Франко: Невчений. – Виховні розмови: Світ держиться працею, Англія найбільше працьовитий нарід, багатий і перший у світі. Без чистоти нема здоров'я... Чисті книжки і зшитки. Коріння науки гірке, зате овочі солодкі!

Жовтень. – Місяць книжки й ошадности. Кличі: Шануй книжку, шануй, брате, не лїнуйся прочитати! Ми хочемо вчитись, бо любимо науку. Хто щадить, той має. Хто щадить і збирає, той все гроші має...

Листопад. – Опіка над слабими. Порядок на цвинтарі. Кличі: Помагай вдовам і сиротам. Колись твої добрі діла будуть за тебе свідчити. В народі є не лиш багаті, але й бідні. Практично: Як бачиш, що твій сусід у лавці, порядний хлопець і добрий школяр, не дістав хліба з дому, поділися з ним. В декотрім селі цвинтар такий занедбаний, що аж сумно глянути. Зробім порядок! Може хто там похований такий, що був добродієм села або заслужився для народу? Прибрати його грїб, посадити квіток. Довкола цвинтаря дерева» [6; 8].

Висновки.

Українські педагоги-письменники, які працювали в системі українського приватного шкільництва, що його репрезентувало УПТ «Рідна школа», зокрема у Львівській виділовій жіночій школі ім. Т. Шевченка, не тільки щоденно сумлінно виконували свій освітянський обов'язок, а й вагомо спричинилися до створення навчально-методичного забезпечення, укладання навчальних планів та програм, підручників, друкували твори для дітей та про дітей в українській періодиці, започатковували освітні інновації, дбали про національне виховання дітей та юнацтва, формували національно-свідому особистість.

Література:

1. Білавич Г. Теорія і практика виховання господарської культури учнів та дорослих у Західній Україні (друга половина XIX – початок 40-х рр. XX ст.). – Івано-Франківськ: НАІР, 2015. – 740 с.
2. Богданський. Боронімо виділову школу! // Діло. – 1914. – 14 квітня.
3. Жуковецька-Вільшанецька В. Будуча жіноча виділова школа. Педагогічний нарис // Учитель. – 1912/13. – Ч.1. – С.21-23.
4. В сорокові роковини УПТ. 1881-1921. – Львів: УПТ, 1921. – 16 с.
5. Малицька К. Перша жіноча школа Рідної школи // Рідна школа. – 1933. – Ч. 12. – С. 201.
6. Наукові програми в народних школах третього степеня для дітей української національності // Шлях виховання й навчання. – 1934. – Ч.1. – Січень-лють-березень. – Перша книжка. – С.1-31.
7. Петрів Д. Методично-дидактичний покажчик при навчанні природи в 2-класових народних школах // Шлях виховання й навчання. – 1932. – УІ-ий річник. – Липень-серпень-вересень. – Третя книжка. – С.65-80.
8. Про пляни виховання // Методика і шкільна практика. Додаток до «Учительського слова». – 1938. – ІХ-ий річник. – С.66–70.
9. Українські школи зовсім не мають шкільних підручників! // Рідна школа. – 1936. – 15 червня. – Ч.12. – С.181-183.
10. Шах С. Львів – місто моєї молодости. – Частина I і II. – Мюнхен, 1955. – С. 156.

References:

1. Bilavych G. Theory and practice of mastering economic culture of students and adults in Western Ukraine (second half of the XIX - early 40's of the XX century). - Ivano-Frankivsk: NAIR, 2015. - 740 p.
2. Bogdansky. Let's defend the special school! // Case. - 1914. - April 14.
3. Vilshanetska V. Zhukovetska-Vilshaetska V. Future women's open school. Pedagogical toddler // Teacher. - 1912/13. - Part 1. - P.21-23.
4. In the fortieth anniversary of the UPT. 1881-1921. - Lviv: UPT, 1921. - 16 p.
5. Malyska K. The first women's school of the Native school (On the anniversary of the 35th anniversary of the Taras Shevchenko girls' school in Lviv) // Ridna shkola. - 1933. - Ch. 12. - S. 201.
6. Scientific programs in public schools of the third degree for children of national nationality // The way of raising and learning. - 1934. - Ch.1. - January-February-March. - The first book. - P.1-31.
7. Petrov D. Methodical and didactic index in teaching nature in 2-class folk schools // The way to improve and learn. - 1932. - UI-th yearbook. - July-August-September. - The third book. - P.65-80.
8. About the plan of education // Methods and school practice. Appendix to the "Teacher's word". - 1938. - IX yearbook. - P.66–70.
9. Ukrainian schools may not have leather textbooks! // Native school. - 1936. - June 15. - Ч.12. - P.181-183.
10. Shah S. Lviv is the city of my youth. - Parts I and II. - Munich, 1955. - P. 156.

Summary. The article reveals the educational work of Ukrainian writers who worked in private schools of the Ukrainian Pedagogical Society "Ridna Shkola", in particular in the Taras Shevchenko Lviv elementary school Taras Shevchenko Lviv elementary school. K. Malyska,

I. Petrov, V. Vilshanetska-Zhukovetska, M. Pasternakova, Mykola Mativ-Melnyk and others significantly contributed to the creation of educational and methodological support, drawing up curricula and programs, textbooks, publishing works for children, initiating educational innovations, cared about the national upbringing of children and youth.

Key words: *Ukrainian writers, educational activity, teachers, Taras Shevchenko Lviv elementary school, UPT "Ridna shkola", educational programs, plans.*

Стаття надіслана: 13.06.2020

© ПАНТЮК Т.

УДК 378.147.88

**ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL BASES OF
PEDAGOGICAL PRACTICE OF FUTURE TEACHERS OF LABOR
TRAINING AND TECHNOLOGY****ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ**

Velykdan Y.V./Великдан Ю. В.

*Senior lecturer in the theory and theory department techniques of
technological education and computer graphics / старший викладач кафедри теорії та
методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки*
ORCID ID: 0000-0002-7005-260

*Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University,
30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401/
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія
Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., Україна, 08401*

Анотація. У статті розглянуті основні організаційно-методичні засади педагогічної практики бакалаврів у закладах вищої освіти для майбутніх вчителів трудового навчання та технологій, адже педагогічна практика дозволяє не лише синтезувати теоретичні знання в практичний досвід, а й створює максимально наближені до реальних умов самостійної педагогічної діяльності у школі, є невід'ємним чинником саморозвитку і формуванню індивідуально-творчих можливостей, а також реалізує сприятливі передумови для формування основ професійної та педагогічної майстерності майбутнього вчителя. Педагогічна практика дає можливість оцінити себе в ролі вчителя та усвідомити важливість і значимість обраної професії.

Ключові слова: педагогічна практика; професійна підготовка; трудове навчання; майбутній вчитель.

Вступ. Постійне реформування системи освіти характеризується пошуком нових форм і методів професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів, для вирішення основних завдань щодо виховання підростаючого покоління та підготовку кваліфікованих кадрів для всіх сфер життєдіяльності.

Професійна підготовка здобувачі освіти не можлива без практичної підготовки, адже вона дає можливість сформувати в студента професійні вміння, навички приймати самостійні рішення на конкретній ділянці роботи в реальних умовах шляхом виконання різних обов'язків, розвивати творчі здібності та педагогічне мислення. Педагогічна практика забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх вчителів з практичною діяльністю що сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до педагогічної діяльності, визначає ступінь його професійної придатності та готовності до майбутньої роботи.

Мета статті: охарактеризувати основні компоненти педагогічної практики майбутніх вчителів трудового навчання та технології та визначити особливості практичної підготовки здобувачів освіти.

Основний текст. Питаннями теоретичної розробки і методичного забезпечення педагогічної практики займаються М. Аріарський, Т. Белан, І. Богданова, Г. Бутиков, О. Гомонюк, О. Дубасенюк, Л. Кацова, В. Кінелєв, Г. Кіт, В. Лозовий, Т. Люріна, О. Матвієнко, Є. Соколов, К. Степанюк,

Г. Черкас, І. Шаповалова, Е. Ямбург та ін.

Проблеми вдосконаленню педагогічної практики та професійної підготовки майбутніх вчителів висвітлювалися у працях відомих педагогів: Л. Хомич, О. Лук'янченко, В. Чепікова, Н. Демидчук, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський та ін..

Отже, розглянемо що таке практика та її місце в системі фахової підготовки, адже вона є одним із ключових складників у професійно-педагогічній підготовці здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності.

Гончаренко С. У. розглядає педагогічну практику, як обов'язкову складову навчального процесу педагогічних інститутів, університетів, педагогічних училищ, інститутів удосконалення вчителів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, яка передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів і підвищення їх кваліфікації. У навчальному плані на педагогічну практику відводиться час з урахуванням специфіки навчального закладу [2].

Метою практики, за поглядами Ю. Зіньковського, є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їхньої майбутньої професії, формування у них на базі одержаних знань первинних професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах, а також закріплення впевненості у правильному виборі професії [3]. Вчений підкреслює те, що для досягнення поставленої мети практика має носити безперервний та послідовний характер

Як визначає Н. Казакова «педагогічна практика наближає студентів до реальних умов професійної діяльності, допомагає побудувати власну траєкторію професійного розвитку, готує до варіативної поведінки в педагогічній діяльності». Здійснюючи самостійно педагогічну діяльність – проводячи уроки, майбутні вчителі апробують здатність до виконання функцій учителя (навчальної, розвиваючої, виховної). А тому «студент, майбутній вчитель, повинен вміти вивчати, узагальнювати та впроваджувати в навчальний процес школи сучасні досягнення науки й техніки, знати і усвідомлювати те, що вчитель трудового навчання повинен мати високий рівень професійної підготовки, досконало володіти своєю спеціальністю» [5].

Більш того педагогічна практика є важливою ланкою професійного самовизначення особистості. Саме під час практики для студента стає зрозумілим правильність вибору професії, бо вона стала об'єктом практичної перевірки. М. Прокоф'єва педагогічну практику визначає як ідентифікацію студента з новою соціальною роллю майбутнього вчителя-практиканта і, як наслідок, зрушенням у його «Я-концепції», трансформацією уявлень про себе, коригуванням самооцінювання і самоставлення [4].

Педагогічна практика є обов'язковою складовою навчального процесу в педагогічному університеті, передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів та підвищення їхньої кваліфікації. Педагогічна практика забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання з їх практичною педагогічною діяльністю в умовах загальноосвітніх навчальних

закладів, сприяє формуванню творчого відношення до педагогічної діяльності, визначає ступінь його практичної підготовки та рівень педагогічної майстерності. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття і вдосконалення практичних навичок і умінь за відповідним напрямом підготовки та спеціальністю. Крім того, сприяє закріпленню психолого-педагогічних та методичних знань з дидактики, теорії виховання, загальної, вікової та педагогічної психології та інших фахових дисциплін [1].

Одним із важливим завданням педагогічної практики є: навчити майбутнього педагога застосовувати та «користуватися» у своїй професійно-педагогічній діяльності теоретичними знаннями отриманих під час вивчення психолого-педагогічних та фахових дисциплін; сприяти розвитку значущих якостей особистості; сприяти розвитку стійкого інтересу до професійної діяльності та потреби в самопізнанні й професійно-педагогічному вдосконаленні.

Відповідно до «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Отже, розглянемо основні організаційно-методичні компоненти проведення педагогічної практики бакалаврів здобувачів вищої освіти природничо-технологічного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» спеціальності 014 Середня освіта (трудове навчання та технології).

Основним навчально-методичним документом, який визначає усі аспекти проведення практик. Вона забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практик, їх системність, неперервність і послідовність проходження студентами практик за роки навчання в університеті є наскрізна програма практики.

Наскрізна програма практики розроблена кафедрою теорії та методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки з урахуванням Закону України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014р. № 1556-VII), проекту положення «Про практичну підготовку студентів вищих навчальних закладів» від 09.02.2011 р., розробленого Міністерством освіти і науки України, положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (наказ Міністерства освіти України від 8.04.1993 р., № 93), положення про проведення практичної підготовки студентів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» та згідно з навчальним планом освітньої програми відповідно до стандарту вищої освіти. Наскрізна програма практики погоджується з навчально-методичною радою університету та затверджується першим проректором, а також визначає види, послідовність, тривалість, підведення підсумків та оцінювання практики.

На основі наскрізної програми практики розроблені робочі програми відповідних видів практик. Кожну робочу програму практики після розгляду та схвалення на засіданні кафедри затверджує завідувач кафедри.

Робоча програма в себе включає такі розділи:

1. опис;
2. мета і завдання відповідної практики;
3. програма практики;
4. форми та методи контролю;
5. вимоги до звітної документації;
6. розподіл балів, які отримують студенти;
7. рекомендована література;
8. інформаційні ресурси

Важливою складовою робочої програми є додатки, адже вони вміщують зразки оформлення всієї документації, а також приклади написання звітів та планів роботи і рекомендації (підказки) до виконання певних завдань.

Робоча програма також передбачає опанування новітніх наукових положень, інноваційних технологій з метою формування у них нового професійного мислення, задоволення власних фахових запитів та інтересів, самоствердження у новому статусі фахівця як творця власного професіоналізму.

Календарні періоди проведення практики на кожний навчальний рік визначаються графіком навчального процесу та розробляються керівником практики. Керівниками практики від базових установ призначаються директори та заступники директорів закладів освіти, методисти та відповідні вчителі на базі практик мають бути педагогічні працівники зі стажем роботи не менше 3-х років.

В загальному робоча програма практики включає в себе підготовку і проведення пробних та залікових уроків з трудового навчання, технологій або креслення, а також виконання завдань з педагогіки, психології та валеології.

Акцентовуємо увагу на підготовці та проведенню уроків студентами, адже це складний і відповідальний етап, під час якого кожний студент повинен:

- детально вивчити навчальну програму трудового навчання та креслення, з метою з'ясування місця і значення навчального уроку серед інших уроків по даній темі, визначити обсяг програмних вимог, що будуть реалізовані на уроці;
- встановити ключові поняття, що вперше формуватимуться на уроці, а також поняття, формування яких забезпечить подальший розвиток особистості;
- вивчити і проаналізувати матеріал уроку в шкільному підручнику, опрацювати методичну літературу по темі, співставити його з рівнем підготовки та розвитку учнів, визначитись з типом уроку чи іншим видом;
- визначити мету обраного уроку, продумати необхідне методичне забезпечення, методи і методичні прийоми, засоби навчання, дидактичні матеріали, міжпредметні зв'язки, форми організації навчальної діяльності школярів;
- підготувати матеріальне забезпечення уроку;
- написати поширений конспект уроку, в якому відобразити зміст і методи

проведення кожного етапу уроку.

Під час проходження практики кожен студент регулярно записує свою проведenu роботу в щоденник (зразок оформлення додається в робочій програмі). Щоденник вважається основним документом на період практики, його відсутність - грубе порушення дисципліни.

У процесі проходження педагогічної практики студенти виконують завдання по накопиченню і систематизації матеріалу, необхідного для написання курсової та дипломної роботи.

По завершенню практики студенти-практиканти, готуються до здачі звітної документації, оформляють всі документи належним чином та готують презентації.

Висновки. Педагогічна практика у ЗВО є не лише важливим засобом підготовки фахівців, майбутніх вчителів, а й провідним чинником саморозвитку, формування індивідуально-творчих можливостей у здійсненні педагогічної діяльності, підвищення рівня професійності та педагогічної майстерності.

Література:

1. Великдан Ю. Організація педагогічної практики та її роль у системі фахової підготовки вчителя трудового навчання // Society. Document. Communication. – 2019. – №. 6/2. – С. 28-43.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: головний ред. В. Г. Кремень – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

4. Прокоф'єва М. Ю. Формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до навчання молодших школярів на засадах диференційованого підходу в умовах педагогічної практики // Марина Юріївна Прокоф'єва / Матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції "Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика / за ред. В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко, І. В. Воскової. – Херсон: КВНЗ "Херсонська академія неперервної освіти", 2012. – 256 с. – 168-170 с.

5. Сидоренко В. К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання та креслення в світлі реформування освіти в Україні // Віктор Костянтинівич Сидоренко / Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 2. – С. 41-44.

***Abstract.** The article describes the main organizational and methodological foundations of teaching practice of bachelors in institutions of higher education for future teachers of labor training and technology, because the pedagogical practice allows not only to synthesize theoretical knowledge with practical experience, but also creates as close to real conditions of independent teaching activities at the school, is an integral factor of self-development and the formation of individually-creative abilities, and also provides favorable preconditions for the formation of bases of professional and pedagogical skills of future teachers. Pedagogical practice makes it possible to evaluate yourself as a teacher and realize the importance and significance of the chosen profession.*

***Key words:** pedagogical practice; professional training; labor training; future teacher.*

Стаття відправлена: 14.06.2020 г.

© Великдан Ю.В.

УДК 7.071.2

ENTWICKLUNG UND POPULARISIERUNG DER RUSSISCHEN VOKALKUNST РАЗВИТИЕ И ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ РУССКОГО ВОКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Autorin des Artikels:/Автор**Soldatkina Olga./ Солдаткина О.В.***Bakkalaureu, Studentin des Magistrats am Institut für Kunst und Kunsterziehung /
Бакалавр, студент магистратуры Института искусств и художественного образования*Wissenschaftlicher Leiter:/Научный руководитель**Marufenko Helen / Маруфенко Е. В.***Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Lehrstuhldozent für «Musikalische Bildung»
/кандидат педагогических наук, Phd, доцент кафедры «Музыкальное образование»
ФГБОУ ВО «Владимирский государственный университет имени Александра Григорьевича
и Николая Григорьевича Столетовых» (ВлГУ) г. Владимир, Россия
Institut für Kunst und Kunsterziehung, Staatliche Universität Wladimir, Wladimir, Russland*

Annotation: Im Rahmen des Beitrags werden die Vokalkunst und schöpferische Biografie der russischen Opernsängerin Vera Firsova betrachtet, als Vermittlerin der russischen Kultur und der russischen Gesangsschule sowie ihre pädagogische Erfahrung, ihre Methodik und ihre Fähigkeit des Hineinversetzens in die Rolle des Charakters.

Schlüsselwörter: Russische Vokalschule, Vokalkunst, weltweite Opernszene, Popularisierung der Russischen Opernkunst.

Im Zeitalter der Globalisierung, unter den Bedingungen moderner Trends und Technologien, wird die Erhaltung von Traditionen, Erfahrungen und Wissen vergangener Generationen zu einer der wichtigsten Herausforderungen unserer Gegenwart. Daher ist es notwendig, die Kultur sowie Meisterschulen zu erhalten und zu entwickeln, Sie auf einer neuen Ebene unter den Bedingungen des modernen Systems zu überdenken, zu ergänzen, zu transformieren und zu verbessern. Die russische Gesangsschule entstand bereits im XIX Jahrhundert, in vielerlei Hinsicht auch dank der Arbeit von Michail I. Glinka, und wurde später unter dem Einfluss vieler Künstlerinnen und Künstler und Komponistinnen und Komponisten umgewandelt und weiterentwickelt.

Die Meister der Russischen Opernkunst beherrschten fließend den italienischen Belcanto-Gesangsstil, die Kantilene und die Koloratur. Gleichzeitig waren sie in der Lage, das Vokalrepertoire russischer Komponisten professionell, herzlich, lang und in original russischer Manier aufzuführen.

Die kreativen Erfolge russischer Sängerinnen und Sänger haben nicht nur auf die russische, sondern auch auf die weltweite Vokalkunst im Allgemeinen einen großen Einfluss. Dank dem Einfluss der bekannten russischen Sängerinnen und Sänger, wie zum Beispiel A.P. Iwanow, A.W. Neshdanowa, F.I. Chaliapin, W.M. Firsova, I.W. Ershov, traten auch solchen Namen in moderne weltweite Opernszene wie V.M. Wasiljew, H.L. Gerzmawa, M.F. Kasraschwili, A.Yu. Netrebko und andere.

Eine herausragende Vertreterin der russischen Vokalschule der zweiten Hälfte des zwanzigsten Jahrhunderts war Vera Michailowna Firsova. Die Sängerin wurde

1918 in der Stadt Suzdal im Wladimirer Gebiet in einer einfachen Familie geboren, studierte an der Musikschule von Iwanowo und anschließend am Moskauer Konservatorium. Während Ihres Studiums nahm Sie an einem Wettbewerb der sowjetischen Union im 1945-Jahr teil, wo Sie ein hervorragendes Diplom erhielt. Im Jahr 1949 nahm sie am II. Internationalen Weltfestival der Jugend und Studenten in Budapest teil, wo sie den ersten Platz belegte. Im Jahr 1951 wurde sie mit dem Titel der Ehrenkünstlerin und 1956 mit dem Titel der Volkskünstlerin der UdSSR geehrt. Im Jahr 1976 wurde ihr der Orden «Trudowogo Krasnogo Znameni» verliehen. In fünfundzwanzig Jahren Arbeit im Staatlichen Akademischen Bolschoi-Theater der UdSSR sang sie 17 Parteien, davon 13 führende.

Die Sängerin verfügte über ein umfangreiches Konzertrepertoire und tourte viel in Russland. Die Beschäftigung mit den russischen Klassikern ermöglichte es Firsova, ihr Talent auf ein neues Niveau zu bringen. Das unendlich vertraute, auf Volksmelodie basierende musikalische Material, Bilder, die zutiefst verstörend waren und seit der Kindheit heimisch schienen, öffnete der Sängerin eine Perspektive einer spirituellen Welt. Sie schafft wahre Meisterwerke der darstellenden Künste, die es wert sind, neben den allgemein gefeierten Errungenschaften der Weltopernszene zu stehen.

In ihren letzten Lebensjahren wurde Vera Firsova Mentorin junger Opernsängerinnen und – sänger und fungierte als pädagogische Beraterin am Bolschoi-Theater. Sie beschäftigte sich mit der Verbesserung ihrer stimmlichen und bühnentechnischen Fähigkeiten, der Interpretation des Bühnenbildes und der Integration der Sängerinnen und Sänger in die Opernaufführung.

Firsova sagte einst: «Am meisten liebe ich die russischen Opern, Darstellungen russischer Frauen, gesungen von unseren wunderbaren Komponisten». Unter den russischen Darstellungen, die Firsova geschaffen hat, sind solche, die herausstechen: Marfa aus der Oper «Die Zarenbraut» von N.A. Rimskij-Korsakow, Snegurotschka aus der gleichnamigen Oper von N.A. Rimskij-Korsakow, Zarjewna-Schwan aus der Oper von N.A. Rimskij-Korsakow «Das Märchen vom Zaren Saltan», Antonida aus Michail Glinkas Oper «Iwan Susanin», Ljudmila aus der Oper «Ruslan und Ljudmila» von Michail Glinka und andere.

Die Sängerin war dramatischen, intensiven Bildern zugetan. Im Rahmen der Arbeit für die Rolle der Marfa aus der Oper «Die Zarenbraut» von N.A. Rimskij-Korsakow hielt es W.M. Firsova für notwendig, sich zunächst den historischen Fakten zuzuwenden. Marfa Sobakina, war die dritte Ehefrau von Zar Iwan Wassiljewitsch dem Schrecklichen. Es gibt sogar eine Beschreibung ihres Aussehens, die von einem russischen Historiker des XIX. Jahrhunderts stammt. L.A. Mays Stück «Die Zarenbraut» entspringt nicht der historischen Authentizität der Ereignisse. Es ist möglich, dass der Dichter, der die russische Geschichte eingehend studierte und den Mangel an Informationen über die oprichnische Periode erkannte, auf die Darstellung der historischen Wahrheit verzichten musste. Das Leben und Sterben von Marfa Sobakina, einer Verwandten von Skuratow, wurde von ihm nur zum Anlass genommen, eine romantische Tragödie zu schreiben. Das heutige (objektive) Wissen über die wahren historischen Persönlichkeiten dieser Zeit ist so dürftig und widersprüchlich, dass es unmöglich ist, auf ihnen spezifische Bilder dieser Menschen

aufzubauen. Der historische Geschmack dieser Epoche, die Ideen und Bräuche Russlands an der Schwelle zur «Zeit der Unruhen» sind jedoch gut bekannt.

Vera Firsova hat diese Methode auch ihren Studentinnen und Studenten vermittelt, nur so konnten sie ihre Helden auf einer brillanten Weise darstellen, indem sie sich mithilfe ihres Einfühlungsvermögens in die Figur hineinversetzen. So bestimmt die strikte Berücksichtigung der historischen Atmosphäre, die durch ihre Existenz alle Handlungen und den Aberglauben der Schauspieler rechtfertigt, in Verbindung mit dem natürlichen Leben des «menschlichen Charakters» und der Modernität des geschaffenen Bildes den Erfolg des Schauspielers.

Vera Firsova, die 1956 in einer Inszenierung des Bolschoi-Theaters erstmals die Rolle der Marfa sang, beteiligte sich 1962 an der Vorbereitung einer neuen Bühnenfassung von «Die Zarenbraut». Sie arbeitete mit jungen Sängerinnen und Sängern des Bolschoi-Theaters, und viele von ihnen wurden dank ihres Beitrags zu ihrer Ausbildung als Opernsängerinnen und Opernsänger bekannt und erfolgreich. Unter ihnen ist N.W. Larionowa, die etwa 20 Jahre lang am Bolschoi-Theater arbeitete und viele Arien in einer führenden Rolle sang.

Vera Firsova verlangte dank ihrer ehrfürchtigen Haltung gegenüber der russischen Kultur, den russischen Traditionen und der russischen Sprache die stilistisch korrekte Aussprache russischer Texte bei ihren Studentinnen und Studenten. Das Ziel ihres Unterrichts war es, eine hohe Gesangskultur zu formen und zu entwickeln.

Die Ursprünge der Kreativität und Inspiration der Sängerin lagen in ihrer Heimat – dem historischen Suzdal-Land. Die Eindrücke und Erinnerungen der Sängerin spiegelten sich sicherlich in den Arien der Heldinnen russischer Opern wider. Besonders hell erklang die Arie von Martha aus der «Königlichen Braut», an dieser Rolle hat die Sängerin viele Jahre geschliffen, verinnerlicht, und schließlich konnte die Sängerin die gesammelten Erfahrungen und die darstellende Kultur an Ihre Schülerinnen und Schüler weitergeben. Dieses Wissen ist von unschätzbarem Wert.

So verbinden die Fähigkeit des dramatischen Spiels, die Einfachheit und Herzlichkeit der Darbietung mit absoluter, perfekter Stimmtechnik, die Begabung, stimmliche Fähigkeiten mit psychologisch korrektem, lebendigem Wort zu vereinen, und stellen charakteristische Merkmale der russischen Gesangsschule dar.

W.M. Firsova ist eine der herausragendsten Vertreterinnen der russischen Gesangsschule des XX. Jahrhunderts. Ihre Verdienste liegen in der umfangreichen Konzerttätigkeit, in der Ausbildung des Vortragsstils der angehenden russischen Sängerinnen und Sänger und auch in der Verbreitung des russischen Repertoires an Opernsänger des Bolschoi-Theaters. Dank der Kontinuität des Wissens bleibt die jüngere Generation von Interpreten erhalten und entwickelt nicht nur die Aufführungskultur, sondern auch die russische Gesangsschule.

Quellenverzeichnis:

1. Liu Jun, Cheng Mingyu die ENTSTEHUNG DER Russischen OPER // Moderne Probleme der Wissenschaft und Bildung. – 2010. – № 1. Die elektronische wissenschaftliche Zeitschrift «die Modernen Probleme der Wissenschaft und der

Bildung» die Elektronische Ressource. – Access-Modus: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=1288>;

2. Russische Nachtigall Vera Firsova. Erinnerung. sost. – L.A. Fomintseva., – Wladimir: Ed-in: Obl. Jahrestag des Oktobers, 1996. – 224 S.

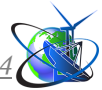
Аннотация: Автор статьи рассматривает вокальное исполнительское искусство и творческую биографию русской оперной певицы В.М. Фирсовой как популяризатора русской культуры и русской вокальной школы, её педагогический опыт, метод и процесс вживания в роль персонажа.

Ключевые слова: Русская вокальная школа, вокальное искусство, мировая оперная сцена, популяризация русского оперного искусства.

Научный руководитель: кандидат педагогических наук, Phd,
доцент Маруфенко Е.В.

Статья отправлена: 12.06.2020 г.

© Солдаткина О.В.

УДК 378.147:371.134:53:004.92:004.55

VIRTUAL CONSTRUCTORS OF ELECTRICAL CIRCUITS IN PHYSICS EDUCATION**ВІРТУАЛЬНІ КОНСТРУКТОРИ ЕЛЕКТРИЧНИХ СХЕМ В НАВЧАННІ ФІЗИКИ****Pyshchal A.O. / Пищаль А.О.***asp. / аспірант.**Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University,**Kamianets-Podilskyj, OhienkoStr., 61, 32300**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,**Кам'янець-Подільський, вул. Симона Петлюри, 1, 32300***Kukh A.M. / Кух А.М.***d.p.s., prof. / д.п.н., проф.**ORCID: 0000-0002-7865-4704***Kukh O.M. / Кух О.М.***as. / асистент.**Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University,**Kamianets-Podilskyj, OhienkoStr., 61, 32300**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,**Кам'янець-Подільський, вул. Симона Петлюри, 1, 32300*

Анотація. В роботі розглядаються основні переваги сервісів для проектування електричних схем: створення ланцюгів, їх перевірка на наявність помилок; інструменти аналізу, що дають змогу протестувати свою схему в реальній ситуації, використовуючи інтерактивні елементи управління і спостерігати за зміною характеристик; інструменти проектування, що працюють із розрахунковими рівняннями схеми для забезпечення реакції вихідних сигналів на вхідні дії. Розрахункові значення компонентів автоматично встановлюються у відповідній схемі, а результат можна перевірити за допомогою моделювання. Функція дуже корисна для навчання та експериментування, для забезпечення варіативних схем проектування.

Ключові слова: онлайн сервіси, проектування схем, навчання фізики, електричні кола.

Вступ Одним з ефективних засобів втілення STEM-освіти в навчанні фізики у студентів є віртуальні конструктори, зокрема конструктори електричних та електронних схем. Основні можливості таких конструкторів

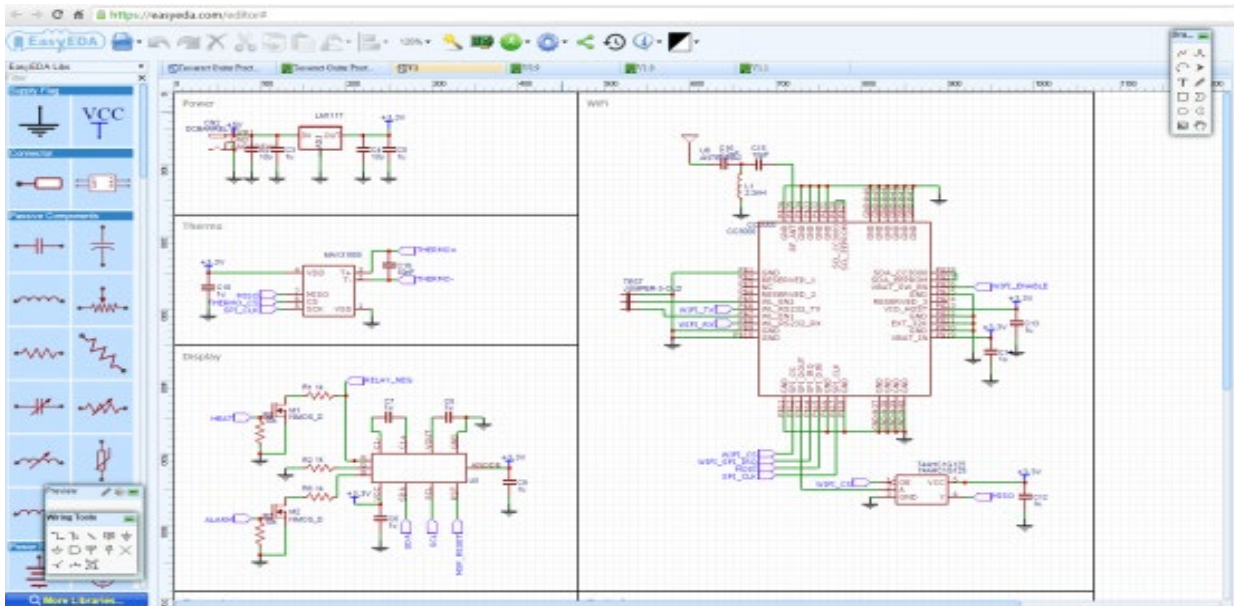
- простота управління
- інтуїтивний інтерфейс
- візуалізація схем і проектів
- робота з віртуальними приладами
- побудова реальних схем та конструкцій.

Основний зміст Розглянемо окремі конструктори електричних схем, які з успіхом можуть застосовуватися в навчанні фізики студентів, зокрема при вивченні розділу «Електродинаміка».

EasyEDA

Основна специфіка засобу — імітація, конструювання та навчання проектуванню електричних кіл та електронних схем. Користувачеві пропонується багато прикладів та інструментів, які створюють віртуальне середовище. Мова інтерфейсу - російська. Програмний продукт вимагає встановлення на персональний комп'ютер.

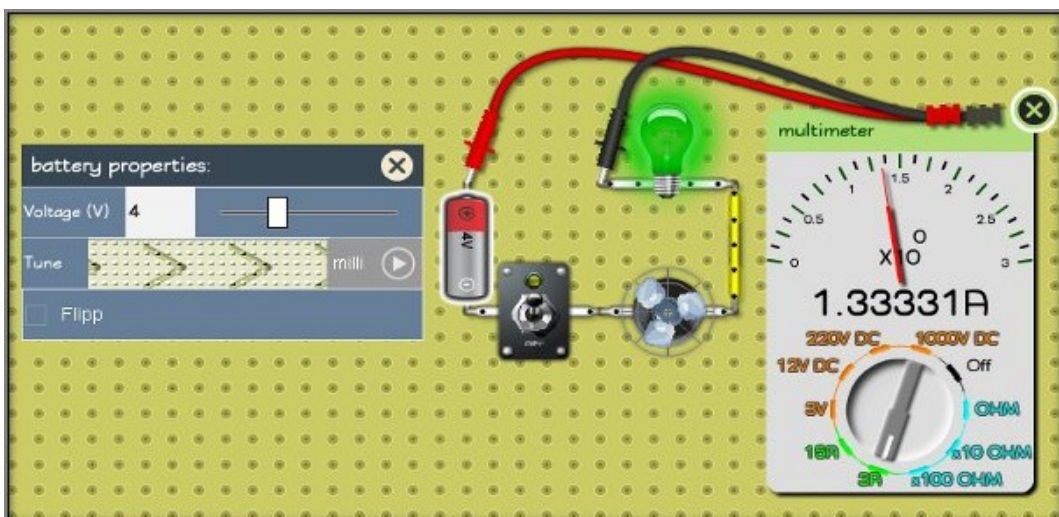

Рис. 1. Електронний конструктор EasyEDA

EasyEDA безкоштовний онлайн симулятор електричних кіл, який дуже підходить для тих, хто любить електронні схеми і намагається освоїти процедури їх проектування. Разом з тим EasyEDA дозволяє зробити її наочною і зручною для користувача..

DC/AC Virtual Lab

Основне призначення віртуальної лабораторії - навчання проектуванню електричних кіл, симуляція роботи із реальними електронними елементами та радіодеталями. Особливістю продукту є орієнтація на он-лайн взаємодію з користувачем. Цінною є можливість налаштування інтерфейсу користувача українською мовою.

Рис. 2. Віртуальна лабораторія DC/AC

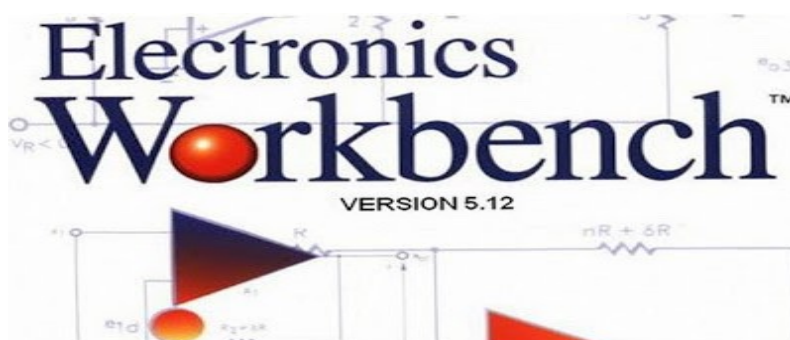
The DC/AC virtual lab реалізується в цілях розвитку і зміцнення знань і навичок, необхідних для обслуговування оволодіння уміннями з конструювання електричних та електронних схем, сучасними вимірювальними приладами. Це дозволяє учням застосувати наукові методи, відповісти на питання, зібрати

необхідні матеріали, виконайте процедури, використовувати інструменти і обладнання, а також робити висновки.

Electronics WorkBench 5.12

Професійний симулятор радіоелектронних проектів містить значний інструментарій та можливості для імітації професійної роботи конструктора електричних, електронних та радіоелектронних схем. Основним призначенням продукту є навчання проектуванню. Разом з тим, Electronics WorkBench дозволяє здійснити розрахунки і виготовити макет (віртуальний) майбутньої плати. Мова інтерфейсу російська. Програмний продукт вимагає встановлення на персональний комп'ютер.

Рис. 3. Electronics WorkBench 5.12

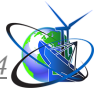
В навчальному процесі з фізики в школі може використовуватися для електричних схем практично будь-якої складності. За допомогою неї можна зняти будь-які покази у кожному каскаді і в будь-якому місці зібраної (змодельованої) схеми. За заданими параметрами можна підібрати відповідний радіоелемент.

Circuit Sims

Специфікою програмного продукту є імітація і симуляція побудов електричних кіл та навчання умінням проектувати не складні електричні та електронні схеми. Мова інтерфейсу англійська. Вимагає встановлення на комп'ютер. Це один з перших емуляторів електроланцюгів з відкритим кодом, який дозволяє проекспериментувати з великим набором радіоелементів і вимірювальних приладів, одержати програмний код для копіювання і розміщення на web-сервісах.

Рис. 4. Circuit Sims

EveryCircuit

Особливістю віртуального додатку EveryCircuit є орієнтація на симуляцію роботи з електричними схемами в он-лайн режимі на мобільних пристроях. Може використовуватися як конструктор електричних кіл, довідних радіодеталей. Мова інтерфейсу англійська, українська, російська. Особливою цінністю є сумісність із Android, IOS. Завдяки добре продуманій графіці створені схеми виглядають досить натуралістично.

Рис. 5. Віртуальний додаток EveryCircuit

Недоліком є обмеженість ресурсів безкоштовного варіану. Повні можливості реалізуються при річній підписці в 10\$.

DoCircuits

DoCircuits - це інструмент для моделювання онлайн-схем, заснований на роботі у хмарі. Він може використовуватися для вивчення і створення та моделювання лабораторних експериментів в Інтернет і обміну ними. Він може використовуватися практиками інженерами для розробки аналогових і цифрових схем та збереження своїх розробок у хмарі. Мова може встановлюватися при реєстрації (англійська, українська, російська). Програмний он-лайн продукт дозволяє навчати побудові електричних кіл і вимірювати різні параметри реалістичними віртуальними інструментами.

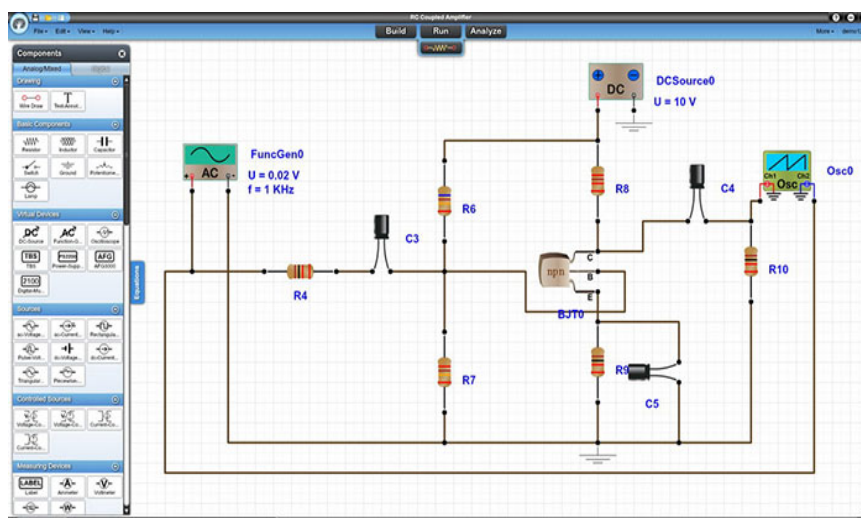

Рис. 6. DoCircuits

PartSim

Електронний симулятор схеми онлайн. Реалізує процедуру моделювання.

Ви можете рисувати електричні схеми і протестувати їх. Мова інтерфейсу англійська, українська, російська.

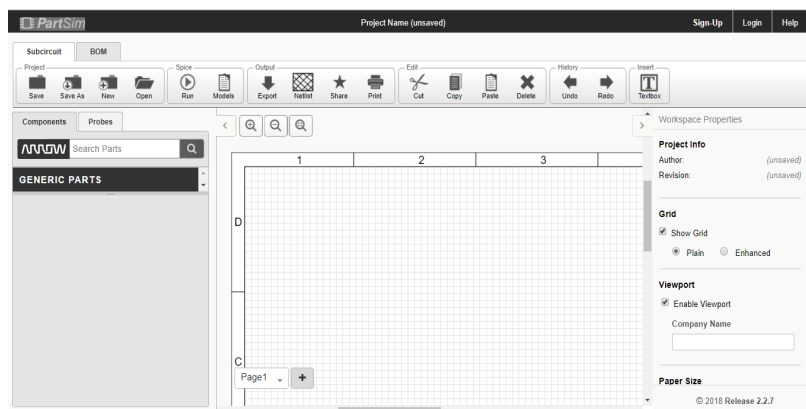

Рис. 7. PartSim

123DCircuits (TINKERCAD)

Активна програма розроблена AutoDesk, вона дозволяє вам створювати схеми, демонструвати її на макетній платі, використовувачи платформу Arduino, імітувати електронну схему і остаточно створити проект. Компоненти продемонструються в 3D в їх реальній формі. Можна запрограмувати Arduino безпосередньо з цієї програми моделювання. Мова інтерфейсу англійська, українська, російська. Вимагає встановлення.

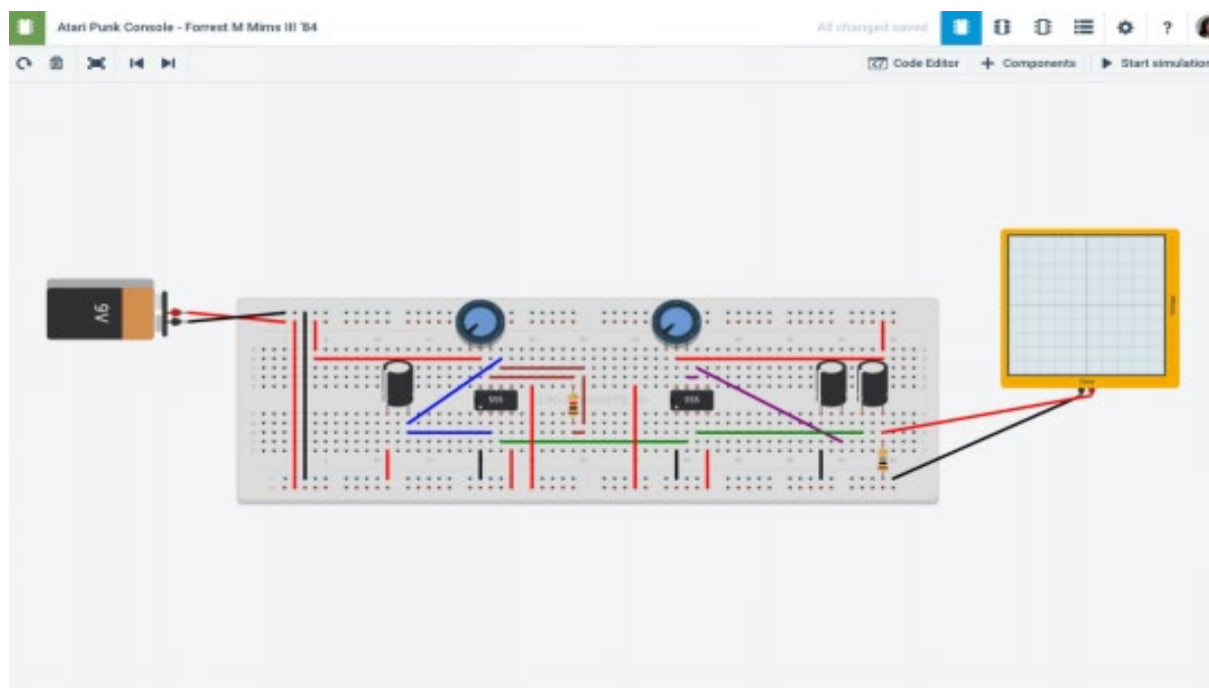

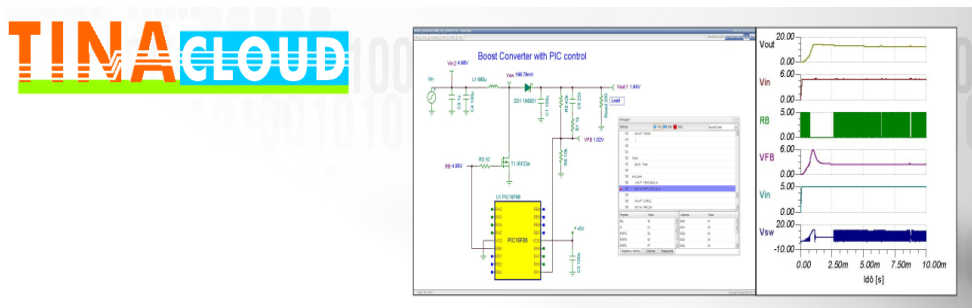
Рис. 8. 123DCircuits

TinaCloud

TINACloud є «хмарною» версією популярного програмного забезпечення моделювання схем Tina, яку тепер можна запусити в браузері без установки з будь-якої точки світу. Використовуючи продуктивні, індустріальні потужності,

доступний інструмент моделювання схем, ви можете аналізувати і проектувати аналогові, цифрові, VHDL, мікропроцесорні та змішані електронні схеми, включаючи схеми ППІ, радіочастотні, комунікаційні та оптоелектронні схеми, і тестувати мікроконтролерні додатки в змішаному оточенні ланцюга. Інженер-електрики знайдуть Tina зручною у використанні, високопродуктивним інструментом, а викладачі зможуть оцінити функції освітнього оточення і дистанційного навчання.

Рис. 9. TinaCloud

TINACloud працює на більшості ОС і комп'ютерах, включаючи ПК, Mac, планшетах - навіть на більшості смартфонів, розумних телевизорах і електронних книг. TINACloud можна використовувати в класі, вдома, в будь-якій точці світу, де є інтернет.

Crocodile Technology 3D v6.09

Об'єднує в собі електронний проект, програмування PIC, механізми 3D і 3D моделювання РСВ. Technology 3D - 3D симулятор електронних ланцюгів, за допомогою якого можна розробити принципову електричну схему пристрої, монтажну плату під нього і т. д. Рекомендується в якості додатку до програмування, електроніці, механіці та інших подібних курсів. Можливо первинне використання як платформи віртуальних експериментів, що дозволяє студентам проводити експерименти і вивчати різні теми в процесі навчання.

Рис. 10. Crocodile Technology 3D v6.09

sPlan 7.0.0.4

Рис. 11. sPlan 7.0.0.4

Простий і зручний інструмент для креслення електронних і електричних схем, вона дозволяє легко переносити символи з бібліотеки елементів на схему і прив'язувати їх до координатної сітки.

Висновки. Отже, можна відзначити такі основні переваги сервісів для проектування електричних схем:

Просте створення ланцюгів. Схему можна перевірити на наявність помилок. Більшість редакторів схем працює в он-лайн режимі. Передбачена можливість збереження схеми в одному із доступних графічних форматів або на веб-сервері.

Потужні інструменти аналізу. В інтерактивному режимі можна протестувати свою схему в реальній ситуації, використовуючи інтерактивні елементи управління (такі, як перемикачі та клавіатури) і спостерігати за дисплеями або іншими індикаторами.

Інструменти проектування. Цей потужний інструмент працює з розрахунковими рівняннями вашої схеми для забезпечення реакції вихідних сигналів на вхідні дії. Інструмент пропонує вам механізм вирішення, який можна використовувати для повторного і точного дослідження різних сценаріїв. Розрахункові значення компонентів автоматично встановлюються у відповідній схемі, а результат можна перевірити за допомогою моделювання. Функція дуже корисна для навчання та експериментування, для забезпечення додатків схем поряд з процедурою проектування.

Таким чином, спостерігається різноманіття засобів для навчання та розробки електричних схем на їх використання в навчальному процесі при вивченні електродинаміки в школі. Переваги сьогодні надаються безкоштовним продуктам або он-лайн сервісам із зрозумілим інтерфейсом.

Література:

1. Кух А.М., Кух О.М. Цифрова компетентність як метакомпетентність — Режим доступу: URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/ru/ge8-16/31477-ge8-042>
2. Современное образование: робототехника в школе [Электронный ресурс]: Techno-guide. Technologies of the future — Режим доступу: <http://techno-guide.ru/robototekhnika/sovremennoe-obrazovanierobototekhnika-v-shkole.html>

Abstract. *The main advantages of services for designing electrical circuits are considered in the work: creation of circuits, their check for errors; analysis tools that allow you to test your circuit in a real situation, using interactive controls and monitor changes in performance; design tools that work with the calculation equations of the circuit to ensure the response of output signals to input actions. The calculated values of the components are automatically set in the appropriate scheme, and the result can be verified by simulation. The function is very useful for learning and experimentation, to provide variable design schemes.*

Key words: *online services, circuit design, physics education, electrical circuits.*

Науковий керівник: д.пед.н., проф. Кух А.М.

Стаття відправлена: 11.06.2020 г.

© Кух А.М., Кух О.М., Пищаль А.О.

УДК 31.14:37.3

THE ESSENCE OF THE CONCEPT „PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER”**СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ „ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ”****Dudnyk O.M. / Дудник О.М.***c.p.s., senior lecturer / к.п.н., старший викладач*

ORCID: 0000-0002-9361-3249

*Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, I Hohol sq, 92703**Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,**м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1, 92703*

Анотація. У представленій статті розглянуто поняття професійної підготовки на законодавчому рівні та наведено його трактування у науково-довідковій літературі. На підставі аналізу науково-педагогічних джерел узагальнено визначення цієї категорії. З'ясовано, що проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи є досить дослідженою. Базуючись на поглядах провідних вітчизняних науковців, введено авторське трактування феномену „професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи”.

Ключові слова: вчитель початкової школи, професійна підготовка, професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

Вступ

Здійснення професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців повинно відповідати запитам сьогодення. Відтак, початок ХХІ століття в Україні характеризується хвилею реформ у системі вищої освіти, що зумовлені загальноєвропейськими освітніми тенденціями, розвитком інформаційного суспільства та тією ситуацією, що складається в нашій державі. Вважаємо, що особливої уваги у цьому контексті заслуговує реформування системи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, бо саме з нього починається формування особистості нової генерації.

Вагомий вплив на оновлення професійної підготовки фахівця зазначеного профілю мають праці вітчизняних науковців (В. Желанова, Л. Коваль, О. Комар, А. Крамаренко, О. Матвієнко, С. Мартиненко, І. Осадченко, Д. Пащенко, О. Пехота, О. Савченко, О. Суховірський, О. Ярошинськ та ін.). Проте, вважаємо, що основне підґрунтя для змін у змісті та процесі професійної підготовки педагогічних кадрів складає певна законодавча база.

Концептуальні засади сучасного процесу підготовки майбутнього педагога, у тому числі й вчителя початкової школи, до професійної діяльності відображено у низці нормативно-правових документів: Закони України „Про освіту”, „Про вищу освіту”; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років, Концепція Нової української школи та ін.

Основний текст

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, вбачаємо логічним визначитися з такими базовими поняттями, як „професійна підготовка”, „професійна підготовка майбутнього

вчителя початкової школи”.

Так, на законодавчому рівні професійну підготовку визначено, як процес набуття здобувачем вищої освіти кваліфікації за певною галуззю знань та спеціальністю (Закон України „Про вищу освіту” [2]).

У науково-довідковій літературі професійну підготовку інтерпретовано наступним чином: 1) сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією [11, с. 390]; система професійного навчання, основною метою якого є швидке засвоєння умінь та навичок, необхідних для виконання роботи [5, с. 108].

На нашу думку, ці визначення є узагальненими та такими, що не відображають всієї сутності процесу професійної підготовки у ЗВО.

Натомість, у науково-педагогічних джерелах трактування категорії „професійна підготовка” є більш ємкими та досить варіативними. Наведемо деякі з них у таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування поняття „професійна підготовка” за різними авторами

Автор	Визначення поняття „професійна підготовка”
О. Пехота	неперервна освітня система, що включає в себе три підсистеми: теоретичну, дослідницьку і практичну; та припускає поступовість у меті, змісті, методах і формах на всіх її ступенях як основи підготовки до неперервного професійного розвитку [6, с. 15];
Г. Троцько	система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності спеціаліста до професійної діяльності [9, с. 16];
Н. Колесник	процес професійного розвитку майбутнього фахівця, що забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок, практичного досвіду, норм поведінки, які у майбутньому дадуть студенту можливість успішно здійснювати свою професійну діяльність [4];
Т. Качеровська	процес, що не обмежується лише формуванням у студентів спеціальних знань, умінь та навичок, але і формує норми поведінки та якості, необхідні майбутньому фахівцю для подальшої продуктивної професійної діяльності [3, с. 15];
В. Семиченко	процес, в ході якого відбувається професійне становлення майбутніх спеціалістів; мета і результат діяльності вищого навчального закладу; смисл включення студента у навчально-виховну діяльність [8].

Як бачимо, одні з дослідників (Т. Качеровська, Н. Колесник) розглядають зазначене поняття лише як процес засвоєння знань, умінь, навичок, норм поведінки необхідних для успішного виконання певних професійних обов’язків; інші – як процесу навчання, і як процесу формування готовності до майбутньої професійної діяльності (О. Пехота, Г. Троцько). Проте, нам імпонує

підхід, що базується на визначенні професійної підготовки і як процесу професійного становлення, і як мети та результату діяльності ЗВО; і як смислу включення студента у навчально-виховну діяльність (В. Семиченко).

Таким чином, урахуваючи досвід наукових студій та різні погляди науковців, під *професійною підготовкою* ми розуміємо спеціально організовану систему освітніх заходів, що передбачає активне включення студента у навчально-виховну діяльність з метою формування сукупності професійних та особистісних якостей, професійних знань, умінь, навичок, досвіду роботи, а також готовності до їх реалізації у майбутній професійній діяльності.

Огляд наукової літератури дає підстави стверджувати, що проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи є досить дослідженою (Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, Н. Глузман, В. Желанова, Н. Кічук, Л. Коваль, Л. Крамаренко, О. Матвієнко, І. Осадченко, І. Пальшкова, О. Пехота, О. Савченко, О. Суховірський, Л. Хомич, Л. Хоружа, О. Ярошинська та ін.).

Не зважаючи на цей факт, проведений аналіз вище зазначених робіт засвідчив, що більшість науковців не пропонують авторського розуміння сутності поняття „професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи”, а акцентують увагу на розгляді мети, специфіки, структури чи інших аспектів професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Наведемо деякі з них.

Так, на основі аналізу стану професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи О. Савченко робить наступні висновки: „1) професійне становлення молодого вчителя відбувається в суперечливому педагогічному середовищі, яке активно змінюється, і соціальному середовищі, яке далеко не завжди сприятливе для освіти і виховання; 2) останнім часом стихійно поширилися й ускладнилися функції вчительської праці. Вона охоплює тепер навчальну, виховну, розвивальну, культурно-просвітницьку, соціально-педагогічну, корекційну, комунікативну, проєктивну, інноваційну, дослідницьку тощо. Більшість цих функцій мають універсальний характер і є будівельним матеріалом професійно-особистісного розвитку сучасного вчителя. А саме це і є метою сучасної педагогічної освіти” [7, с. 3].

Разом з тим, Л. Хомич зазначає, що головним завданням закладу вищої освіти, який готує вчителів початкової школи, є формування суб'єкта професійної діяльності, який здатен творчо розв'язувати проблемні ситуації в педагогічній діяльності в спільній взаємодії з учнями. На думку дослідниці, це забезпечить підготовку вчителя для сучасної школи – „яскрава, масштабна, творча особистість учителя, який володіє системними знаннями про людину і закономірності її розвитку, а також новими педагогічними технологіями, мистецтвом спілкування й організації освітнього процесу” [10, с. 152].

За переконанням В. Бондаря, специфіка професійної підготовки вчителя початкової школи пов'язана з багатофункціональністю його діяльності [1, с. 4]. В. Бондар вважає, що „основними напрямками в підготовці вчителя як особистості є забезпечення культури спілкування, розвиток педагогічного мислення у структурі педагогічного процесу та виробничих функцій, моделювання та вирішення педагогічних задач, аналізу проблемних ситуацій з

педагогічної взаємодії” [1, с. 6].

Отже, базуючись на вище зазначеному, *професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи* ми визначаємо як спеціально організований освітній процес, що передбачає активне включення студента у навчально-виховну діяльність з метою формування професійної компетентності, що охоплює професійно-особистісні якості, специфічні для даної професії знання, вміння, навички, досвід роботи та готовності до їх ефективної реалізації у майбутній професійній діяльності.

Висновки

Таким чином, нами було розглянуто різні підходи до визначення понять „професійна підготовка” та „професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи”, що дало підстави визначити сутність цих феноменів. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні сучасних чинників реформування професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Література:

1. Бондар В. І. Теоретико-нормативні засади організації моніторингу якості освітньо-професійної підготовки вчителів на засадах компетентнісного підходу / В. І. Бондар // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17 : Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 10. – С. 3 – 11.
2. Закон України „Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
3. Качеровська Т. В. Навчально-ігрове проектування у професійній підготовці майбутніх менеджерів організацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Качеровська Т.В. – Одеса, 2005. – 21 с.
4. Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Колесник Н. Є. – Житомир, 2007. – 335 с.
5. Педагогический энциклопедический словарь. Большая Российская энциклопедия. – М. : „Научное издательство”, 2003. – 162 с.
6. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія / О. М. Пехота, А. М. Старева. – Миколаїв : Іліон, 2005. – 272 с.
7. Савченко О. Якість початкової освіти : сутність і чинники впливу / О. Савченко // Початкова школа – 2009. – № 8. – С. 1 – 6.
8. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К. : Вища шк., 2004. – 335 с.
9. Троцько Г. В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі / Г. В. Троцько. – Харків : ОВС, 1995. – 241 с.
10. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : монографія / Л. О. Хомич – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.
11. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1999. – Т. 2. – 440 с.

References:

1. Bondar V. I. Teoretyko-normatyvni zasady organizatsiyi monitoryngu yakosti osvitho-profesijnoyi pidgotovky vchyteliv na zasadaх kompetentnisnogo pidxodu / V. I. Bondar // Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriya 17 : Teoriya i praktyka navchannya ta vyzhovannya : zb. nauk. pr. – K., 2009. – Vyp. 10. – S. 3 – 11.
2. Zakon Ukrainy „Pro vy`shhu osvitu” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
3. Kacherovska T. V. Navchalno-igrove proektuvannya u profesijnij pidgotovci majbutnix menedzheriv organizacij : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : specz. 13.00.04 / Kacherovska T. V. – Odesa, 2005. – 21 s.
4. Kolesnyk N. Ye. Pidgotovka majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv do organizatsiyi xudozhno-texnichnoyi tvorchosti uchniv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kolesnyk N. Ye. – Zhytomyr, 2007. – 335 s.
5. Pedagogicheskyj encyklopedycheskyj slovar. Bolshaya Rossyjskaya encyklopedyya. – M. : „Nauchnoe yzdatelstvo”, 2003. – 162 s.
6. Pyexota O. M. Osobystisno oriyentovane navchannya: pidgotovka vchytelya: monografiya / O. M. Pyexota, A. M. Staryeva. – Mykolayiv : Ilion, 2005. – 272 s.
7. Savchenko O. Yakist pochatkovoyi osvity : sutnist i chynnyky vplyvu / O. Savchenko // Pochatkova shkola – 2009. – № 8. – S. 1 – 6.
8. Semychenko V. A. Psihologiya pedagogichnoyi diyalnosti: navch. posib. / V. A. Semychenko. – K. : Vyshha shk., 2004. – 335 s.
9. Troczko G. V. Profesijno-pedagogichna pidgotovka studentiv do vyzhovnoyi roboty v shkoli / G. V. Troczko. – Xarkiv : OVS, 1995. – 241 s.
10. Xomych L. O. Profesijno-pedagogichna pidgotovka vchytelya pochatkovyx klasiv : monografiya / L. O. Xomych – K. : Magistr-S, 1998. – 200 s.
11. Encyklopedyya professyonalnogo obrazovannya : v 3 t. / pod red. S. Ya. Batusheva. – M. : APO, 1999. – T. 2. – 440 s.

Abstract. *In the context of reforming the system of higher education, the reform of the system of professional training of future primary school teachers deserves special attention, because the formation of the personality of the new generation begins from that point. Investigating the problem of professional training of future primary school teachers, we see it logical to define the basic concepts: „professional training”, „professional training of future primary school teachers”.*

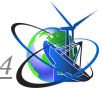
The definitions of professional training in normative-legal documents and in scientific-reference literature are generalized and do not reflect the whole essence of the process of professional training in the institution of higher education. Instead, in scientific and pedagogical sources, the interpretation of the category „training” is more capacious and quite variable.

A review of the scientific literature suggests that the problem of professional training of future primary school teachers is well studied, but most scholars do not offer an author's understanding of the concept of "professional training of future primary school teachers", but focus on the purpose, specifics, structure or other aspects of professional training of future primary school teachers. Based on the views of leading domestic scientists, professional training of future primary school teachers is defined as a specially organized educational process that involves active involvement of students in educational activities to form professional competence, covering professional and personal qualities specific to the profession knowledge, skills, skills, work experience and readiness for their effective implementation in future professional activity.

Key words: *primary school teacher, professional training, professional training of future primary school teacher.*

Статья отправлена: 18.06.2020 г.

© Дудник О. М.

УДК 796.011.3:373-056.2/3

**FEATURES OF ORGANIZATION OF PHYSICAL CULTURE CLASSES
FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS WITH POSTURE DISORDERS
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ПОСТАВИ**

Spitsyn V.V. / Спіцин В.В.*c.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.**Kharkiv State Academy of Physical Culture, Kharkiv, Klochkovskaya, 99, 61058**Харківська державна академія фізичної культури, Харків, Клочківська, 99, 61058***Kudryashov I.O. / Кудряшов І.О.***as.prof. / доц.**Kharkiv State University of Food Technology and Trade,**Kharkiv, Klochkovskaya, 333, 61051**Харківський державний університет харчування та торгівлі,**Харків, Клочківська, 333, 61051*

Анотація. У роботі розглянуті питання програмного змісту і методичні особливості організації занять фізичної культури учнів початкових класів з порушеннями постави.

У дітей молодшого шкільного віку, в період росту та формування скелету, особливе значення треба приділяти формуванню вірної постави, яка, безпосередньо, визначає стан їх фізичного здоров'я.

Порушення постави у дітей – це стан, який при своєчасно розпочатих профілактичних заходах не прогресує та піддається корегуванню.

Встановлено, що при застосуванні спеціально підібраних комплексів фізичних вправ, рухливих ігор і систематичного виконання домашнього завдання, у дітей з порушеннями постави відбувається покращення їх фізичного розвитку.

Здійснюючи систематичний педагогічний контроль та застосовуючи на уроках фізичної культури специфіку програмного змісту і методичні особливості, учитель може якісно керувати процесом фізичного виховання учнів молодших класів з порушеннями постави.

Ключові слова: постава, профілактика, урок, фізична культура.

Вступ.

На сьогодні, в умовах складної політичної, економічної та екологічної ситуації в Україні викликає все більше занепокоєння стан фізичного здоров'я дітей. У зв'язку з цим педагоги-науковці, викладачі-методисти та фахівці в галузі фізичного виховання ведуть інтенсивні пошуки шляхів удосконалення системи фізичного виховання підростаючого покоління. Зрозуміло, що система фізичного виховання повинна перебувати в процесі постійного вдосконалення, адже саме стан фізичної культури в країні визначає рівень здоров'я нації.

Відзначимо, що фізичне виховання дітей молодшого шкільного віку повинне забезпечувати кожному учневі, що бере участь у навчальному процесі, достатній і необхідний мінімум теоретичної, технічної та фізичної підготовленості, які спрямовані на забезпечення бази в освоєнні фізичної культури для життєдіяльності, для розвитку особистості, для формування здоров'я та здорового способу життя.

На думку Є. Бахмата (1980), О. Бурових (1981), Б. Полецького (1987), М. Ключова (1989), комплексним показником стану фізичного розвитку і

здоров'я дітей є постава. За даними дослідників, у 79,8% учнів виявлено порушення постави, в основному – нестійкого функціонального характеру (69,9%).

Найбільше число порушень постави зафіксовано у дітей молодшого шкільного віку. Як вважає Л. Мирхайдарова (1997), що недостатня рухова активність учнів молодших класів є однією з причин порушення постави, появи надлишкової ваги та інших порушень у фізичному розвитку.

Крім того, аналіз стану фізичного виховання школярів України свідчить про те, що у більшості з них традиційно не формується потреба піклуватись про стан власного здоров'я. Зауважимо, що, на думку М. Фонарьова (1988), В. Сосиної (1990), Е. Фабіан (1990), І. Ловейка (1998), М. Дідура (2001), О. Потапчука (2001), порушення постави – це не захворювання, а стан, який при своєчасно розпочатих профілактичних заходах не прогресує і навіть може бути зворотнім процесом.

Тому, як вважають Є. Бахмат (1980), О. Бурових (2000), В. Спірін (2001), питання ранньої діагностики та профілактики порушень постави у дітей заслуговують особливої уваги.

На переконання В. Зайцевої (1998), Л. Кофмана (1998), М. Ключова (2002), на сучасному етапі розвитку освіти поліпшити ситуацію з оздоровлення дітей допоможе перехід від авторитарних, групових підходів у фізичному вихованні учнів до особистоорієнтованих методів навчання і виховання, які базуються на індивідуальних можливостях і здібностях дітей.

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що виховання правильної постави у дітей в основному проблема педагогічна, як і формування всіх життєво необхідних рухових навичок. Багато дослідників, а саме, М. Арсланов (1999), Н. Беякова (2003), О. Бурових (2003), О. Дубогай (2005) та ін., приходять до єдиної думки, що школа може і повинна бути місцем профілактики порушень постави.

Мета дослідження: визначити зміст програмного матеріалу і методичні особливості фізичного виховання учнів початкових класів з порушеннями постави на уроках фізичної культури.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури; визначення фізичного розвитку та фізичної підготовленості (контрольні випробування); педагогічне спостереження; математико-статистична обробка отриманих даних.

Основний текст.

В нашому експериментальному дослідженні взяли участь 10 учнів 4-х класів загальноосвітньої школи. Діти мали порушення постави, але за станом здоров'я не відносилися до спеціальної медичної групи. Всі порушення постави у дітей стали у наслідок слабкості «м'язового корсету».

Експериментальна група дітей протягом навчального року займалась на уроках фізичної культури два рази на тиждень за окремою методикою, де навантаження було доступно для всіх. В основу занять було покладено комплекси корегуючої гімнастики при порушеннях постави, що склалися із симетричних, асиметричних, загальнорозвиваючих вправ, вправ на витягування

хребта, а також гімнастичні комплекси оздоровчих вправ для хребта.

Зауважимо, що данні гімнастичні комплекси не вимагали врахування складних біомеханічних умов роботи деформованої опорно-рухової системи, що знижували до мінімуму ризик їх помилкового застосування.

Вправи гімнастичних комплексів надавали неоднаковий вплив на симетрично розташовані м'язи тулуба, які в результаті деформації знаходилися у фізіологічно незбалансованому стані. До слабких м'язів тулубу при кожному симетричному русі пред'являлись підвищені функціональні вимоги, внаслідок чого вони навантажувались інтенсивніше, ніж більш сильніші м'язи. Це явище є суттю корекції нервово-м'язового апарату по створенню врівноваженого «м'язового корсету».

Після виконання гімнастичних комплексів, у другій половині кожного заняття проводилися рухливі ігри (2–3 за одне заняття), що сприймалися дітьми як забави та розваги, але дозволяли нам ненав'язливо вирішувати безліч корекційно-розвиваючих завдань, ініціюючи активність самих дітей. А поєднання в рухливих іграх трьох компонентів – фізичної вправи, емоційного тренінгу і розумового навантаження – наближували дитину до природних рухів.

На заняттях ми використовували музичний супровід, тому, що музика піднімала емоційний настрій і ефективно впливала на виконання вправ для відновлення дихання.

Також, ми застосовували метод наочності, який забезпечував зорове й слухове сприйняття досліджуваної дії; сприяв швидкому і міцному засвоєнню, підвищував інтерес до досліджуваних дій.

Так само, ми використовували словесний метод: метод передачі інформації у вигляді пояснень, зауважень.

Після занять учні отримували картки з домашніми завданнями для самостійної роботи. У картках домашнього завдання нами були розроблені спеціальні комплекси, куди були включені коригуючі, деторсійні вправи й вправи на витягування хребта.

Відзначимо, що на початку та наприкінці експериментального дослідження нами були проведені заміри антропометричних показників учнів (зріст, вага, обхват грудної клітки) та визначення рівня фізичного розвитку (силова витривалість м'язів розгиначів спини, силова витривалість м'язів черевного пресу, статична витривалість м'язів черевного пресу), що дозволило виявити зміни у фізичному розвитку дітей за цей період.

Результати динаміки змін антропометричних показників та рівня фізичного розвитку дітей з порушеннями постави протягом навчального року відображені у таблицях 1–2.

Таблиця 1

Антропометричні показники дітей до і по закінченню експерименту

	n	Зріст (см)					Вага (кг)					ОКГ (см)				
		$\bar{X}$	$\square$	m	t	p	$\bar{X}$	$\square$	m	t	p	$\bar{X}$	$\square$	m	t	p
До	10	136	3,8	1,4	1,6	30	4,9	1,8	1,2	61	2,4	0,9	2,5			
Після	10	139	3,5	1,3		>0,05	33,3	5,2		2,0	>0,05	64		2,1	0,8	<0,05

Таблиця 2

Показники рівня фізичного розвитку дітей до і по закінченню експерименту

	n	Силова витривалість м'язів розгиначів спини (с)					Силова витривалість м'язів черевного пресу (разів)					Статична витривалість м'язів черевного пресу (с)				
		$\bar{X}$	$\square$	m	t	p	$\bar{X}$	$\square$	m	t	p	$\bar{X}$	$\square$	m	t	p
До	10	64	21	8,0	3,1	13,1	3,5	1,3	2,7	20,6	2,8	1,1	3,2			
Після	10	100	21,4	8,2	<0,05	17,8	2,8	1,1	<0,05	26	3,5	1,3	<0,05			

Динаміка змін антропометричних показників та рівня фізичного розвитку дітей з порушеннями постави протягом педагогічного експерименту свідчить про те, що відбулися позитивні зміни за всіма показниками, які достовірні у чотирьох випадках ($p < 0,05$), а саме: ОГК, силова витривалість м'язів розгиначів спини, статична витривалість м'язів черевного преса, силова витривалість м'язів черевного преса.

Показники зросту і ваги дітей з порушеннями постави протягом педагогічного експерименту збільшилися, але відмінності показників отриманих в експерименті виявилися не достовірні ($p > 0,05$). Це говорить про те, що незважаючи на спеціально підібрані вправи, корекційні ігри і домашнє завдання, для зміни даних показників виявилось недостатньо часу.

Висновки.

Проведене дослідження показало, що по закінченню педагогічного експерименту антропометричні показники та показники фізичного стану дітей з порушеннями постави змогли практично наблизитися до середніх показників фізичного розвитку здорових школярів 10 років: показники зросту у дітей з порушеннями постави після педагогічного експерименту збільшилися на 2%, де 100% дітей досягли вікової норми; показники ваги збільшилися на 7%, де 90% дітей досягли вікової норми; показники обхвату грудної клітки збільшилися на 3%, де 80% дітей досягли вікової норми; показники силової витривалості м'язів-розгиначів спини збільшилися на 6%, де 80% дітей досягли вікової норми; показники силової витривалості м'язів черевного пресу збільшилися на 5%, де 70% дітей досягли вікової норми; показники статичної витривалості м'язів черевного пресу збільшилися на 6%, де 80% дітей досягли вікової норми.

Отримані результати педагогічного експерименту підтверджують позитивний вплив запропонованої нами методики на фізичний розвиток і фізичну підготовленість учнів початкових класів з порушеннями постави.

Таким чином, вірна організація уроків фізичної культури для учнів початкових класів з порушеннями постави є одним з важливих факторів профілактики цієї недуги.

При вірному застосуванні спеціально підібраних комплексів гімнастичних вправ, рухливих ігор і виконання домашніх завдань, що доповнюють роботу учнів на уроках фізичної культури, повинно відбутися покращення фізичного розвитку дітей з порушеннями постави.

Перспективи подальших досліджень.

Досліджувана проблема є багатоаспектною та повинна перебувати в

процесі постійного вдосконалення. Подальшого науково-педагогічного вивчення потребують питання щодо особливостей організації уроків фізичної культури для учнів середніх та старших класів з порушеннями постави.

Література:

1. Бенсбаа, А. Формирование осанки школьников средствами физического воспитания (Doctoral dissertation, по физическому воспитанию и спорту: 24.00.02/Рівненський гос. гуманит. ун-т.–Рівне, 2001. – 23 с.
2. Брэгг П. Позвоночник – ключ к здоровью [Электронный ресурс] / Поль Брэгг. – 2012. – 30 с. – Режим доступа: <http://iknigi.net/avtor-pol-bregg/60712-rozvochnik-klyuch-k-zdorovyu-pol-bregg.html>.
3. Брэгг П. Формула совершенства / Поль Брэгг. – Полифак-Альфа, 1994. – 57 с.
4. Денисенко Н. Особенности рывка здоров'я, фізичної підготовки, самопочуття та ведення здорового способу життя в учнів загальноосвітніх шкіл і гімназій / Н. Денисенко, Л. Педик, Л. Фукс, В. Чижик // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. – №3. – С. 44–46.
5. Дубровский В. И. Лечебная физическая культура (кинезотерапия) / В. И. Дубровский // Учеб. Для студ. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., стер. – М.: Гума-нит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 608 с.
6. Ермаков С. С., Физическая культура – основной инструмент культуры здоровья. / С. С. Ермаков, Г. Л. Апанасенко, Т. В. Бондаренко, С. Д. Прасол // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту – 2010. – №11. – С. 31–33.
7. Клестов В. В. (2004). Формирование осанки: способы оценки, технологии коррекции нарушений (Doctoral dissertation, диссертация кандидата медицинских наук: 14.00. 51/Клестов Вадим Вилордович).
8. Кофман Л. Б. Педагогические принципы и модели организации физкультурно-спортивной деятельности детей и молодежи. – М., 1997. – 71 с.
9. Круцевич Т.Ю. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи [Електронний ресурс] / Т. Ю. Круцевич, Л. М. Кузьомко, С. Г. Приймак, П. Б. Кондратенко. – К., 2012. – Режим доступа: http://fizkulturamo.at.ua/load/programmy_po_fizkulture/mladshaja_shkola/1_4_klasi_z_agalnoosvitnikh_navchalnikh_zakladiv/9-1-0-66.
10. Марченко С. І. Підбір, розробка і класифікація тренувальних завдань ігрової направленості для школярів молодших класів / С. І. Марченко // Теорія та методика фізичного виховання. – 2003. – №4. – С. 13–20.
11. Марченко С. І. Умови ефективного розвитку рухових здібностей у школярів молодших класів засобами рухливих ігор : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / С. І. Марченко. – Харків, 2008. – 21 с.
12. Михно Л. С. Оцінка деяких показників фізичного здоров'я першокласників / Л. С. Михно // Слобожанський науково-практичний вісник.

— Харків : ХДАФК, 2015. – № 1(45). – С. 91–94.

13. Риттер-Клейганс Моника. Гимнастика позвоночника / Справочник здоровья // Пер. с нем. Б. Григорьева. – М.: Сигма-Пресс, Феникс, 1997. – 96 с.

Abstract. *The purpose of the study: to determine the program content and methodological features of physical culture lessons physical education of primary school students with posture disorders.*

Research methods: analysis of scientific-methodical and special literature; determination of physical development and physical fitness (control tests); pedagogical supervision; mathematical and statistical information timidity of the received data.

Research result. In children of primary school age, during the growth and formation of the skeleton, a special importance should be given to the formation of correct posture, which directly determines the state of their physical health.

Posture disorders in children are a condition that does not progress with timely preventive measures and can be adjusted.

It was found that when using specially selected complexes of physical exercises, outdoor games and systematic homework, children with impaired posture improve their physical development.

A teacher of physical culture in a secondary school, in the course of his work, performing systematic pedagogical control over the motor readiness of students and analyzing the results of control, while knowing the dynamics of the development of basic motor qualities, can qualitatively manage the process of physical education of students, starting from the first grade.

Key words: *physical training, physical culture, physical education, lesson.*

Статья отправлена: 19.06.2020 г.

© Спицин В.В.

УДК 504.058/.75.06:614.8

ANALYSIS OF RISK FOR HEALTH POPULATION

АНАЛІЗ РИЗИКУ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Kudriawytzka A.N./Кудрявицька А.М.

с.а.с. ., as.prof./к.с.-г.н., доц.

Ischenko N.O./Лщенко Н.О.

National university of life and environmental sciences of Ukraine

Kyiv, street of Heroes of defensive, 17,03041

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, вул. Героїв оборони, 17,03041

Основні напрямки аналізу ризику для здоров'я населення відносно факторів оточуючого природного середовища в теперішній час аналогічні тим, що застосовуються в традиційних епідеміологічних дослідженнях і здійснюються як за оцінкою впливу факторів навколишнього середовища (по концентрації забруднювачів), так і за ефектом їх впливу на здоров'я населення.

Ключові слова: ризик, небезпека, здоров'я, населення, фактор.

Основними елементами сучасної оцінки ризику є оцінка ризику через небезпеку та обліку імовірності негативного впливу різних рівнів антропогенних факторів навколишнього середовища [1-3].

Суттєвим моментом в екологічних дослідженнях є визначення поняття екологічного ризику, яке до теперішнього часу трактується неоднозначно. Різні вчені в залежності від конкретної галузі застосування концепції ризику розглядають його різні види. Багато авторів до проблем екологічного ризику відносять не тільки ризик для здоров'я населення, але й ряд інших видів ризику.

Науковці розрізняють такі види екологічного ризику: 1) ризик руйнування природних систем; 2) ризик для здоров'я населення; 3) ризик техногенних систем для конкретного промислового підприємства; 4) ризик у керуванні природними ресурсами; 5) ризик природних катастроф; 6) ризик впливу регіональних військових конфліктів; 7) ризик екологічного тероризму [4-5].

Оцінка ризику відносно тривало діючих низькорівневих факторів навколишнього середовища, під вплив яких людина може підпадати у звичайних умовах, на здоров'я населення в цілому, або достатньо великих груп населення, залишається новим та маловивченим аспектом гігієнічної науки. Кількість робіт на цю тему постійно збільшується, однак ця проблема залишається ще маловивченою, не дивлячись на її велику актуальність.

Звичайно, під ризиком мають на увазі міру частоти настання події, в основі якої лежить її імовірна характеристика [4-5]. В теперішній час пропонуються різноманітні трактовки і визначення поняття екологічного ризику, що необхідно враховувати при оцінці небезпеки шкідливих факторів для здоров'я населення. Оцінка ризику включає імовірність того, що групи людей будуть підлягати впливу різних рівнів патогенних впливів, і того, що у даних осіб виникнуть напевно ці, а не інші несприятливі ефекти [4]. Ці два елементи відповідають основним аспектам аналізу ризику — аналізу їх впливу і аналізу ефектів.

В медико-екологічних дослідженнях використовується 4 види ризику, що визначається розрахунковими методами: відносний, атрибутивний, атрибутивний популяційний і популяційна фракція атрибутивного ризику [5].

Відносний ризик розраховується як відношення кількості людей, які підпадають під вплив з наявністю ефектів змін у стані здоров'я, до кількості людей, які не підпадають під вплив з ефектами змін у стані здоров'я. Величина відносного ризику дозволяє виміряти патогенну силу умов, з якими асоціюється фактор ризику. Однак, він не дає уявлень про абсолютну величину захворюваності.

Атрибутивний ризик використовується для вимірювання абсолютної величини захворюваності. Він розглядається як різниця між кількістю людей, що підпадають під вплив, з ефектами змін у стані здоров'я, до кількості людей, що не підпадають під вплив, але мають ефекти змін у стані здоров'я. На відміну від відносного ризику, атрибутивний виміряє його наслідки.

Відносний та атрибутивний ризик дозволяє порівняти між собою імовірність захворювання в групах населення з наявністю або відсутністю фактора ризику. Однак, вони не дають уявлення про патогенне значення факторів для популяції в цілому. З цією метою використовується показник популяційного атрибутивного ризику. Він розраховується помноженням атрибутивного ризику на розповсюдженість по всій популяції кількості осіб з ефектом впливу фактора ризику.

Ідентифікація факторів ризику вимагає виявлення зв'язку між явищами та доказів того, що вона не випадкова, має стійкий характер і є попередником захворюванню [4]. Оскільки механізми впливу шкідливих факторів на здоров'я населення простежити дуже важко, увагу дослідників було звернено на аналіз ефектів, що спостерігаються у стані здоров'я населення. З цих позицій ризик розглядають як імовірність того, що у певної частини населення виникнуть негативні ефекти [3]. Цей спосіб оцінки ризику може бути деталізований з точки зору ефекту (наприклад, ризик настання окремого захворювання, ризик настання передчасної смерті і т. п.).

У світовій практиці оцінка ризику найбільш часто проводиться по показникам смертності і рівню онкологічних захворювань. При всій важливості цих критеріїв вони не дозволяють в повній мірі оцінити ризик, пов'язаний з дією усього комплексу забруднювачів оточуючого середовища.

Міжнародний досвід оцінки ризику є свідомством про необхідність обліку і тих забруднювачів навколишнього середовища, які, не маючи канцерогенних властивостей, можуть бути в значній мірі шкідливими та токсичними для населення [1,2]. Багато факторів навколишнього середовища, які безпосередньо не викликають тих чи інших змін у організмі, можуть служити фоном, що обумовлює підвищену чутливість до інших одночасних чи більш пізніх впливів, змінювати характер чи тяжкість патологічного процесу. Завдання стає ще більш складним у зв'язку з тим, що спектр змін у стані здоров'я, зумовлений впливом факторів середовища, дуже широкий — від змін функціонального стану і гомеостазу організму до хронічних видів патології.

В дослідженнях по оцінці екологічного ризику, що проводяться у

теперішній час, залишаються невирішеними проблемами, що характерні для всіх медико-екологічних досліджень. Зокрема, проблема екстраполяції токсикологічних даних до низькорівневих значень, що характерні для реальних екологічних ситуацій.

У той же час, не дивлячись на всі складності, розроблені у теперішній час методики аналізу екологічного ризику являють собою істотний крок, необхідний для розуміння механізмів впливу шкідливих факторів навколишнього середовища на здоров'я населення.

Висновки Для отримання адекватних результатів, щодо основних напрямків аналізу ризику для здоров'я населення відносно факторів оточуючого природного середовища в теперішній час необхідно враховувати соціальні, житлово-побутові і матеріальні умови життя, рівень медичного обслуговування та інші медико-біологічні фактори.

Література

1. Качинський А. Б., Сердюк А. М. Методологічні основи ризику в медико-екологічних дослідженнях та його значення для екологічної безпеки України // Лікарська справа. — 2005. — № 3–4. — С. 5–15.
2. Varnes D. J. et al. Landslide hazard zonation. A review of principles and practice. — UNESCO, 1984. — 63 с.
3. IARC. Pathology of tumors in laboratory animals. — Vol. 1.: Tumors of the rat. 2nd ed. / V. Turusov, U. Mohr (eds.). — IARC sci. publ. — № 9. — Lyon: IARC, 1990. — 739 p.
4. U.S. Geological Survey: Proposed procedures for dealing with warning and preparedness for geologic-related hazard // United States Federal Register. — 1977. — Vol. 42, № 70. — P. 14292–14296.
5. Прилипко В.А., Піскунова Л.Е. Безпека життєдіяльності .– Методичні рекомендації для практичного вивчення дисципліни. – К.: 2006.– 100с.

References:

1. Kachinsky A. B., Serdyuk A. M. Methodological bases of risk in medical-ecological researches and its importance for ecological safety of Ukraine // Medical science. - 2005. - No. 3-4. - P. 5-15.
2. Varnes D. J. et al. Landslide hazard zonation. A review of principles and practice. — UNESCO, 1984. — 63 p.
3. IARC. Pathology of tumors in laboratory animals. — Vol. 1.: Tumors of the rat. 2nd ed. / V. Turusov, U. Mohr (eds.). — IARC sci. publ. — № 9. — Lyon: IARC, 1990. — 739 p.
4. U.S. Geological Survey: Proposed procedures for dealing with warning and preparedness for geologic-related hazard // United States Federal Register. — 1977. — Vol. 42, № 70. — P. 14292–14296.
5. Prilipko VA, Piskunova L. E. Safety of life .- Methodical recommendations for practical study of discipline. - K .: 2006- 100p.

Abstract. *The evolution of probabilistic methods of damage evaluation for human health has been caused by traditional approaches for environmental hazards evaluation restrictions and impossibility of direct cause-and-effect connections detection.*

Key words: *risk, danger, health, population, factor.*

Стаття отпралена: 19.06.2020 г.

© Кудрявицька А.М.

УДК 378.147:372.881.111.1(045)

AN APPROACH TO TEACHING ESP: TASK-BASED LANGUAGE TEACHING**ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ФАХОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: МЕТОД КОМУНІКАТИВНИХ ЗАВДАНЬ****Копрліанук Л.М. / Конопляник Л.М.***s.ped.s., as.prof. / к.пед.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-3244-1965

*National Aviation University, Kyiv, Liubomyra Huzara Ave., 1, 03058**Національний авіаційний університет, Київ, пр. Любомира Гузара, 1, 03058*

Abstract. *The paper deals with task-based language teaching at technical university as one of the methods within the communicative approach, which allows addressing students' individual characteristics and needs while solving practical tasks they may encounter in a real life. One of the main goals when choosing the task-based language teaching approach is to intensify students' activity during studying and facilitate their professional development at university. The special aspects of this approach, its comparison with the traditional teaching approaches, as well as its advantages, drawbacks and challenges while teaching English for Specific Purposes are analyzed. The author describes the concept of "task", differentiates the main types of tasks – target tasks (which students need to perform outside the classroom) and pedagogical tasks (which are the basis of classroom activities). Classes using the task-based teaching are described in the paper as a cycle of three phases (pre-task phase, task cycle, post-task phase (language focus)) and the specific features of each phase are provided. The paper concludes that in the educational process which applies task-based language teaching, the focus in the learning process moves from the teacher to the student; the function of a foreign language is understood in a different way (it is the tool of communication, not the goal of learning); and the gap between abstract knowledge of English and its real use is significantly reduced.*

Key words: *task, task-based language teaching, English for Specific Purposes, pre-task phase, task cycle, post-task phase, technical university.*

Introduction.

European integration and the development of economic relations of Ukraine with other countries result in the demand for highly qualified specialists in various fields able to perform professional tasks successfully and compete on both Ukrainian and foreign labour markets. Such competition is possible only if they have deep professional knowledge, as well as a proper level of proficiency in English as the language of international professional communication. Therefore, the study of English for Specific Purposes (ESP) as well as the ability to put the obtained knowledge effectively into a practical context become vital.

The tasks facing higher education today require improving the educational process and directing it to the increase the creative potential of students' learning activities. The basis for ensuring high-quality education is the use of effective methods and technologies, the integration of learning and future professional activity, individualization of the learning process, the creation of the atmosphere of creative cooperation, life-long self-development and self-realization [10, p. 13].

One of the most difficult tasks facing ESP teachers today is how to stimulate the imagination of each student so that they will be more motivated to learn. Therefore, there is a non-stop process of searching and developing methods, techniques and

teaching materials that can be used in addition to the basic textbooks for the training course.

Priority is currently given to practice-oriented learning based on a student-centered model which provides high activity of students as well as independent, cooperative and competitive learning. One of the tasks in ESP teaching is to develop students' independence and creativity during learning as an ability that ensures their readiness for life-long language learning and self-education for intercultural interaction in the professional setting. Proficiency in English will become a tool to ensure the fulfillment the needs of professional activity of the future specialist. Therefore, modern teaching methods are mainly practice-oriented, i.e. they require maximum activity and initiative from students who acquire knowledge on their own and the teacher only assists them by directing and adjusting their learning activities.

Task-based learning (TBL), or task-based language teaching (TBLT), is one of the approaches that allows transforming a student from an observer to an active participant of learning and is able to provide effective integrated development of foreign language communicative competence of future specialists.

One of the reasons of using the TBLT in teaching ESP is that it allows integrating language and subject knowledge of students to solve practical problems stimulating the development of professional competence of future professionals [4].

The purpose of the study is to investigate into special features of task-based learning approach and analyze its effectiveness for teaching ESP at technical university.

The implementation of this purpose requires solving the following tasks: to define the concept of this approach and the possibility of its application for teaching ESP, to outline its features, advantages and drawbacks and identify prospects for its application in the practice of technical university.

Main part.

Teaching ESP at university involves taking into account students' needs, interests and personal characteristics which results in developing independence, creativity and personal responsibility for the results of their learning. The success students can achieve while learning ESP depends on various factors, but their active participation in language acquisition is considered to be one of the most important in modern communicative methodology. One of the approaches for achieving this purpose is TBLT.

The Concept of Task-based Language Teaching

Task-based Language Teaching (TBLT) is an offspring of the Communicative Language Teaching (CLT) approach [1]. The parallels between TBLT and CLT can be demonstrated in such a way: the activities of these approaches involve real communication that is essential for language learning; the activities include using the English language for performing meaningful tasks in order to promote learning; the language that is meaningful to the learner supports the learning process [5; p. 123].

J.C. Richards and T.S. Rogers define TBLT as "an approach based on the use of tasks as the core unit of planning and instruction in language teaching" [5; p. 123]. It is an approach to language learning in which students are given functional tasks that invite them to focus primarily on meaning exchange and to use language for real-

world, non-linguistic purposes” [7, p. 4].

The term of Task-based language teaching (TBLT), or task-based learning (TBL), was coined in the 1980s but its popularity has increased recently. TBLT emerged mainly in reaction to empirical accounts of teacher-dominated, form-oriented second language classroom practice by using a traditional PPP approach denoted by the processes of presentation, practice, and performance [7, p. 2] and consisting of the prior explanation of the new learning material, practice in the form of doing exercises and application of the acquired knowledge in practice. Even demonstrating its effectiveness, this approach, however, does not pay enough attention to students’ needs and personal characteristics, since the tasks are usually pseudo-communicative by nature and aim mainly at mastering definite grammar and vocabulary. Unlike PPP, the language in TBLT is a tool to achieve certain practical goals, like Ukrainian is used in everyday life primarily as a means of communication.

TBLT approach has attracted more and more attention in the foreign language teaching field since the time of its appearance, therefore it has been re-investigated from a variety of perspectives covering oral performance, writing performance, and performance assessment [2, p. 24]. Being a student-centred approach, it considers the language as a communicative tool. This approach aims at presenting opportunities for students to master language both in speaking and writing via activities designed to engage them in the natural, practical and functional use of language for the meaningful purpose [1]. The general issues of applying this approach to teaching ESP have been investigated in the studies of foreign and Ukrainian researches, such as R. Ellis, K. van den Branden, M. Long and J.M. Norris, D. Nunan, J. C. Richards and T.S. Rodgers, P. Skehan, D. Willis, J. Willis, Ye. Blik, I. Tsalikova, S. Pakhotina, H. Piskurska, S. Zhytska and others.

To ensure students’ active participation and interaction, it is crucial to select an interesting topic that can motivate them, provoke an inner need for communication and contribute to the development of speaking skills. A TBLT approach assists students by immersing them in the real-world situations when oral communication is vital for performing a specific task. The primary focus is on the task itself, not grammatical or lexical aspects and the main goal is to complete the task but to do it successfully students need use English correctly and share the ideas they have. Therefore, English becomes a communication tool aimed at assisting the students to cope with their task successfully. This process results in immersing into the verbal environment, and students start communicating in English for practical or professional purposes. Moreover, if students solve the profession-oriented task, the ESP is intensively used. Hence, TBLT has the significant meaning that language learning is a developmental process enhancing communication and social interaction rather than a product internalized by practising language items, and that students master the target language more powerfully when they are exposed to meaningful task-based activities in a natural way [4].

Let us consider what a task is in TBLT. R. Ellis as well as J. Willis define a task as an activity where the target language is used by the learner for communicative purpose in order to achieve a specific outcome [2, p. 16]), [9]. Nunan adds that a task is a classroom activity that involves students in comprehending, manipulating,

producing or interacting in the target language while their attention is mainly focused on meaning rather than a form [3, p. 10].

According to J. Willis, tasks can be real-life situations (target tasks) or have a pedagogical purpose (pedagogic tasks). But in both cases, the task should provide opportunities for students to exchange information focusing on meaning, not a specific form or grammatical structure; have a clear purpose when the students should know the outcome they are expected to produce when they complete the task, as well as it should result in an outcome that can be shared with more people and relate to real world activities [9]. The outcomes of the task at ESP classes can be various. Making a YouTube video tutorial, writing a blog comparing Internet browsers or antivirus software, preparing guidelines how to create a new account, how to use a search engine to find information for the research or how to install antivirus software, finding a solution for a problem, writing an email requesting information, checking-in or checking-out at the hotel, listening to an academic lecture, writing a CV for the job application, practicing a job interview are the examples of relevant and authentic tasks for TBLT.

So, the four key features of the task are:

- it is an activity where meaning is primary;
- it involves some communicative problem to solve;
- it is related real-world activities, i.e. it is similar to activities that people do in real-life settings;
- it is assessed in terms of the non-linguistic outcomes of the task [9].

The task requires meaningful communication. Therefore, while planning the task the teacher should remember about the need of a 'gap' (either an information gap, an opinion gap or a reasoning gap) between what the students already know and need to find out to prompt communication (e.g. different information is given to students as in jigsaw reading or students demonstrate different opinions about something).

Assessment is mainly based on task outcome rather than on the accuracy of language forms, therefore there is no prior focus on language. This makes TBLT especially popular for developing target language fluency and student confidence [1]. However, TBLT does not mean ignoring the language correctness: the tasks require the appropriate complexity level and task performance requires using acquired knowledge and skills and makes students free to choose appropriate language tools.

D. Willis and J. Willis distinguish the following types of tasks for TBLT: listing; ordering, sorting or classifying; matching; comparing; problem-solving; projects and creative tasks (performing a survey, designing a leaflet, guidelines, instructions, etc); sharing personal experiences [8].

The key requirement for TBLT is to set a goal that can be achieved during communication. In this case, ESP is learned not as a set of linguistic phenomena, but in the social or professional context associated with a communication situation in which certain lexical and grammatical units are typically used by speakers.

Basic Phases of TBLT

TBLT classes and their task-based activities have been described by R. Ellis, J. Willis, D. Nunan, J.C. Richards and T.S. Rogers as three chronological phases: the

pre-task phase, the task cycle and the post-task phase [2; 3; 5; 8].

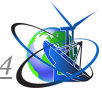
Let us consider the purposes of each phase. The pre-task phase of TBLT includes the introduction to the topic and the task and includes the activities that teachers and students do before starting the task. At this phase, the teacher introduces the topic, sets the task by giving instructions and involving the students into activities that will assist them in recalling or learning the vocabulary necessary for completing the task. P. Skehan suggests achieving this by introducing activities that enable students to focus on language in addition to content while they are engaged in the task itself [6]. Two types of pre-task activities can facilitate meeting this goal: language-focused and content-focused activities. The former activities present new vocabulary or grammar or remind students of vocabulary and grammatical structures they have learnt before but which are crucial for completing the present task; the latter activities engage learners in the topic of the task they are going to do.

The second phase called the task cycle concerns the task itself and is focused on completing the task. At this phase, students are working in pairs or small groups to perform the task and use the language knowledge they have to express themselves spontaneously. Teachers may work with students and assist them with task-relevant language or may be more passive offering their assistance to students only when they have any communication problems. The teacher is not supposed to make extensive error correction at this phase because the communication is on focus, however, the teacher monitors the performance and provides support to the student if he or she requires.

During the task cycle, primary attention is focused on meaning, whereas the post-task phase is generally seen as a platform for promoting more attention to form, grammar, and language [8]. As a report students give a presentation of the task, exchange written reports, compare results and so on. Finally, as part of the post-task phase, the teacher engages students in language-focused activities. Language focus consists of the analysis of the used language tools and their practice targeting linguistic features that are relevant to the task or contain a problem for the students while performing the task.

Advantages, Drawbacks and Difficulties of Implementation of the TBLT approach to Teaching ESP

Like any teaching method or approach, TBLT has both advantages and disadvantages while comparing with traditional approaches. The advantages of this approach are that it allows students to focus on real communication before starting serious language analysis and it provides students with relevant and interesting topics. Therefore, it is a student-centered approach which meets students' needs, enables them to use all possible language resources in authentic situations of communication and enhances students' autonomy. While using this method, students can analyze what they already know and what knowledge gaps they have and what they need to improve. Thus, students are responsible for their success in ESP learning [10, p. 18]. So, using TBLT the main focus of the learning process transfers from the teacher to the student. Students are taking the leading role in learning by deciding on content, choosing linguistic forms to perform a task, and teachers are becoming facilitators to direct and assist students.

Other benefits of TBLT include:

- it allows students to transfer previously acquired knowledge to new communicative contexts;
- it encourages students to emerge as language users improving their communication skills;
- it intends to engage students in a meaning focused language usage;
- it allows meaningful communication to occur during the accomplishment of tasks because the interaction of students is 'built in' in such kind of class;
- it provides students with the practice relevant to their academic, vocational, or social survival purposes as students are engaged in activities similar to the activities they do in real life using the language, thus improving their confidence and motivation;
- it deepens students' understanding of English because the language is used in realistic contexts and changes the function of the language from the goal of learning to a tool of communication.

Speaking about the drawbacks of this method, we support Zhytska's opinion that it cannot be used successfully with students with a low level of language proficiency at university because they do not have sufficient language resources to complete the task [10, p. 18]. Another drawback is that tasks usually do not fit into traditional curricula of higher education; therefore TBLT cannot be an effective method for systematic ESP teaching at technical university. There are also difficulties of using this method in the conditions of the limited hours by the curriculum for face-to-face meeting in the classroom at university.

Other difficulties of TBLT implementation include:

- it is quite time-consuming as it takes longer time to plan such classes and requires a high level of creativity and initiative from the teacher;
- it has difficulties in organizing appropriate tasks to achieve an authentic target because they must be carefully planned to meet the criteria;
- it requires resources beyond the textbooks, course books and materials usually found in language classrooms;
- it can have difficulties in evaluating students.

Students can avoid using target language to complete the task if they are not motivated enough or are feeling lazy or when the tasks are not designed properly. For instance, if the task does not include the information gap, students can do it on their own without communication with other students in the group.

University teachers use TBLT in different ways. When teaching ESP at university, a TBLT approach can be integrated into the syllabus or replace it, as well as it can be used as an additional activity in traditional classes.

Conclusions.

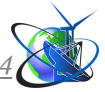
TBLT is an approach that allows transforming a student from an observer to an active participant of learning and integrating language and subject knowledge of students to solve practical problems. The ESP classes using the task-based teaching have been described as a cycle of three phases including the pre-task phase, task cycle, post-task phase with the analysis of the specific features of each phase. The

advantages of TBLT are that it allows students to focus on real communication before starting serious language analysis; provides students with relevant and interesting topics; allows students to transfer previously acquired knowledge to new communicative contexts; engages students in a meaning-focused language usage; provokes meaningful communication while performing the task and deepens students' understanding of ESP. However, there are still difficulties of TBLT implementation such as: it is quite time-consuming; difficulties in organizing relevant tasks to achieve an authentic target; difficulties in evaluating students, etc. The study has concluded that applying TBLT moves the focus from the teacher to the student, transforms the foreign language from the goal of learning to a tool of communication and reduces the gap between abstract knowledge of English and its real use.

References:

1. Alimi, J. (2006). *Willis's and Skehan's Versions of Task-based Learning: A Critical Examination*. Retrieved from: [https://www.researchgate.net/publication/330761038 Willis's and Skehan's versions of task-based learning A critical examination](https://www.researchgate.net/publication/330761038_Willis's_and_Skehan's_versions_of_task-based_learning_A_critical_examination).
2. Ellis, R. (2013). Task-based Language Teaching: Responding to the Critics. *University of Sydney Papers in TESOL*, 8, 1-27.
3. Nunan D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Piskurska H. (2018). Zastosuvannia metodu komunikatyvnykh zavdan v protsesi rozvytku profesiinoi pliurylinhvalnoi kompetentnosti maibutnykh menedzheriv [Implementation of Task-based Learning Method in Developing the Professional Plurilingual Competence of Future Managers]. *Naukovi pratsi Vyschoho navchalnoho zakladu «Donetskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet»*. Seriya: «Pedahohika, psykholohiia i sotsiolohiia», 2(22). Retrieved from: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/30296>.
5. Richards, J.C. & Rogers, T.S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Skehan, P. (1996). A Framework for Implementation of Task-based Instruction. *Applied Linguistics*, 17, 38-62.
7. Van den Branden, K. (2006). Task-based Language Teaching in a Nutshell. In K. van den Branden (Ed), *Task-based Language Education: From Theory to Practice* (pp. 1-16), Cambridge: Cambridge University Press.
8. Willis, D. & Willis, J. (2007). *Doing Task-based Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 2007. – 52 p.
9. Willis J. (2004). *Task-Based Instruction in Foreign Language Education: Practices and Programs*. Harlow : Longman.
10. Zhytska S. (2014). Pidhotovka kursantiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv do profesiino-komunikatyvnoi diialnosti za dopomohoiu metoda komunikatyvnykh zavdan [Training Military Institutions Cadets for Professional-Communicative Activities with the Help of Task-based Learning]. *Advanced education*, (4), 13-20.

Анотація. У статті розглянуто використання методу комунікативних завдань при викладанні фахової англійської мови у технічному університеті як одного із методів комунікативного підходу, який дозволяє враховувати індивідуальні особливості та потреби студентів при вирішенні практичних завдань, з якими вони можуть зіткнутися в реальному житті. Однією з головних цілей при виборі підходу до викладання мови на основі методу комунікативних завдань є активізація діяльності студентів під час навчання та сприяння їхньому професійному розвитку у процесі навчання в університеті.

У статті проаналізовано особливості цього підходу, його порівняння з традиційними підходами до викладання, а також його переваги, недоліки та проблем впровадження при викладанні фахової англійської мови. Автор описує поняття "завдання", розрізняє основні типи завдань – цільові завдання (які виконуються поза аудиторією) та педагогічні завдання (які є основою занять у навчальній аудиторії). Заняття з використанням методу комунікативних завдань описані у статті як цикл із трьох етапів (підготовчий етап, етап виконання завдання, підсумковий етап (мовна спрямованість)), специфічні особливості яких теж розкриваються у статті.

У статті підводиться підсумок, що у навчальному процесі з використанням методу комунікативних завдань, фокус у процесі навчання зміщується від викладача до студента; змінюється функція іноземної мови (це інструмент спілкування, а не мета навчання), а також зводиться до мінімуму розрив між абстрактними знаннями мови та її реальним використанням.

Ключові слова: завдання, метод комунікативних завдань, фахова англійська мова, підготовчий етап, етап виконання завдання, підсумковий етап, технічний університет.

УДК 159.923

REFLEXIVITY AS AN INTEGRATED INDICATOR OF SOCIAL INTELLIGENCE

РЕФЛЕКСИВНІСТЬ ЯК ІНТЕГРОВАНІЙ ПОКАЗНИК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Slobodianiuk O. L. / Слободянюк О. Л.

PhD student / аспірант

ORCID 0000-0001-9392-199X

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,

Ternopil, 2 Maxyma Kryvonosa str., 46027

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,

Тернопіль, М. Кривоноса, 2, 46027

Анотація. У роботі теоретично проаналізовано взаємозв'язок соціального інтелекту та рефлексивності. Теоретичний огляд проблематики, показав, що в зарубіжних дослідженнях соціального інтелекту увага здебільшого акцентується або на здатності розуміти інших людей, прогнозувати їхню поведінку, або на успішній адаптації до зміни середовища. Проаналізовано важливість розвитку рефлексивності у педагогічній діяльності, а саме у студентів-педагогів. Проведено емпіричне дослідження рівня розвитку соціального інтелекту і рівня рефлексивності майбутніх педагогів та на підставі отриманих даних охарактеризовано чотири категорії студентів із різними рівнями розвитку як соціального інтелекту, так і рівня розвитку рефлексивності.

Ключові слова: соціальний інтелект, рефлексивність, рефлексія, майбутні педагоги.

Вступ.

Запит сучасного українського суспільства, соціально-освітні перетворення в Україні, а саме – концепція нової української школи, окреслює потребу в розвитку особистості фахівця, який прагне до самоактуалізації та професійного зростання й вимагає створення персоналізованого навчального середовища.

Значущість соціального інтелекту для педагогічної діяльності визначається тим, що він постає одним з найважливіших компонентів життєдіяльності особистості, оскільки дає можливість людині пізнавати саму себе, забезпечує адекватне розуміння психічних процесів, станів і вчинків інших, вміння адаптуватись та розвиватись. Він базується на комплексі особистісних, інтелектуальних, комунікативних і поведінкових рис, що обумовлюють успішне виконання професійної діяльності особистості. Сукупність уявлень спеціаліста про особливості ефективної професійної діяльності, про себе як суб'єкта учбово-професійної діяльності можна охарактеризувати поняттям рефлексивності. У теорії й практиці професійної освіти простежується цікавість до проблеми підготовки майбутніх педагогів, викладачів вищих навчальних закладів (ВНЗ) з високим рівнем розвитку рефлексивності в психолого-педагогічних дослідженнях А. Бізяєвої, Б. Вульфова, Е. Зеєра, Є. Ісаєва, О. Калашникової, Ю. Кулюткіна, В. Сластьоніна, В. Слободчикова, В. Якуніна. Адже, навички рефлексивного аналізу власної діяльності та поведінки є одним з показників успішності фахівця.

Теоретичний огляд проблематики, показав, що в зарубіжних дослідженнях соціального інтелекту увага здебільшого акцентується або на здатності

розуміти інших людей, прогнозувати їхню поведінку, або на успішній адаптації до зміни середовища. У вітчизняних працях – розглядається переважно в контексті компетентностей особистості. Саме тому, метою нашого дослідження було теоретично проаналізувати та емпірично дослідити взаємозв'язок соціального інтелекту із рівнем розвитку рефлексивності особистості.

Основний текст.

Соціальний інтелект є провідним компонентом успішності включення людини в соціальне життя суспільства. Високий рівень розвитку створює сприятливі передумови для саморозкриття, самореалізації та самоактуалізації особистості. Дослідженням проблеми соціального інтелекту, його структури та особливостей розвитку займалися науковці М. Бобнева, Г. Геранюшкіна, З. Івашкевич, Н.Кентор, М. Кубишкіна, Н. Кудрявцева, В. Куніцина, М. Орап, О. Пащенко, С.Руденко та ін. Питання походження й сутності висвітлено в працях Г. Айзенка, Г. Гарднера, Дж. Гілфорда, М.О'Саллівена, Ч. Спірмена, Р. Стернберга, Л.Терстоуна, Р. Торндайка, М. Тісака, М. Форда, У. Чарлсворза та ін. На думку вчених, соціальний інтелект визначається як самостійне утворення в структурі інтелекту особистості, як інтегративна здатність адекватно сприймати, розуміти і прогнозувати поведінку та діяльність саме інших людей.

Аналізуючи праці, ми дійшли до висновку, що, у визначенні соціального інтелекту, поза увагою залишається «спрямованість на себе». У зарубіжній практиці, для опису успішного фахівця, використовують модель компетентностей емоційно-соціального інтелекту (the emotional and social intelligence competency model ESCI), в якій усі компетентності підструктур поведінки (actions) і усвідомлення (awareness), розглядаються у двох площинах: спрямованість на себе, Я (self) та спрямованість на інших, Вони (other) [1].

Науковець А. Карпов вважає, що рефлексія як інтегральна психічна реальність існує у трьох модусах: процесу стану та властивості особистості, а отже, рефлексивність представляється як якісно особлива властивість індивіда. Автор вважає, що: «рефлексія – це одночасно і унікальна властивість, притаманна лише людині, і стан усвідомлення чого-небудь, і процес репрезентацій психіці власного змісту. Рефлексивність, в сою чергу, системна психічна властивість, яка є інтегрованим симптомокомплексом більш простих психічних властивостей, що характеризуються власною динамікою, способами розгортання (рефлексивними стратегіями)» [2, с. 55-67].

Звідси, можна сказати, що рефлексивність – властивість, рефлексія – процес. Рефлексія – конкретний прояв рефлексивності на рівні психічного процесу. На відміну від неї рефлексивність, загальнолюдська здатність, змістом якої є цілісна особистість, а не окремий прояв ситуації. Таким чином рефлексивність особистості – це її здатність до спрямування власної діяльності на саму себе, що забезпечує особистості можливість самоконтролю, самоконструювання, саморозвитку та самодетермінації.

Завдяки рефлексивності як інтегральному показнику соціального інтелекту можлива успішна соціальна адаптація майбутнього фахівця, його включеність в соціальні відносини, продуктивне партнерство, що стосуються основних сфер життєдіяльності. Рефлексивність і соціальний інтелект забезпечують

адекватність пізнання і розуміння соціальної реальності у просторі спільної діяльності. Продуктивне партнерство забезпечується наступними складовими: здатність самовизначення в ситуації спільної діяльності; здатність приймати колективну задачу, інтерпретувати її стосовно своєї місії в спільній справі; здатність приймати відповідальність за те, що відбувається в групі; здатність здійснювати покрокову організацію діяльності.

Невід'ємною складовою готовності до майбутньої професійної діяльності є рефлексивні компоненти самосвідомості майбутнього спеціаліста, оскільки вони не тільки спрямовують процес мислення і прийняття рішення, але й забезпечують регулювання і саморегулювання діяльності та поведінки, збереження психофізичного й енергетичного потенціалу фахівця.

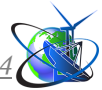
У дослідженні вітчизняних психологів С. Максименка та Т. Щербан визначено, що в професійно-педагогічній діяльності рефлексія виявляється у процесі самоаналізу і самооцінки педагогом власної діяльності та самого себе як її суб'єкта та визначає [4]. За науковцями, у студентів-педагогів часто виникають труднощі рефлексивного характеру при здійсненні навчальної діяльності. Відсутність навичок самопізнання, умінь аналізувати власні думки, неупереджено оцінювати свої можливості негативно впливають на процес навчання і на підготовку майбутніх педагогів узагалі.

Резюмуючи вищесказане, необхідно відзначити, що рефлексивність особистості охоплює знання про об'єкт і способи взаємодії з ним; свої вчинки і образи власного «Я»; уявлення про внутрішній світ іншої людини і причини тих чи інших його вчинків; знання про рольову структуру та організацію спільної взаємодії, що, в свою чергу, забезпечує розвиток соціального інтелекту.

Методика дослідження.

Для емпіричного дослідження взаємозв'язку рефлексивності та соціального інтелекту майбутніх педагогів, ми використали методику Дж. Гілфорда та М. Саллівена «Дослідження соціального інтелекту» (адаптація О. Михайлової) та методику визначення індивідуальної міри рефлексивності А. Карпова. Методика дослідження соціального інтелекту складається з чотирьох субтестів: субтест № 1 «Історії з завершенням» дає можливість виявити фактор пізнання результатів поведінки; субтест № 2 «Групи експресій» вимірює фактор пізнання класів поведінки, а саме здатність до логічного узагальнення, виділення загальних суттєвих ознак у різних невербальних реакціях людини; субтест № 3 «Вербальна експресія» визначає фактор пізнання перетворення поведінки; субтест № 4 «Історії з доповненням» вимірює пізнання систем поведінки, здатність розпізнавати структуру міжособистісних ситуацій у динаміці, значення поведінки людей в конкретних ситуаціях [5].

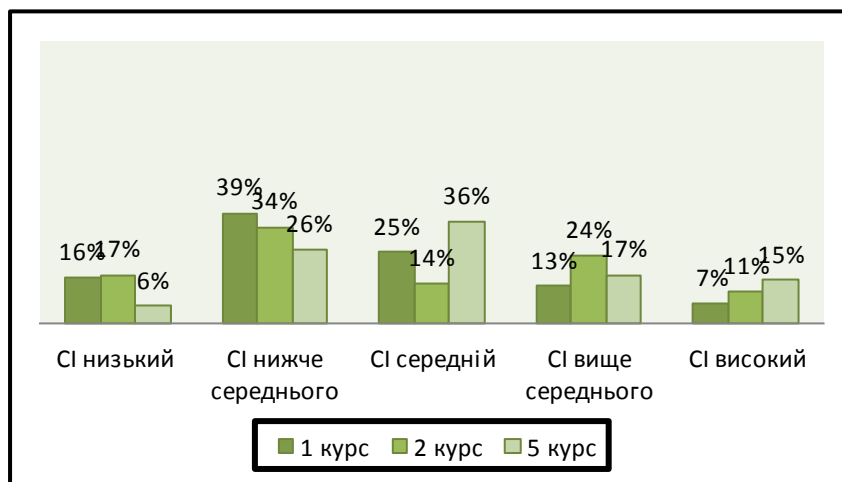
Питальник рефлексивності А. Карпова спрямований на діагностику рефлексивності як властивості психіки. Діагностика властивості рефлексивності повинна враховувати диференціацію її проявів за критерієм спрямованості. Відповідно виділяють два типи рефлексії: інтра- та інтерпсихічна. Важливо враховувати також три основних види рефлексії за «часовим» принципом: ситуативну (актуальну), ретроспективну і перспективну

[3].

Результати дослідження.

Отримані результати показали, що серед досліджуваних загалом переважає середній та нижче середнього рівень розвитку соціального інтелекту. Оскільки рівень соціального інтелекту визнається на основі композитної оцінки, здійснений порівняльний аналіз допоміг прослідкувати динаміку її зміни у студентів першого та п'ятого курсів. Зокрема, у студентів першого курсу переважає рівень розвитку соціального інтелекту нижче середнього – 39%, у студентів п'ятого курсу – 36% середній рівень. Важливо зауважити, що незважаючи на те, що у п'ятикурсників показники середнього (36%), вище середнього (17%) та високого (11%) рівня розвитку є більшими від студентів першого курсу, високий відсоток досліджуваних з рівнем соціального інтелекту нижче середнього (26%) (див. рис. 1).

Рис. 1 Рівень розвитку соціального інтелекту у студентів педагогів (n=226)

Аналіз показників, одержаних за методикою А. Карпова (табл. 1), свідчить, що у більшості обстежуваних виявлено середній рівень розвитку рефлексивності (58,21%), що характеризує недостатній рівень здатності до самоаналізу та самооцінки, осмислення та переосмислення власних дій, вчинків, системи стосунків з навколишнім світом. У 36,42% усіх випробуваних виявлено низький рівень рефлексивності. Зокрема, найбільший відсоток досліджуваних з низьким показником рефлексивності представлено серед студентів першого курсу (44,36%), дещо нижчими є ці показники на другому (34,56%) та п'ятому курсах (30,54%).

Таблиця 1

Дані дослідження розвитку рефлексивності майбутніх педагогів за методикою визначення індивідуальної міри рефлексивності А. Карпова (n = 226)

Рівень	Кількість обстежуваних, у %			
	I курс	II курс	V курс	Уся вибірка
Низький	44,36	34,56	30,54	36,42
Середній	50,72	59,64	64,27	58,21
Високий	5,06	5,8	5,19	5,35

Авторська розробка

Крім того, аналіз проведеного нами дослідження, дозволив виділити 4 категорії студентів:

1) студенти із низьким рівнем соціального інтелекту та низьким, нижче середнього рівнем рефлексивності (30% досліджуваних);

2) із середнім рівнем соціального інтелекту та середнім рівнем рефлексивності (35% досліджуваних);

3) із низьким рівнем соціального інтелекту і середнім, вище середнього, високим рівнем рефлексивності (19% досліджуваних);

4) студенти із високим рівнем соціального інтелекту та вище середнього, високим рівнем рефлексивності (16% досліджуваних).

У досліджуваних, що належать до першої категорії виявлені низькі результати за такими характеристиками соціального інтелекту як: здатності передбачувати наслідки поведінки людей в певній ситуації, передбачити те, що станеться в майбутньому; прогнозувати події майбутнього; здатності до логічного узагальнення, виділенню загальних істотних ознак в різних невербальних реакціях людини; здатності розуміти логіку розвитку ситуацій взаємодії, інтерпретувати поведінку людей в цих ситуаціях. Крім того, студенти, які мають низький рівень рефлексивності, переживають міжособистісні і внутрішньо особистісні конфлікти.

У досліджуваних другої категорії із середнім рівнем рефлексивності та середнім рівнем соціального інтелекту, спостерігається здатність до пізнання наслідків поведінки отже, вони здатні передбачати подальші вчинки людей на основі аналізу реальних ситуацій спілкування, передбачати події, ґрунтуючись на розумінні намірів учасників комунікації, чітко вибудовувати стратегію своєї поведінки. Дані свідчать про те, що випробовувані здатні задавати відповідний тон спілкування з різними співрозмовниками в різних ситуаціях, вміють аналізувати складні ситуації взаємодії людей, розуміють логіку їх розвитку. Проте, погано розуміють різний зміст тобто смислове значення, яке може приймати одні і ті ж вербальні повідомлення в залежності від характеру взаємовідносин людей і контексту ситуації спілкування. Також їм притаманно часто помилятися в інтерпретації слів співрозмовника.

Варто відмітити особливості третьої категорії. У досліджуваних із низьким рівнем соціального інтелекту рефлексивність знаходиться на середньому (вище середнього), високому рівнях що свідчить про швидке засвоєння студентами суспільно цінних критеріїв оцінки власного «Я», що підвищує гнучкість в орієнтації кордонів свого психологічного простору. Пояснити це можна тим, що у них не виникає «рефлексивна пауза», завдяки якій в поведінку включаються додаткові інтелектуальні операції, тим самим не відбувається актуалізація механізму рефлексії.

Отже, результати проведеного дослідження, показали, що переважаючий середній рівень розвитку рефлексивності майбутніх педагогів і відповідно середній рівень розвитку соціального інтелекту, вказує на недостатній рівень здатності до самоаналізу та самооцінки, самооцінки професійно значущих якостей, нечіткість уявлень про зміст майбутньої професійної діяльності і своє місце у ній; недостатнє осмислення власних дій, вчинків, системи стосунків з

навколишнім світом. Можна сказати, що майбутні педагоги ще недостатньо володіють навичками самоаналізу професійної діяльності, відчувають дефіцит супроводу рефлексії в процесі професійного навчання та самовдосконалення.

Висновки.

Отже, на підставі теоретичного аналізу та отриманих емпіричних даних, можна стверджувати, що високий рівень розвитку рефлексивності – здатність до самоаналізу, осмислення та переосмислення власних дій, вчинків, системи стосунків з навколишнім світом – є важливим критерієм успішної діяльності майбутніх педагогів. Рефлексивність, як інтегративний показник розвитку соціального інтелекту, передбачає усвідомлення особистістю його ролі і місця в структурі спільної діяльності, координацію зусиль для здійснення взаємодії; здатність «встати на місце іншого», відчути його емоційний стан, зрозуміти причини дій іншої людини в процесі взаємодії; здатність враховувати дії інших людей в своїй поведінці; здатність осмислювати свої якості в теперішньому в порівнянні з минулим, прогнозувати перспективи свого розвитку у міжособистісній взаємодії. Результати проведеного дослідження, дали змогу визначити чотири категорії студентів, із різними характеристиками розвитку рефлексивності і соціального інтелекту. Крім того, досліджено, що у студентів-педагогів переважає середній та нижче середнього рівень розвитку соціального інтелекту. В свою чергу, середній рівень розвитку рефлексивності вказує на недостатній рівень здатності до самоаналізу та саморозвитку. Проведене дослідження дозволяє зазначити, що процес формування рефлексивних умінь у педагогів веде до розв'язання багатьох кардинально важливих завдань професійної освіти. Тому перспективи подальших досліджень, ми вбачаємо у формуванні розвивальної програми рефлексивності як інтегративного показника розвитку соціального інтелекту майбутніх педагогів.

Література:

1. Havers, G. (2010), *EI at the heart of performance: the implications of our 2010 ESCI research*. Hay Group research report. 34 p.
2. Карпов, А. В. (2004), *Психология рефлексивных механизмов деятельности*. М.: Институт психологии РАН, 424 с.
3. Карпов, А. В. (2003), Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический Журнал*. Т. 24, № 5. С. 45–57.
4. Максименко, С. Д., Щербан, Т. Д. (1998), *Професійне становлення молодого вчителя*: навч. посібник для студ. пед. вузів. Ужгород: Закарпаття, 105 с. ISBN 5-87116-064-6.
5. Михайлова, Е. С. (2006). *Тест Дж. Гилфорда и М. Салливена. Диагностика социального интеллекта. Руководство пользователя* (2-е изд). СПб.: ГП «ИМАТОН», 56 с.

References:

1. Havers, G. (2010), *EI at the heart of performance: the implications of our 2010 ESCI research*. [*EI v osnove deyatelnosti: posledstviya nashego issledovaniya ESCI 2010 goda.*] Hay Group research report. 34 p.

2. Karpov, A. V. (2004), *Psychology of reflective mechanisms of activity*[*Psikhologiya refleksivnykh mekhanizmov deyatelnosti*]. Moscow.: Institute of Psychology RAS, 424 p.
3. Karpov, A. V. (2003), Reflexivity as a mental property and the technique of its diagnosis. *Psychological Journal* [Refleksivnost kak psikhicheskoye svoystvo i metodika eye diagnostiki. *Psikhologicheskii Zhurnal*] T. 24, No. 5. P. 45–57.
4. Maksimenko, S. D ., Shcherban, TD (1998), *Professional development of a young teacher: textbook. manual for students. ped. universities.* [*Profesiine stanovlennia molodoho vchytelia: navch. posibnyk dlia stud. ped. Vuziv*]. Uzhhorod: Zakarpattia, 105 p. ISBN 5-87116-064-6.
5. Mikhailova, E.S. (2006). *Test by J. Guildford and M. Sullivan. Diagnostics of social intelligence. User Guide (2nd ed.)*. [*Test Dzh. Gilforda i M. Sallivena. Diagnostika sotsialnogo intellekta. Rukovodstvo polzovatelya (2-e izd)*] SPb .: SE "IMATON", 56 p.

Abstract. *The paper theoretically analyzes the relationship between social intelligence and reflexivity. A theoretical review of the issue has shown that in foreign studies of social intelligence, attention is mostly focused on the ability to understand other people, predict their behavior, or on successful adaptation to changing environments and out of focus is a reflexive indicator. Analyzed the importance of the development of reflexivity of future students-teachers in pedagogical activity. An empirical study of the level of development of social intelligence and the level of reflexivity of future teachers and on the basis of the obtained data four categories of students with different levels of development of both social intelligence and the level of development of reflexivity are characterized. In addition, it was investigated that students-teachers have an average and below average level of development of social intelligence. In turn, the average level of reflexivity indicates an insufficient level of ability to self-analysis and self-development. The study allows us to note that the process of formation of reflective skills in teachers leads to the solution of many crucial tasks of vocational education.*

Key words: *social intelligence, reflexivity, reflection, future teachers.*

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Радчук Г.К.

Стаття відправлення: 19.06.2020 р.

Expert-Peer Review Board of the journal
Экспертно-рецензионный Совет журнала

Abdulveleva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
Iliev Veselin, Bulgaria
Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
Kuhtenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
Shehmirzova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

Innovations in pedagogy, psychology and sociology

Інновації в педагогіці, психології і соціології

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-011> 5

RESULTS OF THE STUDY OF TRAINING OF FUTURE OUT-OF-SCHOOL TEACHERS IN THE FIELD OF ART

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ПОЗАШКІЛЬНИКІВ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА

Filat'yeva T. V./Філат'єва Т.В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-019> 8

EXPRESSION INDIVIDUAL STYLE OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION IN FUTURE TEACHERS

ВИРАЖЕНІСТЬ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТИЛІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Teslyuk V.M./Теслюк В.М., Rosenfeld S.V./Розенфельд С.В., Shumkov I.O./Шумков І.О.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-025> 12

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING ASTRONOMY

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АСТРОНОМІЇ

Mokhun S.V./Мохун С.В., Fedchyshyn O.M./Федчишин О.М.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-030> 16

ACTIVE COGNITION AS THE PREMISE FOR PROFESSIONAL FORMATION OF PERSONALITY

АКТИВНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Kliuchka S.I./Ключка С.І., Starovoytenko N.V./Старовойтенко Н. В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-031> 24

INTEGRATION INTO THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE EDUCATIONAL EVENT AS ONE OF THE ELEMENTS OF LANGUAGE TRAINING FOREIGN STUDENTS

ІНТЕГРАЦІЯ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ВИХОВНОГО ЗАХОДУ ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Kravchenko Y.V./Кравченко Ю.В., Gnatenko S.A./Гнатенко С.А.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-036> 32

FORMATION OF PRACTICAL SKILLS OF HAIRDRESSERS-FASHION DESIGNERS IN THE CLASSROOM SPECIAL COMPOSITIONS

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ У ПЕРУКАРІВ-МОДЕЛЬСРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ЗІ СПЕЦКОМПОЗИЦІЇ

Vishchenko O. V./Вищенко О.В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-040> 37

MEDIA EDUCATION IN EFL TEACHING

МЕДІА - ОСВІТА У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Chaikovska O.V./Чайковська О.В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-042> 41

THE PECULIARITIES OF APPLICATION OF DIFFERENT FORMS OF CHILDREN'S TOURISM IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Lisnevskaya N.V./Лісневська Н.В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-044> 47

ENGINEERING TRAINING OF MASTER'S DEGREES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

ІНЖЕНЕРНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Stavytska I.V./Ставицька І.В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-048> 51

DIAGNOSIS OF REFLECTIVE-ROLE DETERMINANTS OF SOCIAL MATURITY IN THE TRAINING OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

ДІАГНОСТУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНО-РОЛЬОВИХ ДЕТЕРМІНАНТ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Naropenko L.O./Гапоненко Л.О.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-051> 57

EDUCATIONAL WORK OF UKRAINIAN WRITERS AT TARAS SHEVCHENKO LVIV ELEMENTARY SCHOOL OF THE RIDNA SHKOLA UKRAINIAN PEDAGOGICAL SOCIETY (1898-1939)

ОСВІТНЯ ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ВИДІЛІВІЙ ШКОЛІ ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА «РІДНА ШКОЛА» (1898-1939 РР.)

Pantjuk T. I./Пантюк Т. І.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-052> 63

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL BASES OF PEDAGOGICAL PRACTICE OF FUTURE TEACHERS OF LABOR TRAINING AND TECHNOLOGY

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Velykdan Y.V./Великдан Ю. В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-056> 68

ENTWICKLUNG UND POPULARISIERUNG DER RUSSISCHEN VOKALKUNST

РАЗВИТИЕ И ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ РУССКОГО ВОКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Soldatkina Olga./Солдаткина О.В., Marufenko Helen/Маруфенко Е. В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-057> 72

VIRTUAL CONSTRUCTORS OF ELECTRICAL CIRCUITS IN PHYSICS EDUCATION

*ВІРТУАЛЬНІ КОНСТРУКТОРИ ЕЛЕКТРИЧНИХ СХЕМ В НАВЧАННІ ФІЗИКИ
Pyshchal A.O./Пиццаль А.О., Kukh A.M./Кух А.М., Kukh O.M./Кух О.М.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-069> 79

THE ESSENCE OF THE CONCEPT „PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER”

*СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ „ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ”
Dudnyk O.M./Дудник О.М.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-070> 84

FEATURES OF ORGANIZATION OF PHYSICAL CULTURE CLASSES FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS WITH POSTURE DISORDERS

*ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ПОСТАВИ
Spitsyn V.V./Спіцин В.В., Kudryashov I.O./Кудряшов І.О.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-071> 90

ANALYSIS OF RISK FOR HEALTH POPULATION

*АНАЛІЗ РИЗИКУ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ
Kudriawytzka A.N./Кудрявицька А.М., Ischenko N.O./Ищенко Н.О.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-074> 93

AN APPROACH TO TEACHING ESP: TASK-BASED LANGUAGE TEACHING ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ФАХОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: МЕТОД КОМУНІКАТИВНИХ ЗАВДАНЬ

Копоріанук Л.М./Конопляник Л.М.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit12-04-077> 101

REFLEXIVITY AS AN INTEGRATED INDICATOR OF SOCIAL INTELLIGENCE

*РЕФЛЕКСИВНІСТЬ ЯК ІНТЕГРОВАНІЙ ПОКАЗНИК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ
Slobodianiuk O. L./Слободянюк О. Л.*

International periodic scientific journal

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Heutiges Ingenieurwesen und
innovative Technologien

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
high impact factor (ICV: 84.35)

Issue №12
Part 4
March 2020

Development of the original layout - Sergeieva&Co

Signed: 14.07.2020

Sergeieva&Co
Lußstr. 13
76227 Karlsruhe
e-mail: editor@moderntchno.de
site: www.moderntchno.de

*The publisher is not responsible for the reliability of the
information and scientific results presented in the articles*

With the support of International research
project SWorld
www.sworld.education

ISSN 2567-5273

9 772567 527306

